

हेनरिक इब्सेन
वसंत बागुल

CLASSICAL THEATRE COMPANY PRESENTS

ATTACHED
अतितागमन
ATTACHED

BY HENRIK IBSEN

DIRECTED BY JOHN JOHNSTON

अतितागमन

हेनरिक इब्सेन यांच्या The wild duck चे
मूळ नॉर्वेजिअनवरून मराठी रुपांतर

अनुवाद : वसंत बागुल

ई साहित्य प्रतिष्ठान

अतितागमन

हे पुस्तक विनामूल्य आहे

पण फुकट नाही

हे वाचल्यावर खर्च करा ३ मिनिट

१ मिनिट : लेखकांना फोन करून हे पुस्तक कसे वाटले ते कळवा

१ मिनिट : ई साहित्य प्रतिष्ठानला मेल करून हे पुस्तक कसे वाटले ते कळवा.

१ मिनिट : आपले मित्र व ओळखीच्या सर्व मराठी लोकांना या पुस्तकाबद्दल आणि ई साहित्यबद्दल सांगा.

असे न केल्यास यापुढे आपल्याला पुस्तके मिळणे बंद होऊ शकते.

दाम नाही मागत. मागत आहे दाद.

साद आहे आमची. हवा प्रतिसाद.

दाद म्हणजे स्तुतीच असावी असे नाही. प्रांजळ मत, सूचना, टीका, विरोधी मत यांचे स्वागत आहे. प्रामाणिक मत असावे. ज्यामुळे लेखकाला प्रगती करण्यासाठी दिशा ठरवण्यात मदत होते. मराठीत अधिक कसदार लेखन व्हावे आणि त्यातून वाचक अधिकाधिक प्रगल्भ व्हावा, आणि अखेर संपूर्ण समाज एका नव्या प्रबुद्ध उंचीवर जात रहावा.

अतितागमन

हेन्रिक इब्सेन यांच्या Ghosts चे

मूळ नॉर्वेजिअनवरून मराठी रुपांतर

अनुवादक : वसंत बागुल

३०२, न्यु शिवम अपार्टमेंट

स्टेशन रोड, उल्हासनगर-४, जि. ठाणे

फोन: 0251-2587832, 8149068977

vasant_pandit2002@yahoo.com

या पुस्तकातील लेखनाचे सर्व हक्क लेखकाकडे सुरक्षित असून पुस्तकाचे किंवा त्यातील अंशाचे पुनर्मुद्रण वा नाट्य, चित्रपट किंवा इतर रुपांतर करण्यासाठी लेखकाची लेखी परवानगी घेणे आवश्यक आहे. तसे न केल्यास कायदेशीर कारवाई होऊ शकते.

प्रकाशक : ई साहित्य प्रतिष्ठान

www.esahity.com

esahity@gmail.com

प्रकाशन : ९ नोव्हेंबर २०१८

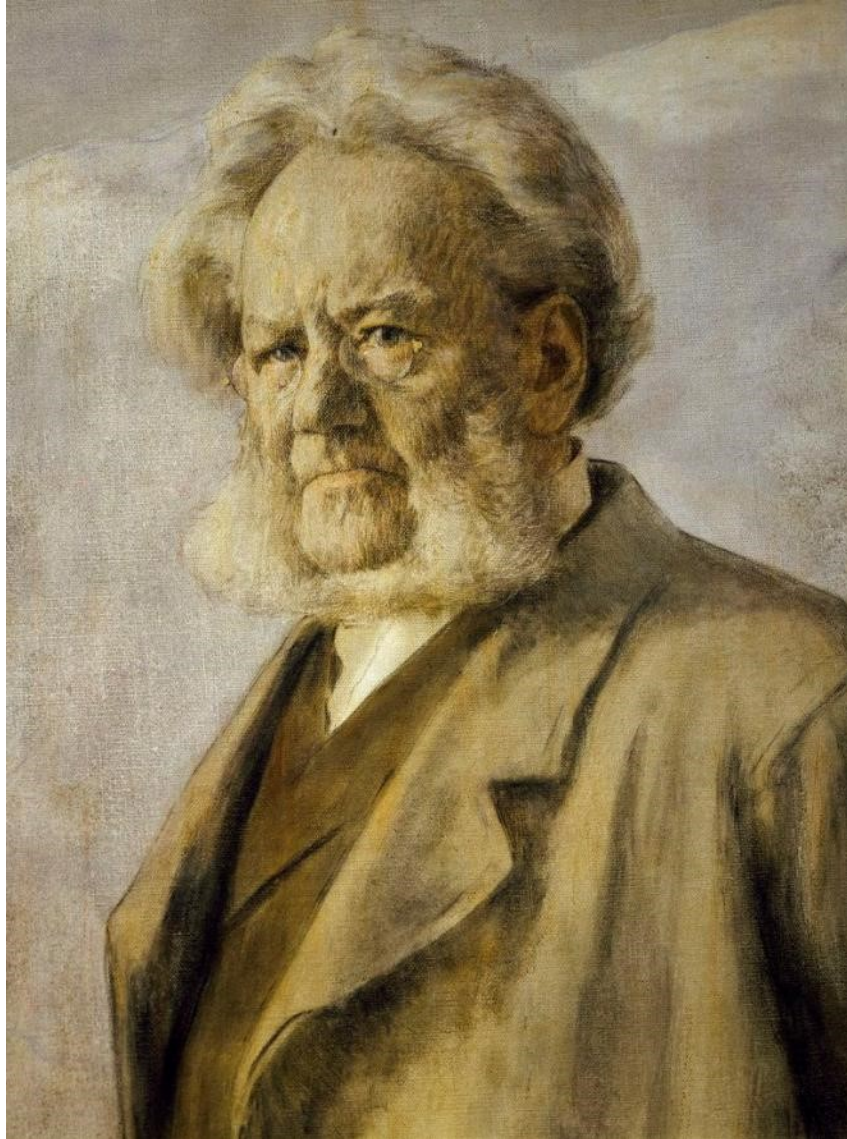
©esahity Pratishthan®2018

विनामूल्य वितरणासाठी उपलब्ध.

- आपले वाचून झाल्यावर आपण हे फॉरवर्ड करू शकता.
- हे ई पुस्तक वेबसाईटवर ठेवण्यापुर्वी किंवा वाचनाव्यतिरिक्त कोणताही वापर करण्यापुर्वी ई साहित्य प्रतिष्ठानची-लेखी परवानगी घेणे आवश्यक आहे.

The Wild Duck is an 1884 play by the Norwegian playwright Henrik Ibsen. It is considered the first modern masterpiece in the genre of tragicomedy.[Wikipedia](#)

First performance: 9 January 1885

Henrik Ibsen is one of the most famous and controversial writers in world

literature. Born in Norway in 1828, his plays would make him a household name. Ibsen is a founder of the Modernist theater movement. His plays broke new ground and earned him the nick name "the father of realism," a style of theater that focused on domestic interactions. The goal of realism was to create theater that resembled real life and had dialogue that sounded more natural.

Henrik Ibsen List of Works

1850 - Catiline (Catilina)

1850 - The Burial Mound also known as The Warrior's Barrow
(Kjæmpehøjen)

1851 - Norma (Norma)

1852 - St. John's Eve (Sancthansnatten)

1854 - Lady Inger of Oestraat (Fru Inger til Østeraad)

1855 - The Feast at Solhaug (Gildet paa Solhoug)

1856 - Olaf Liljekrans (Olaf Liljekrans)

1857 - The Vikings at Helgeland (Hærmændene paa Helgeland)

1862 - Digte - only released collection of poetry

1862 - Love's Comedy (Kjærlighedens Komædie)

1863 - The Pretenders (Kongs-Emnerne)

1866 - Brand (Brand)

1867 - Peer Gynt (Peer Gynt)

1869 - The League of Youth (De unges Forbund)

1873 - Emperor and Galilean (Kejser og Galilæer)

1877 - Pillars of Society (Samfundets Støtter)

1879 - A Doll's House (Et Dukkehjem)

1881 - Ghosts (Gengangere)

1882 - An Enemy of the People (En Folkefiende)

1884 - The Wild Duck (Vildanden)

1886 - Rosmersholm (Rosmersholm)

1888 - The Lady from the Sea (Fruen fra Havet)

1890 - Hedda Gabler (Hedda Gabler)

1892 - The Master Builder (Bygmester Solness)

1894 - Little Eyolf (Little Eyolf)

1896 - John Gabriel Borkman (John Gabriel Borkman)

1899 - When We Dead Awaken (Når vi døde vaagner)

श्री वसंत बागुल : एक कलंदर लेखक

वसंत बागुल एक शिक्षक. मालेगावच्या शाळेतले. पण PhD ला हेनरिक इब्सेन च्या नाटकांचा अभ्यास करायचा म्हणून ते थेट नॉर्वेजियन भाषा शिकायला नॉर्वेमध्ये पोचले. नोकरी धंदा तात्पुरता सोडून. तिथे राहून, पडतील ती कामं करून तिथली भाषा शिकून त्यांनी इब्सेनच्या मूळ पुस्तकांवरून मराठी अनुवाद केले. मग गेले जपानमध्ये तिथल्या साहित्याचा अभ्यास करायला. नंतर न्युयॉर्क (अमेरिका), बर्मिंगहॅम-लंदन-इंग्लंड-फ्रॅंकफुर्ट (जर्मनी) अशी दुनिया फिरून तिथल्या भाषा शिकून त्यांनी डझनभर पुस्तकांचे (नॉर्वेजियन, इंग्लिश, अमेरिकन, जपानी) अनुवाद केले. शिवाय हिंदीतल्या हरिवंशराय बच्चन यांच्या मधुशालाचा मराठीत छंदानुवाद केला आहे. या शिवाय त्यांची स्वतः लिहीलेली नाटके , एकांकिका, लेख, कविता आहेतच. प्रकाशझोतापासून दूर राहिलेला हा एक मनस्वी कलंदर लेखक. त्यांची डझनभर पुस्तकं आता एक एक करून ई साहित्य मधून वाचकांकडे येतीलच.

आपल्या अभिप्रायांची वाट ते पहात आहेत.

त्यांचा पत्ता

वसंत बागुल, ३०२, न्यु शिवम अपार्टमेंट, स्टेशन रोड, उल्हासनगर-४, जि. ठाणे

फोन: 0251-2587832, 8149068977

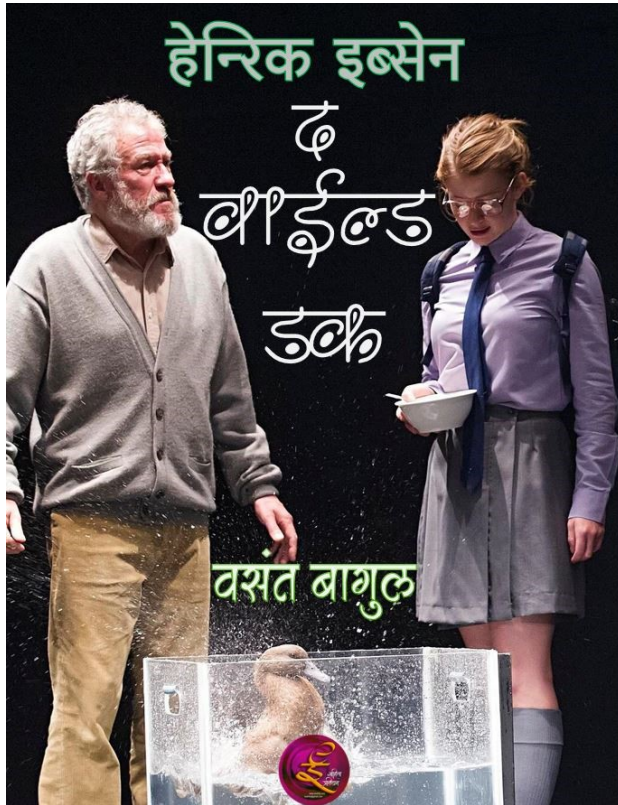
vasant_pandit2002@yahoo.com

मंदिरातर

हररवंशराय वरुवन

वसंत बागुल

लुहानगा आरुओलुफु

वसंत बागुल

चंद्रकौर

वसंत बागुल

अमेरिकन परिकथा
By
L.FRANK BAUM

वसंत बागुल

जपानी परिकथा 2

येइ ओझाकी

वसंत बागुल

वसंत बागुल

हेलिग इजात

अ डॉल हाऊस

जपानी परिकथा-3

येइ ओझाकी

वसंत बागुल

जपानी परिकथा

येइ ओझाकी

वसंत बागुल

GHOSTS

Henrik Ibsen

GHOSTS

अतितागमन

भुते

तीन अंकी कौटुंबिक नाटक

(१८८१)

GHOSTS

(GENGANGERE)

A Domestic Drama in Three Acts.

(1881)

इब्सेनचे हे अठरावे नाटक.

ह्या नाटकात त्याने स्त्री-पुरुषांचे संबंध दाखविण्यात अभूतपूर्व धिटार्ई दाखविली आहे; वडिलांच्या गुप्त रोगाचा मुलावर कसा परिणाम होतो हे दाखवून त्याने लोकांची नाराजी ओढवून घेतली. आपल्या नीतिकल्पनेच्या बाबतीत मुळीच नमते न घेण्याचा कडवेपणा आणि प्रमाद व त्याचे उत्तरदायित्व ह्या विषयीचे जागरूक कुतूहल ह्या दोन गुणांच्या सहाय्यानेच त्याने बहुसंख्य लोकांची मते झुगारून देण्यात यश मिळविले.

)Ghosts) 'भुते' हे इब्सेनच्या श्रेष्ठ नाटकांपैकी एक. ह्या नाटकात एका महत्त्वाच्या अशा समस्येला इब्सेनने रोकठोकपणे व वास्तववादी पद्धतीने हाताळले आहे, जी पश्चिमेकडील किंवा पूर्वेकडील कोणत्याही समाजाला ग्रस्त करणारी आहे.

ए डॉलहाऊसमधील हेल्मरचा मित्र डॉक्टर रॉक—ज्याची व्याधी असाध्य असते—वडिलांच्या स्वच्छंदी जीवनाचं प्रायश्चित्त त्याला भोगावं लागतं. हे जे तत्त्व इब्सेनने मोठ्या कुशलतेने गोवलेले आहे, ते इब्सेनच्या दोन केंद्राभिमुखी)converging) कल्पनांचे स्पष्टीकरण देते. त्या काळातील अनुवांशिकतेच्या

नियमांचे महत्त्व सर्वश्रेष्ठ होते. दैवाची नैतिक आणि जैविक (Biological) कल्पना जितक्या जोरदारपणे मांडता येईल तितक्या जोरदारपणे इब्सेनने आपल्या Ghosts ह्या नाटकात वापरली आहे. Mrs. Alving च्या गुणवान, कलाकार मुलाला, Oswald ला जे भोगावं लागतं त्या वेडाशी तिचा जो निष्फलतेने सामना चालू असतो त्यातून संपूर्ण नाटकाला जी भाववृत्ती प्रदान केली जाते ती ऍरिस्टॉटलला अभिप्रेत असलेल्या शोकांतिकेच्या त्रयींच्या अपेक्षापूर्तीचे जतन जवळ जवळ चांगले कुशलतेने केले आहे. 'दोष हा आहे की सारी मानवजात अपयशी ठरते.' असे इब्सेनने ह्या नाट्यकृतीसाठी काढलेल्या टिपेत म्हटले आहे, आणि त्याचा अर्थही तोच आहे. A Doll House पेक्षाही Ghosts हे समाजाला केलेले अधिक निर्भिड आव्हान आहे. Nora चे आपला पती व आपल्या मुलांना सोडून जाण्यावर जे आक्षेप घेतले गेले त्याला उत्तर म्हणून इब्सेनने (Ghosts) हे नाटक लिहिले आहे, असे सर्वश्रुत आहे. Helmer पेक्षाही अधिक दुष्ट नवऱ्याबरोबर बांधले जाऊनही Mrs. Alving त्याला सोडून जाण्याऐवजी आपल्या वैवाहिक जीवनाचे 'शव' पूज्यशोभेच्या वस्तूंनी झाकून ठेवते. ती खचितच Nora Helmer पेक्षा अधिक प्रौढ, मनाने अधिक त्याच्या साऱ्या संवेदनक्षमतेसह अधिक समर्थ पात्र आहे. Pastor Manders वर प्रेम असूनही ज्यावर तिचे प्रेम नाही अशा माणसाशी ती लग्न करते, हा तिने अंगावर ओढवून घेतलेला गतकाळातील पहिला अपराध होय. तिचा दुसरा अपराध म्हणजे 'Christon' विवाहाच्या आदर्शाशी तडजोड करून त्यापासून पलायन करण्यापेक्षा ती आपल्या कौटुंबिक जीवनाच्या भीषणतेकडे Pastor च्या आज्ञेवरून परत येते. तेवढ्या साऱ्या प्रांतात तिच्या नवऱ्याच्या नावाचा दबदबा रहावा म्हणून ती कमीत कमी बाह्यात्कारी काही बचाव करण्यात यशस्वी होते. तथापि तिच्या गृहसंसाराच्या उज्वल दर्शनीभागापेक्षा तिचे अंतर्गत कौटुंबिक जीवन संपूर्णपणे वेगळे असते. तिच्या नवऱ्याच्या मृत्यूनंतर

एक वर्षाने Mrs. Alving, Pastor Mandors ला तिची वास्तव दुर्गती उघड करून दाखविते.

‘त्यांना संध्याकाळी व रात्री घरी ठेवण्यात, बाहेर जाऊ न देण्याकरता त्यांच्या खोलीत त्यांच्या मद्यपानात, त्यांचा जीवश्च, कंठश्च दोस्त म्हणून मला सहभाग घ्यावा लागे. त्यांच्याबरोबर मला तिथे बसावे लागे, त्यांच्याबरोबर दारू प्यावी लागे. त्यांच्या घाणेरड्या अक्षील गोष्टी ऐकाव्या लागत. हसावे लागे. बिछान्यावर त्यांनी झोपी जावे म्हणून त्या पाशवी शक्तीबरोबर झगडावे लागे. माझा मुलगा लहान होता, त्यासाठी मला सहन करावे लागे. पण जेव्हा अपमानाचा अगदी कळस झाला—जेव्हा माझी मोलकरीणच—तेव्हा हे सगळे चाळे थांबले पाहिजेत, बंद केले पाहिजेत असा मी निश्चय केला. साऱ्या गोष्टी पूर्णपणे मी आपल्या ताब्यात घेतल्या—पूर्णपणे—त्यांच्या व दुसऱ्यांच्याही! माझ्याजवळ त्यांच्याविरुद्ध एक शस्त्र होते. ते बोलू शकत नव्हते. अशा परिस्थितीत ऑसवळडला दुसऱ्या ठिकाणी पाठवावे लागले. तो त्यावेळी सात वर्षांचा असेल. त्याला काही गोष्टी दिसत असत. व लहान मुले प्रश्न विचारतात, त्याप्रमाणे तो मला विचारी. मी ते सारे सहन केले. ह्या दूषित घराच्या वातावरणात तो वाढला तर त्याचे जीणे विषारी होईल असे मला वाटले, म्हणूनच मी त्याला दूर पाठवून दिले. आणि आईवडिल जिवंत असेपर्यंत त्याने ह्या घरात पाऊल टाकले नाही. मला काय दुःख झाले असेल ते माझे मलाच माहीत.’

२

Mrs. Alving संपूर्णपणे आपल्या नवऱ्याला दोषी धरत नाही. त्याचा स्वाभिमान, जीवनाविषयीचे त्याचे नैसर्गिक प्रेम ह्या दृष्टीने त्याला ते व्यक्त करायला ह्या शुष्क, ढोंगी आणि नीरस जीवनात आनंदाचा योग्य मार्ग मिळण्याऐवजी उच्छृंखलता मिळाली आणि ह्याच गोष्टींनी शेवटी गुप्त बाहेरख्यालीपणाचा आकार त्याने धारण केला. त्या गरोदर मोलकरणीला लवकरच एक मोठी रक्कम लाच म्हणून

देण्यात आली आणि इब्सेनच्या पात्रांच्या दालनातील प्रमुख खलनायक आणि ढोंगी Engstrand ला ती मिळाली. सारे काही शांत झाले. Mrs. Alving च्या कार्यकुशल व्यवस्थेमुळे कुटुंबाची सांपत्तिक स्थिती सुधारली व बाह्य डौल सांभाळला गेला. नंतर तिच्या स्वतःच्या कारणास्तव तिने तिच्या नवऱ्याच्या स्मृतीप्रीत्यर्थ एक अनाथाश्रम बांधले (Alving Orphanage) व त्या अनाथाश्रमाची शेवटची तयारी चालली असतानाच नाटकाला सुरूवात होते.

नाटकाच्या सुरूवातीची वेळच अशी निवडली आहे की त्या वेळी Oswald हा पॅरीसहून त्याच वेळी परत येतो. Oswald हा अगोदरच काही दिवसांपूर्वी आलेला असतो. तरीही त्याला त्या जागेतील वातावरण निराशाजनकच वाटते. काम करणे म्हणजे एखाद्या पापाबद्दलची शिक्षा वाटे, आणि माणसाचे जीवन म्हणजे काहीतरी क्लेषकारक, कसेतरी आधी वा नंतर संपवायचे असे वाटे. तो सुद्धा जन्मजात आनंदाने परिपूर्ण आहे, ज्याचा त्याने खिन्न अशा उत्तरेपासून दूर- परदेशात शोध घेतला होता, तो आनंद त्याला त्याच्या कलेच्या व्यवसायात सापडतो.

‘आई तुझ्या लक्षात आलं आहे का की जे सारं काही मी चितारलं आहे त्याचं रूपांतर माझ्या जीवनाच्या आनंदात झालं आहे? प्रकाश आणि सूर्यप्रकाश स्वच्छ हवा- आणि आनंदाने झळकणारी मुखमंडले... म्हणून मला घरी तुझ्याबरोबर रहायला भीती वाटते... मला भीती वाटते, न जाणो माझी उपजत बुद्धी कुरूपतेत ना गुंडाळली जावो.’

इब्सेनच्या इतर नायकांप्रमाणेच त्याला सुट्ट्यांचा आनंद आणि मजा लुटावीशी वाटते. परंतु त्यासाठी तो त्याच्या गावाला (Bergen) त्याच्या पावसाळी जन्मभूमीला योग्य समजत नाही. शिवाय बऱ्याच काळापासून ज्या गुप्तरोगाने तो पछाडलेला असतो त्याने आपल्याला वेड लागेल अशी भीती त्याच्या मनात उभी

राहिल्याने तेथे त्याला निराशाच वाटत असते. त्याच्या मूळ कारणाविषयी तो अंधारातच असतो. त्याचे स्वतःचे जीवन संपूर्णपणे स्वच्छ आणि निर्मळ असते. इतके की त्याचा आजार हा आनुवंशिक कलंक आहे व त्याचे कारण त्याच्या वडिलांचे चारित्र्य असे वाटणे ही अशक्यप्राय गोष्ट होऊन जाते. त्याची त्याविषयीची भ्रान्त स्थिती व सततचे चिंतन ते अधिक निकृष्ट करते. पण काहीही होत नाही. Mrs. Alving ला तथापि ह्या लक्षणांचा पूर्ण अर्थ व ती कोठून निर्माण झाली हे माहित असते. त्यासाठी आपण काय करून ठेवले, ह्याबद्दल भीतीग्रस्त झालेली Mrs. Alving त्याला मदत करण्यासाठी तयार असते. तिच्या सुंदर पण अनुभवी मोलकरणीवरील (रेजिनावरील) प्रेमाला ती क्षमा करण्यास कचरत नाही. ती Engstrand ची मुलगी असते पण खरोखर ती Oswald ची अनौरस मावसबहीण असते हे त्याला ठाऊक नसते. मग असा क्षण येतो की Mrs. Alving तिच्या मुलाच्या मनावरचा ताण त्याच्या वडिलांच्या गतजीवनातल्या सत्य घटना सांगून कमी करण्याचा प्रयत्न करते. पण तिचा उपदेशक Paster Manders ज्याने अनाथाश्रमाची सूत्रे हाती घेतलेली असतात तो मात्र हा अनैतिक हेतू ऐकण्यास तयार नसतो.

‘तुझ्या आईच्या हृदयात असा आवाज नाही का, की जो तुझ्या मुलाचे आदर्श नाश पावण्यापासून परावृत्त करू शकेल?’

‘पण सत्याविषयी काय?’

‘पण आदर्शाविषयी काय?’

‘ओह! आदर्श!! आदर्श !!! जर मी भित्री नसते तर?’

प्रश्न हा उद्धृतो की जर ती कमी भित्री असती तर ती Oswaldची शिक्षा टाळू शकली असती? अटळ दैव थांबले असते का? त्यासाठी जवळचा मार्ग शोधून Oswaldच्या संकटाची घाई करून प्रतिकात्मक अनाथाश्रमाला जाळले आहे. ज्याला पुण्यवान सुतार Engstrand कडून गुप्तपणे आग लावली जाते. Oswald ती आग विझविण्याचा व वडिलांच्या स्मृतीचे प्रतिक वाचविण्याचा खूप प्रयत्न करतो. त्यामुळे तो इतका थकतो की दुसऱ्या दिवशी सकाळीच तो कोसळतो व विचारशक्ती गमावून बसतो. नाटकाच्या शेवटी Oswald सूर्यासाठी मूर्खपणे रडतो तेव्हा Mrs. Alving चा निराशेने चक्काचूर होतो. ती त्याच्या बाजूला ऊभी रहाते पण असाध्य व्याधीने दुबळ्या झालेल्या, खुरडणाऱ्या एकुलत्या एका मुलावर दया येऊन त्याला यातनांपासून मुक्त करण्यासाठी जहर द्यावे किंवा नाही हे तिला ठरविता येत नाही.

ह्याचे कुणाला हसू येणार नाही पण कुणीही ह्या गोष्टीबद्दल स्मितहास्य जरूर करेल- की जो पैसा, Alving Orphanage च्या खर्चासाठी राखून ठेवला आहे तो शेवटी (निःसंशय Pasture Manders च्या हस्ते) Engstrand ला द्यावा जो त्याचा गुप्तपणे (disguise) कुंटणखान्यासाठी भांडवल म्हणून उपयोग करेल, ज्याचे मुख्य आकर्षण त्याची मुलगी Regina असेल.

३

Ghost चा प्रभाव त्याच्यापुढे येणाऱ्या वातावरणाबरोबर असामान्य असू शकतो. बोधवादाबद्दल इब्सेनला दोष देण्याकडे कल असलेले सुद्धा मान्य करतात की हा अतिशय जोखमीचा विषय आहे व तो अतिशय कौशल्यपूर्ण युक्तीने हाताळला आहे. कृतीच्या ऐवजी नाटकात संभाषणांची मालिका आहे व हेच इब्सेनचे जोमदार वक्तृत्व आहे. आणि हेच इब्सेनच्या रहस्यांपैकी एक आहे. एखादा त्याच्या स्वतःच्या खिन्नतेचे विश्लेषण करतो तेव्हाच शेवटी संशयाचे खंडन होत जाते. तथापि हे सर्व

असून सुद्धा शोकांतिकेची परिणामकारकता जीवनाला दृढ बनविते. त्याच्या विरुद्ध येथे आपण हे मत सोडू शकत नाही की मनुष्यप्राणीही खरोखर अयशस्वी झालेला असून सुधारणा होण्याच्या पलिकडे गेलेला आहे. Mrs. Alving कदाचित इब्सेनच्या शोकांतिकेची नायिका जरी असली तरी हे नाटक शोकांतिकेपेक्षाही अधिक निराशावादी आहे. इब्सेनचा आवडता विषय म्हणजे केलेल्या दुष्कृत्यांबद्दलचा पश्चात्ताप (लहान मुलांवर सुद्धा). येथे निश्चितच एखादा निराश व संभ्रमित होईल, कारण त्यात ओजस्वी वास्तववादी व प्रतिकात्मकरितीने खरोखर आपल्या जीवनाच्या जाणिवा खोल किंवा उदात्त न करता मोठ्या सामर्थ्याने पश्चात्तापाची नैतिक व जैविक पद्धतीने त्याने मांडणी केली आहे.

जर मानवी अस्तित्वाची अंतिम व अधिक उच्चतम शक्यता नसेल, जर माणसाच्या जीवनाचा आणि भवितव्याचा निसर्गाच्या कठोर नियमाबरोबर जैविक पद्धतीने ऱ्हास झाला (त्यापैकी आनुवंशिकता एक आहे) मग पुन्हा एखादा निराश गूढवादात उतरतो जेथे सारे काही खेळ व थट्टेचे असते, जेथे सर्वकाही घडते कारण ते घडायला हवे असते. मग धडपडीचा आणि प्रतिकाराचा उपयोगच काय? जेव्हा अपराध आणि प्रायश्चित्त काहीसे लादल्याप्रमाणे व यंत्रवत होते जे अर्थहीन आहे- मग दोघांशी वैयक्तिक कारणांचा वैयक्तिक संबंध राहत नाही. ते फक्त साधन आहे, त्या गूढ शक्तीचा निष्क्रिय बळी आहे. तथापि Oswald च्या आणि त्याच्या वडिलांच्या बाबतीत कुणीही असा विचार करणार नाही की यांत्रिक उपाय (कदाचित गर्मी किंवा उपदंशावरील औषधांच्या व्यापारी शिक्क्याचा प्रकार) वेळेवर मिळेल आणि पुरेशा प्रमाणात त्याच यांत्रिक पद्धतीने प्रायश्चित्त घेतले जाईल. इब्सेनचे Ghosts वाचीत असताना आपल्याला खूपच दया व भीती वाटते. पण मूळ विरेचन मात्र होत नाही. Hardy च्या Jude the Obscure किंवा Salty korslakhedrin च्या The Golovlyov Family प्रमाणे शोकांतिकेच्या बाजूला त्याचा निराशावाद तसाच राहतो.

पण इब्सेनला ज्या बंद गल्लीशी तोंड द्यायचे आहे, तिला शरण जाण्यास तो नाकारतो. त्याच्यातील सुधारक आणि प्रयत्नवादी- नीतीवादी तरीही निराशावादाकडे शेवटी शरण जाण्याचे- चिंतन करत नाही- त्याच्या युयुत्सू (युद्धप्रिय) स्वभावाला कोणत्याही उद्धवणाऱ्या हल्ल्याने उद्दीपित केले नाही. जगाने Ghosts मध्ये कौटुंबिक जीवनाच्या पवित्र गोष्टींबद्दलची क्षुद्र निंदा पाहिली. अक्षीलतेबद्दलचा निंद्य वर्षाव लेखकावर सतत होत राहिला. ह्या नाटकाच्या संदर्भात वापरलेला, 'उघडी गटार' हा शब्द तुलनेने सौम्य होता. त्या काळातील इंग्लिश छापखान्यातून वेचलेले हे हृदयंगम पुष्पगुच्छ Bernard Shaw च्या Quintessence of Ibsenism मध्ये सापडू शकते. असे म्हणणे उचित होईल की विशेषतः Scandinavia मध्येच ही निंदा तीव्र स्वरूपात होती, Brandes आणि BjÖrnson कडून Ghosts चे निवारण झाले. जरी त्यांच्याकडून प्रोत्साहन मिळाले तरी इब्सेनने त्याच्या प्रकाशकाला Hegel ला (March 1882) मध्ये लिहिले: Ghosts च्या संदर्भात मला निश्चित असे वाटते की चांगल्या लोकांच्या मनापुढे ह्याचा खरा अर्थ लवकरच उघड होईल. सारे अशक्त, दुबळे, वृद्ध जे त्याकाळी कृतीवर तुटून पडले आहेत. त्यांना हे चिरडून टाकावेसे वाटते ते स्वतः वाङ्मयाच्या इतिहासाच्या निर्णयाखाली चिरडून जातील. पण अशा निर्णयाची वाट न पाहता त्याची मानहानी करणाऱ्यांना त्याने An Enemy of the people या नाटकाद्वारे उत्तर दिले.

IBSEN AN APPROACH:

By Janko Lavrin pp. 81-85

पात्रे

श्रीमती हेलिने ऍलविंग, न्यायालयीन उच्चाधिकाऱ्याची विधवा.

ऑसवल्ड ऍलविंग, तिचा मुलगा, चित्रकार.

ख्रिस्ती धर्मगुरू, मॅन्डर्स.

सुतार इंगस्ट्रॅड.

रेजिना इंगस्ट्रॅड, श्रीमती ऍलविंगच्या घरातील मोलकरीण.

(घटना, श्रीमती ऍलविंगच्या पश्चिम नॉर्वेतील मोठ्या खाडीलगत असलेल्या
गावाच्या वसाहतीत घडतात.)

पहिला अंक

(समुद्ररिनाऱ्याजवळील एक प्रशस्त दिवाणखाना, एक दरवाजा डाव्या भिंतीत असून दोन दरवाजे उजव्या भिंतीत आहेत. दिवाणखान्याच्या मध्यभागी एक टेबल असून त्याभोवती खुर्च्या आहेत. टेबलावर काही अंक आणि वर्तमानपत्रे पडलेली आहेत, त्यालगत डाव्या बाजूस एक खिडकी आहे. आणि तिच्या समोर एक छोटासा कोच आणि शिवणकामाचे टेबल आहे. मागील बाजूस काहीशा लहान पुष्पवाटिकेकडे दिवाणखाना उघडतो. त्यास मोठी तावदानाची भिंत आहे. पुष्पवाटिकेच्या उजव्या

बाजूकडील दरवाजा बागेकडे जातो. तावदानातून संथ अविरत पावसाने झाकोळलेली धूसर खाडी दिसत आहे.

सुतार इंगस्ट्रँड बागेच्या दारात उभा आहे. त्याचा डावा पाय काहीसा वाकडा आहे, बुटाच्या तळव्याखाली लाकडाचा ठोकळा बसवलेला आहे. रेजिना, फुलझाडांना पाणी घालण्याची रिकामी झारी तिच्या हातात आहे, त्याला ती आत येण्यास मज्जाव घालते.)

रेजिना: (हलक्या आवाजात) काय हवंय तुला? जिथं आहेस तिथेच उभा रहा. चिंब भिजून निथळतो आहेस तू.

इंगस्ट्रँड: ही देवाची वृष्टी आहे, माझ्या पोरी.

रेजिना: सैतानाची वृष्टी आहे, ही.

इंगस्ट्रँड: हे देवा, काय बोलतेस तू हे, रेजिना (तो लंगडत आत पाऊल टाकतो.) मला काय म्हणायचं होतं-

रेजिना: तुझ्या ह्या पावलांचा खडखडाट करू नकोस रे, माणसा! छोटे मालक वर झोपले आहेत.

इंगस्ट्रँड: अजूनही झोपले आहेत? मध्यान्ह झाली तरीही?

रेजिना: तुला काय कराचंय त्याच्याशी?

इंगस्ट्रँड: काल सायंकाळी बाहेर पडून खूप मौजमस्ती केली मी-

रेजिना: होय, वाटलंच मला तसं.

इंगस्ट्रँड: होय, आम्ही सारी दुबळी माणसं ना, माझ्या पोरी!

रेजिना: होय, आहोत आपण तसे.

इंगस्ट्रँड: -आणि नानाविध प्रलोभने आहेत ह्या दुनियेत, तुला ठाऊक आहेच-, तरीसुद्धा मी शपथेवर सांगतो की, मी सकाळी अगदी साडेपाचलाच कामावर पोहोचतो.

रेजिना: होय, होय, आता तू येथून जा. तुझ्या जवळ उभं राहून तुला भेटण्याचं हे काही संकेतस्थळ नाही.

इंगस्ट्रँड: तुला काहीच का नको आहे?

रेजिना: माझ्या जवळ तुला भेटेल असं इथं कुणीही नाही. बघ म्हणून, तू आता येथून निघ.

इंगस्ट्रँड: (काहीसा जवळ येत) तुझ्याशी बोलल्याशिवाय येथून जाणं फार वाईट, शाला-गृहाचं काम मला दुपारी पूर्ण करायलाच हवं, आणि मग मी रात्रीच्या बोटीनं घराकडे पसार होईन.

रेजिना: (पुटपुटत) तुझा प्रवास सुखाचा होवो!

इंगस्ट्रँड: आभारी आहे त्याबद्दल, माझ्या पोरी. उद्या मनोरूग्णाश्रमाचे उद्घाटन आहे, आणि त्याच वेळी साऱ्या काही गोष्टींबरोबर दारू सुद्धा आहे, बघ तू. आणि असा काही प्रसंग आला की कुणीही असं म्हणणार नाही की जेकब इंगस्ट्रँडला मोह आवरत नाही.

रेजिना: होय!

इंगस्ट्रँड: होय, कारण तेथे सकाळी निश्चितच खूप चांगली माणसं येणार आहेत. पाद्री मॅन्डर्स सुद्धा शहरातून येथे येणार असे वाटते.

रेजिना: ते आज अगोदरच येणार आहेत.

इंगस्ट्रॅड: होय तू बघतेच आहेस ते. आणि म्हणून त्यांनी माझ्या विरुद्ध काही बोलू नये ह्याची मी अत्यंत दक्षता घेईन समजलं तुला?

रेजिना: ओ हो, असं आहे काय!

इंगस्ट्रॅड: काय तुझ्या म्हणण्याचा अर्थ?

रेजिना: (धूर्ततेने त्याचा अंदाज घेत) काय ह्यावेळी पुन्हा पाद्री मॅन्डर्सना फसवायची युक्ती करणार आहे तू

इंगस्ट्रॅड: शूss, शूss, वेडी आहेस का तू? मी पाद्री मॅन्डर्सना फसवीन? ओ नाही, पाद्री मॅन्डर्स माझ्याशी किती प्रेमाने वागत आले आहेत आजपर्यंत. पण मला तुझ्याशी बोलायचं होतं ते ह्याबाबतीत, बघ, मी रात्री घरी परततोय पुन्हा.

रेजिना: शुभस्य शीघ्रम्, हा प्रवास माझ्यासाठी सुखाचा होवो.

इंगस्ट्रॅड: होय, पण तू माझ्याबरोबर यावीस असं वाटतंय मला, रेजिना.

रेजिना: (आश्चर्याने तोंड वासत) मी यावं असं वाटतंय? काय म्हणतोयस तू?

इंगस्ट्रॅड: होय, माझ्याबरोबर घरी यावंस, असं म्हणतोय मी.

रेजिना: (तिरस्काराने) कदापि नाही. तू मला तुझ्या घरी कधीच घेऊन जाणार नाहीस.

इंगस्ट्रॅड: होय, बघूच ते आपण.

रेजिना: होय, ते निश्चितच पाहू या आपण. मी, जिला एका न्यायालयीन उच्चाधिकाऱ्याच्या विधवा श्रीमती ऍलविंगने आपल्या घरात वाढवलं-?

जवळजवळ स्वतःच्या तान्ह्या बाळासारखं जतन केलं-? तिने तुझ्या घराकडे परत यावं? अशा घराकडे? शरम वाटायला हवी तुला!

इंगस्ट्रँड: काय डांबरटपणा हा? स्वतःच्या बापाविरूध्द जातेस, व्दाड?

रेजिना: (कुरकुरत, त्याच्याकडे न बघता) तू वारंवार वाटेल तेवढ्यांदा म्हणालास की मी तुझी कुणी नव्हते.

इंगस्ट्रँड: च् च् ; त्या विषयी तू स्वतःला का त्रास करून घेतेस—

रेजिना: कितीतरी वेळा तू मला शिव्याशाप दिले नाहीस का आणि-? नीच!

इंगस्ट्रँड: खरोखर असा घाणेरडा शब्द कधीही वापरला नाही मी.

रेजिना: ठीक आहे, तू वापरलेला शब्द मी पुरेशी जाणून आहे.

इंगस्ट्रँड: होय, पण फक्त त्या अवस्थेत होतो म्हणून- हं. नानाविध प्रलोभने आहेत ह्या जगात, रेजिना.

रेजिना: हूंs

इंगस्ट्रँड: आणि खरोखर तेव्हा तुझी आई हट्टी होती. काहीतरी बोलून तिचं मन वळवायचं असायचं मला, माझ्या बाळा. नेहमी सभ्यपणाचा आव आणायची ती. (विडंबन करीत) “जाऊ दे मला इंगस्ट्रँड! सोड मला! रोसेनवोल्डमधील उच्चाधिकारी ऍलविंगच्या घरात तीन वर्षे सेवा केली मी.” (हसत) देवा वाचव आम्हाला, ती सेवा करीत असलेल्या काळात कप्तान उच्चाधिकारी झाला हे ती विसरूच शकत नव्हती.

रेजिना: गरीब बिचारी आई,- दुःख आणि यातना देऊन तू त्या जीवाला अकालीच मृत्यूच्या खाईत लोटलंस.

इंगस्ट्रँड: (खांदे उडवित) होय खचितच मी, साऱ्या गोष्टींबद्दल मीच दोषी आहे.

रेजिना: (श्वास रोखीत, हळू आवाजात) हूंs—! आणि म्हणून ते हाडूक.

इंगस्ट्रँड: काय म्हणालीस तू, बाळ माझ्या?

रेजिना: मेंढराचा पाय.

इंगस्ट्रँड: इंग्रजी आहे, हे?

रेजिना: होय.

इंगस्ट्रँड: होय- होय, इथे शिकायला मिळालं तुला, आणि त्यात, पारंगत झालीस, रेजिना.

रेजिना: (काही क्षणांनंतर) आणि ह्या शहरात तुला माझ्याकडून काय हवंय?

इंगस्ट्रँड: कसा प्रश्न विचारतेय एका बापाला एकुलती एक मुलगी? मी एक गरीब बिचारा विधुर नव्हे का?

रेजिना: ओह, असा मूर्खपणा करू नकोस माझ्याशी! मी शहरात यावं असं तुला का वाटतं?

इंगस्ट्रँड: ठीक, मला तुला सांगू दे, मी आता एक नवा बिझनेस सुरू करणार आहे.

रेजिना: (फुरफुरत) तू पुष्कळदा तसा प्रयत्न केला आहेस आणि तो नेहमी फसला.

इंगस्ट्रूड: होय, पण ह्या वेळी बघ तर खरं, रेजिना! ह्यावेळी जर मी मूर्खासारखं काही केलं तर-

रेजिना: (पाय आपटीत) बंद कर तुझं शपथा घेणं!

इंगस्ट्रूड: शांत, शांत, तू अगदी बरोबर आहेस पोरी. मला फक्त एवढंच सांगायचं होतं की येथे नव्या अनाथाश्रमाचं काम करताना मी थोडं पैसे जमवलेत.

रेजिना: खरंच? तुझ्यासाठी फार चांगलं आहे ते.

इंगस्ट्रूड: पण येथे खेड्यात माणसानं पैसा कशावर खर्च करावा?

रेजिना: बरं, मग?

इंगस्ट्रूड: होय, म्हणून तू बघ, मी असा विचार केला की मी पैसा त्यात ओतावा ज्यातून मला काही फायदा होईल. समुद्रावर काम करणाऱ्या लोकांचा श्रमपरिहार व्हावा म्हणून त्यांच्यासाठी एक हॉटेल-

रेजिना: शीss!

इंगस्ट्रूड: अगदी व्यवस्थित पहिल्या प्रतीचं पथिकाश्रम, तुला कळतंय का? अगदी जुनाट डुक्करखाना नव्हे त्या खलाशांसाठी. जिथं बोटीचे कप्तान आणि इतर हापिसर्स येतील असं चांगल्या लोकांसाठी, समजलं का तुला?

रेजिना: आणि मला करावं लागेल-

इंगस्ट्रूड: तू? तुला मदत मिळेल, बघ. तुला फक्त बाकीच्या गोष्टी बघाव्या लागतील, जर माझं ऐकशील. तुला काही फारसं करावं लागणार नाही, तुला आवडेल तसं तू कर.

रेजिना: ओह, खरंच!

इंगस्ट्रूड: पण त्या जागेत काही बाया हव्यात हे तर दिवसाउजेडाइतकं स्पष्ट आहे, कारण आपल्याला थोडंसं छानसं जीवन हवंय सायंकाळी- गाणं बजावणं, नाचणं आणि अशा प्रकारचं काहीतरी. तुला हे लक्षात ठवायला हवं की, हे लोक म्हणजे सागरावरचे दर्यावर्दी जीवन जगणारे. (जवळ येत) आता मूर्खपणा करू नकोस आणि स्वतःच्या प्रगतीच्या आड येऊ नकोस, रेजिना. इथं राहून काय मिळवणार आहेस तू? तुझ्या मालकीणीने खूप शिकवलंय तुला, काय तुला त्याचा फायदा? मी असं ऐकलं आहे, की त्या नव्या अनाथाश्रमातल्या बालकांचं तुला संगोपन करावं लागणार आहे. ते काय तुझं काम आहे? त्या काट्यांसाठी का तुझं आयुष्य बरबाद करणार आहेस?

रेजिना: नाही, माझ्या इच्छेप्रमाणे काही गोष्टी घडून आल्या, नंतर- होतील तशा, ठीक आहे. होय होतील तशा! सांगता येत नाही.

इंगस्ट्रूड: सांगता येत नाही, म्हणजे काय म्हणायचंय तुला?

रेजिना: तू त्याचा विचार करू नकोस. किती पैसे जमवलेस तू?

इंगस्ट्रूड: इकडचे तिकडचे सारे मिळून मी म्हणेन सात आठशे क्रोनर्स.

रेजिना: तेही काही कमी नव्हेत.

इंगस्ट्रूड: सुरुवात करायला पुरेसे आहेत, माझ्या पोरी.

रेजिना: त्या पैकी थोडेसे पैसे मला द्यायचा विचार नाही का तुझा? एक क्रोनर म्हणजे एक शिलिंग आणि साडेतीन पेन्स.

इंगस्ट्रूड: नाही, मला नाही वाटत मी देऊ शकेन!

रेजिना: तुला नाही वाटत का की माझ्या पोषाखासाठी मी काही कापड घ्यावं?

इंगस्ट्रँड: तू माझ्याबरोबर शहरात चल, मी लगेचच तुला पुरेसे कपडे घेऊन देईन.

रेजिना: छीss मी स्वतः घेऊ शकते माझ्यासाठी.

इंगस्ट्रँड: नाही, तुला तुझ्या वडिलांच्या मार्गदर्शनाचा हात तयार आहे तुझ्या इच्छापूर्तीसाठी, रेजिना. मला त्या बंदरांच्या गल्लीत एक छानसं घर मिळू शकतं. त्यांना काही फारसे पैसे नकोत. त्याचं आपण खलाशांसाठी एक टुमदार विलासगृह करू शकतो. बघच तू!

रेजिना: पण मला तुझ्याबरोबर रहायचं नाही. तुझा माझा काहीही संबंध नाही. चालता हो येथून.

इंगस्ट्रँड: तू काही माझ्याबरोबर फार काळ राहू शकणार नाहीस. सुदैवानं तसं होणार नाही- जर तू स्वतः स्वतःचं बुद्धिचातुर्य दाखवलंस. ह्या दोन वर्षांत तू किती सुंदर तरुणी दिसायला लागलीस-

रेजिना: होय-?

इंगस्ट्रँड: लवकरच तू एखादा जोडीदार पटवशील आणि तो एखादा कप्तानही असू शकेल-

रेजिना: त्यापैकी मला कुणाशीच लग्न करायचं नाही. खलाशी प्रामाणिक नसतात. त्यांना नम्रता व मॅनर्स नसतात.

इंगस्ट्रँड: काय नसतात म्हणालीस?

रेजिना: मला ठाऊक आहे हे खलाशी काय असतात ते. ते लग्न करण्याच्या लायकीचे नसतातच मुळी.

इंगस्ट्रँड: लग्नाबद्दल विसर. तसेही तुला बरेच पैसे मिळतील. (अधिक आत्मविश्वासाने) तो- इंग्लिश माणूस- शिडाची नौका असलेला, त्याने तीनशे डॉलर्स दिले! जी तुझ्यापेक्षा अधिक सुंदर नव्हती.

रेजिना: (त्याच्या अंगावर धावून जात) चालता हो येथून!

इंगस्ट्रँड: (मागे सरत) अगं! अगं! मला वाटलं तू मला मारणार आहेस की काय?

रेजिना: होय, जर तू आईबद्दल बोलायला सुरुवात केलीस तर, खरंच मारीन मी तुला. निघ येथून, मी म्हणते! (ती त्याला बागेच्या दारापर्यंत ढकलत नेते.) आणि दार जोरात आपटू नकोस, छोटे मालक मि.एँलविंग-

इंगस्ट्रँड: ते झोपलेत, मला ठाऊक आहे. काही तरी आहे... त्यांच्याबद्दल किती काळजी घेतेस तू! (आवाज खाली घेत) अरेच्चा असं आहे का?

रेजिना: चालता हो, झटपट! सगळा घोटाळा करून टाकलास तू! नाही ह्या बाजूने नव्हे. पॅस्टर मँडर्स येताहेत. सैपाकघराच्या जिऩ्यातून जा.

इंगस्ट्रँड: (उजव्या बाजूला वळत) ठीक आहे मी जातो. पण येणाऱ्या व्यक्तीशी बोल. मुलीने बापाशी कसं वागावं, हे सांगेल तो तुला. कारण शेवटी मी तुझा बाप आहे, ठाऊक आहे ना? मी ते परगण्याच्या रजिस्टरवरून सिद्ध करू शकतो! (रेजिनाने उघडलेल्या पलिकडच्या दारातून तो बाहेर जातो. ती दार बंद करते. ती घाईघाईने आरशात स्वतःकडे बघून कटाक्ष टाकते, हातरूमालाने वारा घेते, नंतर कॉलर ताठ करते व फुले रचते. पॅस्टर मँडर्स येतात. त्यांनी ओव्हरकोट घातलेला असून हातात छत्री घेतलेली आहे व त्यांच्या खांद्यावरून आलेल्या पट्ट्याला टांगलेली एक प्रवासी बॅग आहे. ते बागेच्या दरवाज्यातून ग्रीन हाऊसमध्ये येतात.)

मॅडर्स: गुड मॉर्निंग, मिस इंगस्ट्रॅड!

रेजिना: (आनंदाश्चर्याने मागे वळून) तुम्ही खरोखर! गुड मॉर्निंग, पॅस्टर मॅडर्स! बोट आली वाटतं इतक्यात?

मॅडर्स: नुकतीच आली (खोलीत येतो) भयंकर कंटाळवाणं वातावरण आहे ह्या दिवसातलं.

रेजिना: (त्याच्या मागे येत) शेतकऱ्यांना ही अतिशय चांगल्या लाभाची गोष्ट आहे, पॅस्टर!

मॅडर्स: शंकाच नाही, तू अगदी बरोबर आहेस. आम्ही शहरवासी ह्याचा विचारच करत नाही कधी. (ते त्यांचा ओव्हरकोट काढायला लागतात.)

रेजिना: ओह, मी मदत करू शकते काढायला- अस्सं! अगं बाई! किती ओला आहे! मी हॉलमध्ये टांगते ते. तुमची छत्री पण द्या- मी उघडून वाळायला ठेवते. (ती पुढच्या उजव्या बाजूच्या दाराने सर्व वस्तू घेऊन जाते. मॅडर्स त्यांची प्रवासी बॅग आणि हॅट काढून खुर्चीवर ठेवतात, तेवढ्यात रेजिना परत येते.)

मॅडर्स: ओह, पण घरात आल्यावर किती छान वाटतं. मग सारं काही ठीक चाललय ना येथे?

रेजिना: होय, थॅक्स!

मॅडर्स: पण तुम्ही कामात खूपच गर्क असाल नाही, उद्याच्या समारंभाच्या तयारीत?

रेजिना: होय ना, अजूनही पुष्कळशी कामे करायची आहेत.

मॅडर्स: आणि मला वाटतं, मिसेस ऍलविंग घरीच आहेत ना?

रेजिना: होय ना साहेब. त्या नुकत्याच छोट्या मालकांना गरम चॉकलेटचा कप द्यायला वर गेल्या आहेत.

मॅडर्स: होय, सांग मला- खाली धक्क्यावर मला सांगितलं कुणीतरी की ऑसवल्ड आला आहे म्हणून?

रेजिना: होय, ते परवाच आलेत. आम्हाला वाटत होतं आज येतील म्हणून.

मॅडर्स: चांगला असावा निरोगी, मला वाटतं!

रेजिना: होय, खूप छान, थँक यू. पण प्रवासानंतर खूपच थकलेले आहेत ते. कुठेही न थांबता पॅरीसहून थेट ते येथे आलेत- एकाच गाडीने सरळ कुठलीही ट्रेन न बदलता. मला वाटतं ते आता थोडंसं झोपलेत, म्हणून आपण किंचित हळू बोलूया का?

मॅडर्स: शूँस- तू म्हणशील तेवढं हळू आवाजात.

रेजिना: (आरामखुर्ची टेबलाकडे ओढून) कृपया आता, खाली बसा, पॅस्टर, आणि आरामात बसा. (ते बसतात. त्यांच्या पायाशी ती एक स्टूल ठेवते.) अस्सं! आता ठीक आहे ना, पॅस्टर?

मॅडर्स: थँक्स, थँक्स, खूप छान. (तिच्याकडे बघत) तुला सांगू का, मिस इंगस्ट्रँड, मला निश्चितपणे असं वाटतं की मागच्या वेळी तुला पाहिलं होतं त्यापेक्षा तू अधिक मोठी झालीस.

रेजिना: खरंच? तुम्हालाही तसंच वाटतं, पॅस्टर? मिसेस ऍलविंग सुद्धा म्हणत होत्या की मी अंगापिंडानं थोडी भरली आहे म्हणून.

मॅडर्स: भरलेली दिसतेस? किंचित- पण अगदी योग्य प्रमाणात. (थोड्या वेळाने)

रेजिना: तुम्ही आला आहात हे मिसेस ऍलविंगना सांगू?

मॅडर्स: ओह, थँक यू, इतकी काही घाई नाही माझ्या पोरी- ठीक, उह, पण मला सांग आता रेजिना तुझ्या वडिलांचं कसं चाललयं येथे?

रेजिना: छान, ठीक, पॅस्टर, थँक यू.

मॅडर्स: मागच्या वेळी शहरात आले होते तेव्हा मला भेटून गेले होते.

रेजिना: खरंच? तुमच्याशी बोलताना त्यांना फार आनंद होतो.

मॅडर्स: आणि तू असा नियमच बनवला होता ना की त्यांनी तुला रोज भेटायला यावं?

रेजिना: मी? ओह, होय, खचितच- जेव्हा जेव्हा मला वेळ असतो-

मॅडर्स: तुझ्या वडिलांचे चारित्र्य काही खंबीर नाही रेजिना! त्यांना मार्गदर्शक हाताची खूपच गरज आहे,

रेजिना: होय, मलाही तसेच वाटते.

मॅडर्स: जे त्यांची काळजी घेतात, आणि ज्यांच्या सूझपणाला ते सन्मान देतात अशा माणसांची त्यांना खूपच गरज आहे. जेव्हा गेल्या वेळी ते मला भेटायला आले होते तेव्हा त्यांनी मोकळेपणाने ते कबूल केले होते.

रेजिना: होय, असंच काहीसं ते मला म्हणाले होते. पण मला ठाऊक नाही मिसेस ऍलविंग माझ्यावाचून काही करू शकतील असं. आणि विशेषतः आम्ही नवीन अनाथाश्रमाची व्यवस्था बघणार आहोत! आणि त्यांना सोडून

जाताना मला फार वाईट वाटेल- त्यांनी माझ्यावर नेहमीच खूप दया दाखवली आहे.

मॅडर्स: पण माझ्या छान पोरी, मुलीचं कर्तव्य..... स्वाभाविकच आहे, तुझ्या मालकीणीची संमती आधी घेणं हे...

रेजिना: पण हे बघा, मी ह्या वयात एकट्या माणसाचं घर सांभाळायचं हे बरोबर आहे का?

मॅडर्स: काय! पण माझ्या प्रिय मिस इंगस्ट्रँड ते तुझे स्वतःचे वडील आहेत ना ज्यांच्याविषयी आपण बोलत आहोत?

रेजिना: होय, तसं असेलही, तरी पण- आता जर ते, घर छान असतं, एका खऱ्या सद्गृहस्थाबरोबर-

मॅडर्स: पण माझ्या प्रिय रेजिना-

रेजिना: ज्याच्या विषयी मला पितृप्रेम वाटेल, व जेथे अगदी मुलीसारखे वाटेल-

मॅडर्स: का, माझ्या प्रिय रेजिना-

रेजिना: मगच मला शहराकडे जाण्यात आनंद वाटेल. इथे खूपच एकटं एकटं वाटतं, सर, तुम्हाला ठाऊक आहेच की ह्या जगात एकटं राहणं म्हणजे कसं असतं ते. आणि मी तुम्हाला खात्रीने सांगते की मी चपळ आणि कार्यक्षम आहे. माझ्यासाठी अशी एखादी जागा तुम्हाला ठाऊक नाही का, सर?

मॅडर्स: मला? नाही, निश्चित नाही.

रेजिना: पण, डियर, सर आठवण ठेवा माझी जर-

मॅडर्स: (उठत) होय, होय, निश्चितच, मिस इंगस्ट्रँड.

रेजिना: कारण जर मी-

मॅडर्स: मी आलेलो आहे असे कृपा करून मिसेस ऍलविंगना सांगशील का?

रेजिना: मी लगेचच त्यांना बोलवते, सर. (ती डाव्या बाजूने बाहेर जाते.)

मॅडर्स: (दोन तीन वेळा येरझाऱ्या घालतो. पाठीमागे दोन्ही हात घेऊन उभा राहतो व बाहेर बागेत बघतो. मग परत येऊन टेबलावरील एक पुस्तक घेतो, आणि पुस्तकाच्या शीर्षकाच्या पानाकडे बघतो, दचकतो, आणि नंतर अनेक पुस्तके चाळतो.) हा- काय हे, खरंच!

(मि.ऍलविंग डाव्या बाजूच्या दारातून आत येते, तिच्या मागून रेजिना येते, जी जवळच्या उजव्या बाजूच्या दरवाज्यातून लगेचच बाहेर जाते.)

मि.ऍलविंग: (तिचा हात पुढे करित) खूप आनंद झाला मि.मॅडर्स तुम्हाला बघून.

मॅडर्स: गुड मॉर्निंग, मिसेस ऍलविंग. तुम्हाला कबूल केल्याप्रमाणे मी येथे आलो.

मि.ऍलविंग: नेहमीप्रमाणे नियमित.

मॅडर्स: तुमचा विश्वास बसू शकेल, ह्या गोष्टींपासून सुटका होऊच शकत नाही माझी- सभा समित्यांपासून- ज्या माझ्यावर अवलंबून आहेत.

ऍलविंग: अगदी वेळेवर येण्यात तुमचा चांगुलपणा दिसतो. रात्रीच्या जेवणाआधी आपण सारं पार पाडून टाकू. पण तुमचं सामान कोठे आहे?

मॅडर्स: (तात्काळ) माझे सामान खाली जनरल स्टोअर्स मध्ये ठेवलंय. मी एक खोली घेतलीय तिथे आज रात्रभरासाठी.

ऍलविंग: (हसू दाबत) तुम्ही तुमचं मन वळवलं तर तुम्ही माझ्या घरी एक रात्र घालवणार नाहीत का?

मॅडर्स: नाही, नाही, खरोखर, खूप आभारी आहे तुमचा. पण मी नेहमी प्रमाणे खालीच राहणार. बोटीने जाताना ते फार सोईचं होतं.

एँलविंग: ठीक, तुमच्या इच्छेप्रमाणेच करा. मी खरोखर विचार केला होता आपण दोघेही म्हातारे असताना-

मॅडर्स: थट्टा करताय माझी! खचितच तुम्ही खूपच खूश आहात. पहिलं म्हणजे उद्या मोठा समारंभ आहे हे आणि दुसरं म्हणजे ऑसवल्ड घरी परतलाय!

एँलविंग: होय, तुम्ही विचार करू शकाल की मला किती आनंद झालाय! दोन वर्षांपूर्वी तो आला होता. आणि आज तर संबंध हिवाळा माझ्याबरोबर राहण्याचं वचन दिलंय त्याने.

मॅडर्स: खरंच त्याने तसं प्रॉमिस केलंय? तो खूप छान आणि कर्तव्यदक्ष आहे. कारण आपण विश्वास ठेवू शकतो की रोम आणि पॅरीसमधील जीवनात वेगळेच आकर्षण आहे.

एँलविंग: ओह, पण बघा, येथे त्याची आई आहे. ओह, त्या माझ्या प्रिय मुलाच्या हृदयात अजूनही त्याच्या हृदयात जागा आहे.

मॅडर्स: हे खूपच दुःखद असेल, कलेमुळे त्याग आणि अंतर पडल्यास नैसर्गिक भावना बोथट झाल्यास.

एँलविंग: तुम्ही अगदी संपूर्णतया बरोबर आहात. पण आता मला तशा प्रकारची भीती नाही. मला पूर्णपणे कुतूहल आहे की तुम्ही त्याला पुन्हा बघावे. तो लगेचच खाली येईल, तो वरच्या मजल्यावर सोफ्यावर जरा विश्रांती घेत पडलाय. पण तुम्ही बसा ना डियर पॅस्टर.

मॅडर्स: थँक यू. माझी काही अडचण होत नाही ना?

ऍलवुंगः का, खचितच नाही. (ती टेबलाजवळ बसते.)

मँडर्सः ठीक. आपण पाहूया बरं- (त्याची प्रवासी बँग आहे त्या खुर्चीकडे तो जातो, काही कागदांची पुडकी बाहेर काढतो, नंतर टेबलाच्या दुसऱ्या बाजूला बसतो, आणि जिथे कागद ठेवता येतील अशी जागा शोधतो.) आता सुरूवात करूया. (थांबतो.) मला सांगा, मलसेस ऍलवुंग ही पुस्तके येथे कशी आलीत?

ऍलवुंगः ही पुस्तके होय? मी वाचते ती.

मँडर्सः अशा प्रकारचं वाङ्मय तुम्ही वाचता?

ऍलवुंगः निश्चितच मी वाचते ते.

मँडर्सः हे वाचन करताना तुम्हाला खूप आनंद वाटतो का?

ऍलवुंगः त्या वाचनामुळे मला आता जास्त सुरक्षित वाटते.

मँडर्सः हे आश्चर्यकारक आहे. पण ह्याचा अर्थ काय?

ऍलवुंगः ठीक, आता मला आढळून आले आहे की मी ज्या गोष्टींचा विचार करीत आले आहे त्या त्यामुळे अधिक स्पष्ट व मजबूत होतात. पण मला हे विचित्र वाटते की खरे बघितले असता, मि.मँडर्स ह्यात नवीन असे काहीच नाही. लोकांना जे वाटते किंवा ज्यावर त्यांचा विश्वास आहे, त्यापेक्षा ह्यात जास्त काहीच नाही. होते एवढेच की पुष्कळजण त्याकडे दुर्लक्ष करतात किंवा गप्प बसतात.

मँडर्सः अरे देवा, पण बरेच लोक असा विचार करतात असे तुम्हाला वाटते?

ऍलवुंगः होय, खचितच मला तसे वाटते.

मॅडर्स: ठीक, पण आपल्या समाजात नव्हे? ना आपल्यात.

एॅलर्विंग: होय, निश्चितच, येथे तसेच आपल्यातही.

मॅडर्स: ठीक, मला खरोखर सांगायलाच हवं!

एॅलर्विंग: बाकी सर्व गोष्टींबाबत- ह्या पुस्तकातील कोणत्या गोष्टींबद्दल तुम्हाला आक्षेप घ्यायचाय?

मॅडर्स: आक्षेप? तुम्हाला असे खात्रीने वाटते का की मी अशा प्रकारच्या प्रकाशित पुस्तकांचा कसून अभ्यास करावा?

एॅलर्विंग: दुसऱ्या शब्दात सांगायचे तर तुम्ही ज्याला दोष देता, त्याबद्दल तुम्हाला काहीच ठाऊक नाही.

मॅडर्स: त्यांच्याबद्दल नापसंती व्हावी अशी अनेक पुस्तके मी वाचली आहेत.

एॅलर्विंग: होय, पण तुमचे स्वतःचे मत?

मॅडर्स: माय डियर एॅलर्विंग, जीवनात असे बरेच प्रसंग येतात ज्यावेळी आपल्याला त्यावर अवलंबून रहावे लागते. हा जगाचा जीवनक्रम आहे, आणि ते तसे आहे हेच बरे आहे. नाहीतर समाजाचे काय झाले असते?

एॅलर्विंग: ठीक, ठीक, मी धाडसाने म्हणून की तुम्ही बरोबर आहेत.

मॅडर्स: शिवाय, मी खचितच हे नाकारू शकत नाही की अशा पुस्तकांबाबत लोकांना आकर्षण आहे हे खरे! मी तुम्हाला बौद्धिक प्रवृत्तींची माहिती करून घेण्याबद्दल दोष देत नाही जे आता जगात चालले आहे अशा जगात तुम्ही तुमच्या मुलाला बराच काळ भटकू दिले. पण-

ऍलर्विंग: पण?

मँडर्स: (आवाज खालावत) पण त्याबाबतीत कुणीही बोलायला नको. एखाद्याने निश्चितच प्रत्येकावर त्याने त्याच्या चार भिंतीत काय वाचावे ह्यावर बंधने घालू नयेत.

ऍलर्विंग: खचितच नाही, मी पूर्णपणे तुमच्याशी सहमत आहे.

मँडर्स: आठवा, त्या अनाथाश्रमाविषयीची तुमची कर्तव्ये जेव्हा तुम्ही ते स्थापन करायचे ठरवलेत त्या वेळी तुमचे आध्यात्मिक विचार अगदी भिन्न होते आत्ताच्या पेक्षा- कमीत कमी जसं मी बघतोय.

ऍलर्विंग: होय, मी मान्य करते ते, अगदी पूर्णपणे. पण ते अनाथाश्रमाविषयी होते-

मँडर्स: त्याच्याच विषयी आपण बोलणार होतो. तोच सारासार विचार, माय डियर ऍलर्विंग, आता व्यवहाराकडे वळूया. (एक लिफाफा उघडून काही कागद बाहेर काढतो.) बघितलंत हे?

ऍलर्विंग: खरेदीपत्रे?

मँडर्स: अगदी सगळे! सारे क्रमाने लावलेत. वेळेवर ते मिळवायला- किती कठीण काम असते म्हणून तुम्हाला सांगू? मला त्यांच्यावर थोडासा दबाव आणावा लागला. अधिकारी वर्ग खूपच कर्तव्यनिष्ठ असतात, जेव्हा त्यांना निर्णायक पावले उचलावी लागतात. काय वाटेल ते झाले तरी ते हे बघा झाले तयार. (कागदांच्या गट्ट्याकडे बघत) हे रोझेन होल्डच्या मॅमॉरमधील सॉलव्हिक म्हणून ओळखल्या जाणाऱ्या प्लॉटचे खरेदीपत्र ज्यावर नव्यानेच इमारत उभारली गेलेली आहे, ज्यात शाळा, शिक्षकांची घरे, त्यांना जोडलेले छोटे ख्रिस्ती मंदिर आणि हे देणगी आणि संस्थेच्या नियमावलीचे कायदेशीर

अधिकारपत्र. जेथे तुम्ही पहाल (वाचतो) 'कॅप्टन ऍलविंग मेमोरियलच्या अनाथाश्रमाची नियमावली'

ऍलविंग: (कागदांकडे बराच वेळ बघितल्यावर) म्हणजे असे आहेत तर.

मॅडर्स: मी कॅप्टन हे शीर्षक निवडलं, ते "न्यायालयीन राजकारभारी" पेक्षा कमी डामडौलाचं वाटतं.

ऍलविंग: होय, तुम्ही जसा विचार कराल तसे.

मॅडर्स: आणि हे घ्या तुम्हाला मिळालेले बँकेचे पासबुक. अनाथाश्रमाचा अविरत खर्च भागविण्यासाठी जे भांडवल राखून ठेवले आहे त्यावरील व्याजाचा उल्लेख असलेले.

ऍलविंग: थँक यू- पण कृपया, तुम्ही हे तुमच्याजवळच ठेवून घेणार नाहीत का? सोयीसाठी?

मॅडर्स: आनंदाने. मला वाटतंय सध्या तरी आपण हे पैसे बँकेतच राहू द्यावेत. व्याज निश्चितच आपल्या अपेक्षेप्रमाणे नाही. पैसे काढायची नोटीस आल्यानंतर सहा महिन्यांनी चार टक्के. पुढे जर सुरक्षित गहाण मिळाले तर ह्या गोष्टींचा विचार करू.

ऍलविंग: होय, डियर मिस्टर मॅडर्स. ह्या सर्व बाबतीत तुम्हाला उत्तम जाण आहे.

मॅडर्स: असो. मी काहीही झालं तरी लक्ष ठेवीन ह्यावर- पण आता एक गोष्ट अशी आहे की अनेकदा मी तुम्हाला ती विचारायचं ठरवलं होतं.

ऍलविंग: आणि काय ते?

मॅडर्स: ह्या अनाथाश्रमाचा विमा उतरायला हवा की नाही?

ऍलर्विंग: का, खचितच विमा काढायला हवा.

मँडर्स: ओह, फार घाई नको, मिसेस ऍलर्विंग. ह्या समस्येवर आपण थोडासा विचार करूया का?

ऍलर्विंग: सारं काही माझ्या मालकीचं आहे त्याचा इन्शुरन्स काढलेला आहे- इमारती, फर्निचर, धनधान्य, पशुधन.

मँडर्स: उघड उघडच आहे, तुमच्या मालकीचीच मालमत्ता आहे ना ती? आणि त्याची मला जाणीव आहे- स्वाभाविकपणे. पण असं बघा, ही गोष्ट अगदी वेगळी आहे. हे अनाथाश्रम पवित्र कार्याला अर्पण केलेले आहे.

ऍलर्विंग: होय, पण जर-

मँडर्स: माझ्या वैयक्तिक भूमिकेतून. मला निश्चितच असं वाटत नाही की छोट्या सुद्धा अनुचित गोष्टींमुळे संभाव्य घटना घडाव्यात, ह्यासाठी संरक्षण करणं गरजेचं आहे.

ऍलर्विंग: नाही, मला नाही वाटत असं काही घडेल असं.

मँडर्स: पण इथल्या आजूबाजूच्या लोकांचा सर्वसामान्य दृष्टीकोन काय आहे? माझ्यापेक्षा तुम्हाला जास्त ठाऊक आहे.

ऍलर्विंग: होय- सर्वसामान्य मत-

मँडर्स: येथे असे महत्त्वाचे लोक आहेत का- खरोखर जबाबदार असणारे लोक- ज्यांची मते उपेक्षणीय नाहीत?

ऍलर्विंग: ठीक, नक्की तुम्हाला काय म्हणायचं आहे महत्त्वाच्या मतांबद्दल?

मॅडर्स: मी अशा लोकांबद्दल विचार करीत होतो या लोकांचा सामाजिक दर्जा स्वतंत्र आणि उच्च आहे, ज्यांची मते विचारात घेताना टाळली जातच नाहीत.

ऍलविंग: येथे अशी काही थोडी थोडकी लोकं आहेत ज्यांना अपमान वाटेल जर-

मॅडर्स: तेथे, तुम्ही बघा! शहरात असे बरेच लोक आहेत. इतर चर्च मधील ख्रिस्ती समाज, एक उदा. म्हणून. असे लोक आपल्यात अडथळा आणून म्हणतील की तुमची तशीच माझी परमेश्वरावर निष्ठा नव्हती

ऍलविंग: पण माय डियर पॅस्टर मॅडर्स जोपर्यंत तुमचं समाधान होत नाही-

मॅडर्स: होय, ठाऊक आहे मला, मला ठाऊक आहे. मला माझी अंतर्गत धारणा आहे. पण लोकांनी भलताच विपर्यास केला तर तो आपण थांबवू शकणार नाही व त्यामुळे अनाथाश्रमाच्या कार्यात अडथळे येतील.

ऍलविंग: पण तसा जर परिणाम होणार असेल-

मॅडर्स: त्याबरोबर ते किती अवघड आहे ह्याकडे मी दुर्लक्ष करू शकत नाही. त्याचप्रमाणे मी असं म्हणू शकेन की ती बहुधा माझ्या स्वतःमध्ये ती दुःखद अवस्था असू शकते. शहरातल्या पुढारलेल्या लोकांमध्ये ह्या अनाथाश्रमाविषयी जिवंत आपुलकी आहे. काहीही झाले तरीही हे अनाथाश्रम शहराच्या फायद्यासाठीच उभारले गेले आहे, आणि अपेक्षा करूया की स्थानिक सार्वजनिक समाज कल्याणकारी कर मोठ्या प्रमाणात कमी होण्यात ह्याची मदत होईल. आता मी तुमचा सल्लागार म्हणून आहे, आणि तुमच्या सर्व व्यवहाराच्या व्यवस्थेची जबाबदारी माझ्यावर आहे, मला अशी भीती वाटते की धर्माधतेचे आघात मला सहन करावे लागतील की काय.

ऍलविंग: नाही, तुम्हाला तशी असुरक्षितता वाटता कामा नये.

मँडर्स: तुम्ही म्हणता तसे पण माझ्यावर खात्रीने आणि निश्चितपणे वर्तमानपत्रे आणि नियतकालिके ह्यातून खरमरीत टीका होईल, जे-

एँलविंग: पुरे करा माय डियर पॅस्टर मँडर्स ते परिशीलन पूर्णपणे निर्णायक आहे.

मँडर्स: मग अनाथाश्रमाचा विमा काढायची तुमची इच्छा नाही तर?

एँलविंग: नाही, ती कल्पना आपण सोडून देऊ.

मँडर्स: (त्याच्या खुर्चीवर मागे रेटत) पण जर, आत्ता, काही आपत्ती आली, कुणाला काहीही सांगता येणार नाही- तुम्ही अशी नुकसानभरपाई करायला तयार आहात?

एँलविंग: नाही, मी तुम्हाला स्पष्ट सांगते, अशा परिस्थितीत तर मुळीच नाही.

मँडर्स: मग मला तुम्हाला सांगायलाच हवं मिसेस एँलविंग की आपण काही लहानसहान जबाबदारी घेत नाही आहोत आपल्यावर.

एँलविंग: पण ह्यापेक्षा दुसरा मार्ग नाही का?

मँडर्स: नाही, हाच तर मुद्दा आहे, दुसरं आपण काहीच करू शकत नाही. लोकांनी लावलेल्या चुकीच्या अर्थाला आपण सामोरे जायलाच नको, आणि आपल्या कमकुवत सहकाऱ्याची मने दुखवायचा आपल्याला काहीच अधिकार नाही.

एँलविंग: एक धर्मगुरू म्हणून, तुम्ही ते निश्चितच करायला नको.

मँडर्स: आणि शिवाय मला खरोखरच विश्वास वाटतोय, की आपण ह्या प्रकल्पावर आधारित आहोत जे सुदैव घेऊन आले आहे- असं म्हणायला हरकत नाही की ते विशिष्ट संरक्षणाखाली आहे.

एँलविंग: तशी आपण आशा करूया, मि.मँडर्स.

मॅडर्स: मग आपण त्या गोष्टी जशा आहेत तशाच राहू देऊ.

एँलविंग: होय, निश्चितच.

मॅडर्स: बरोबर. जशी तुमची इच्छा. (टिपून घेतो) विमा नको.

एँलविंग: मला हे जरा विचित्रच वाटते, आजच त्या बद्दल बोललात-

मॅडर्स: ह्याबद्दल विचारण्याचा पुष्कळदा विचार आला होता माझ्या मनात-

एँलविंग: कारण जवळपासच खाली कुठेतरी आग लागली होती.

मॅडर्स: काय?

एँलविंग: ठीक, ती क्षुल्लक गोष्ट होती. सुताराच्या दुकानात काही झिलप्या पडल्या होत्या. त्यांनी तेथे पेट घेतला.

मॅडर्स: जेथे इंगस्ट्रँड काम करतो?

एँलविंग: होय, ते म्हणत होते की तो नेहमीच आगकाडीविषयी निष्काळजी असतो.

मॅडर्स: तो नेहमीच काळजीत असतो, तो माणूस- खूप यातना- अनेक गोष्टींना त्याला तोंड द्यावे लागते. देवा रे! तो आता दोषमुक्त जीवन जगण्याचा प्रयत्न करतोय, मी ऐकलंय.

एँलविंग: का, होय, जोपर्यंत तो स्थिर होत नाही.

मॅडर्स: ओह, ती एक त्याची क्लेशकारक दुर्बलता आहे! पण त्याच्या दुःखापायामुळेच त्याला तसे करावे लागते असे तो सांगतो. मागे तो एकदा शहरात आला तेव्हाच मला त्याची करुणा आली. तो कुठेही न जाता माझ्याकडेच थांबला व इथे काम मिळाल्याबद्दल व रेजिनाजवळ रहायला मिळणार म्हणून त्याने माझे खूप आभार मानले.

एँलविंग: पण तो तर तिला फारसा भेटत नाही.

मँडर्स: नाही, तो तिच्याशी रोज बोलतो- त्याने स्वतः सांगितलं होतं मला तसं.

एँलविंग: होय- ठीक, शक्य आहे ते.

मँडर्स: मोह अनावर होतो तेव्हा त्याच्यावर कुणाचे तरी कडक नियंत्रण हवे असे त्याला खूप वाटते. जेकब इंगस्ट्रँड विषयी ही खूपच चांगली गोष्ट आहे. तो असहाय्यपणे तुमच्याकडे येतो, स्वतःलाच दोष देतो, स्वतःची दुर्बलता कबूल करतो. मागच्या वेळी तो माझ्याशी बोलत होता- मिसेस एँलविंग रेजिनाने पुन्हा घरी त्याच्या सोबत राहणं अत्यंत गरजेचं आहे.

एँलविंग: (भावविवशतेने उभी राहत) रेजिना!

मँडर्स: मग तुम्ही तिच्या विरोधात जायला नकोच मुळी.

एँलविंग: होय, मी निर्धारपूर्वक त्या विरोधात उभी राहणार. आणि शिवाय- रेजिनाला अनाथाश्रमात चांगली नोकरी मिळणारेय.

मँडर्स: पण लक्षात ठेवा, तो तिचा बाप आहे.

एँलविंग: तो कशा प्रकारचा तिचा बाप आहे ते माहित आहे मला. नाही! देव करो आणि ती त्याच्याकडे कधीच न जावो.

मँडर्स: (उठत) पण माय डियर मिसेस एँलविंग इतक्या घाईने मते बनवू नका. त्यावर दया करायला हवी, तुम्ही अशा तऱ्हेने त्याच्या विषयी दुराग्रह करताहात. खरोखर असं वाटतं की तुम्ही काहीशा घाबरल्या आहात-

एँलविंग: (अधिक शांतपणे) तसं काही कधीच वाटू देऊ नका. मी रेजिनाला माझ्या घरी ठेवून घेतलं आहे, आणि ती इथेच माझ्यासोबत राहणार आहे. (कानोसा घेते) शूSS आता! डियर मँडर्स ह्या विषयावर आता आपण

बोलणं थांबवू या. (तिचा चेहरा आनंदाने उजळतो) ऐका आता ऑसवलड खाली येत आहे. फक्त आता त्याच्याच विषयी विचार करूया!

(ऑसवलड, अंगावर पातळसा ओव्हरकोट, हातात हॅट व तोंडात मोठा पांढरा शुभ्र पाईप आहे. तो डाव्या बाजूच्या दरवाज्याने आत येतो व दारावरच थांबतो.)

ऑसवलड: ओह, मला माफ करा. मला वाटलं तुम्ही अभ्यासिकेतच असाल. (आत येतो)
गुड मॉर्निंग मॅडर्स

मॅडर्स: (त्याच्याकडे टक लावून बघत) ओह-! किती विचित्र-!

एँलविंग: होय, काय वाटलं त्याच्याविषयी तुम्हाला, मिस्टर मॅडर्स?

मॅडर्स: ठीक, मला म्हणायचंय की- नाही, पण- हो खरोखर-?

ऑसवलड: हो, ही पश्चात्ताप झालेली व्यक्ती आहे, पॅस्टर.

मॅडर्स: (आक्षेप घेत) पण माझ्या तरूण मित्रा-

ऑसवलड: ठीक, कोणत्याही मार्गाने, दीर्घकालाने स्वगृही परतलेला पुत्र!

एँलविंग: तो चित्रकार होण्याच्या कल्पनेला तुमचा विरोध होता त्यावेळचं तो आठवतोय.

मॅडर्स: आपल्या मनुष्यप्राण्याच्या डोळ्यासमोर अनेक पावलं आपल्याला आधी संदिग्ध वाटतात, पण नंतर त्याच सिद्ध करतात—)त्याचा हात हातात घेत)
ओह, तुझे स्वागत असो, परतल्याबद्दल तुझे स्वागत असो- कल्पना कर, माय डियर ऑसवलड- मी अजूनही तुला पहिल्या नावाने हाक मारू शकतो का?

ऑसवलडः मग दुसऱ्या कोणत्या नावाने तुम्ही मला हाक माराल?

मॅडर्सः खूप छान! मला असं म्हणायचं होतं की चित्रकाराच्या व्यवसायाला मी धिक्कारतो असे समजू नकोस. इतर व्यवसायांसारखे त्याही व्यवसायात आपले अंतःकरण सुरक्षित ठेवतात.

ऑसवलडः आपण तशी आशा करूया.

एँलविंगः (आनंदाने उजळत) मला अशी एक व्यक्ती माहित आहे की जी अंतरंग व बाह्यरंग सुरक्षित ठेवते. तुम्ही त्याच्याकडे एक दृष्टिक्षेप टाका मिस्टर मॅडर्स.

ऑसवलडः (अस्वस्थपणे येरझाऱ्या घालीत) होय, होय, माझ्या प्रिय आई, त्या बाबतीत अधिक बोलायला नको आपण.

मॅडर्सः का? निश्चितच ते नाकारण्याजोगं नाही. आणि आता तू नाव काढायला सुरूवात केलीय असं मी ऐकतोय. वर्तमानपत्रेही तुझ्या नावाचा गौरवाने उच्चार करतात. पण नुकतंच तुझं नाव कुठेही झळकलेलं नाही.

ऑसवलडः (पुष्पवाटिकेकडे जात) अलिकडे मला तेवढी चित्रे काढणं शक्य होत नाही.

एँलविंगः कलाकाराने सुद्धा वेळोवेळी विश्रांती घ्यायला हवीच.

मॅडर्सः शंकाच नाही, शंकाच नाही. आणि दरम्यानच्या काळात पुढील मोठी उत्तम कलाकृती निर्माण करण्यासाठीची शक्ती गोळा करून ठेवायला हवी.

ऑसवलडः होय, आई, जेवण लवकरच तयार होईल ना?

एँलविंगः फक्त एका अर्ध्या तासात. त्याची भूक खूप मोठी आहे, देवा तुझे आभार मानायला हवेत.

मॅडर्सः आणि धूम्रपानाचीही आवड.

ऑसवलडः मला वरच्या माळ्यावरील वडिलांच्या बेडरूममध्ये सापडला-

मॅडर्सः ओह- मग योग्य कारण सांगितलंस त्याचं!

एँलविंगः कशासाठी?

मॅडर्सः जेव्हा ऑसवलड तोंडात पाईप घेतलेल्या अवस्थेत दारातून आत आला तेव्हा मला वाटले साक्षात मी त्याच्या वडिलांनाच बघतोय.

ऑसवलडः नाही, खरे?

एँलविंगः असं कसं तुम्ही म्हणता? ऑसवलड माझ्यावर गेला आहे.

मॅडर्सः होय, पण त्याच्या तोंडाच्या कोपऱ्यात असे काही अविर्भाव आहेत, काहीतरी ओठाशी, त्यामुळे मला मिस्टर एँलविंगची आठवण येते- विशेषतः पाईप ओढताना.

एँलविंगः नाही, तसा तो दिसत नाही. मला तर त्याचा चेहरा एखाद्या धर्मगुरूसारखा वाटतो.

मॅडर्सः होय, होय, माझ्या कार्यातल्या माझ्या सवंगड्यांच्या चेहऱ्यावर तसे हावभाव आहेत खरे!

एँलविंगः पण तो पाईप बाहेर काढ, बाळा. मला ह्या रूममध्ये धूम्रपान करणं आवडत नाही.

ऑसवलडः (तसे करतो) नक्कीच. मला फक्त प्रयत्न करून बघायचा होता, कारण मी लहान असताना तसे केले होते.

एँलविंगः तू?

ऑसवलडःहोय, मी तेव्हा खूप लहान होतो. मला चांगलं आठवतं एके दिवशी सायंकाळी मी त्यांच्या रूममध्ये गेलो तेव्हा ते खूप छान मूडमध्ये होते.

एँलविंगः ओह, त्या दिवसातलं तुला काही आठवणं शक्य नाही.

ऑसवलडःहोय, मला स्पष्टपणे ते आठवते. पप्पांनी मला मांडीवर बसविले आणि मला पाईप दिला. “ओढ माझ्या मुला,” ते म्हणाले, “ओढ ओढ माझ्या मुला! खूप ओढ.” आणि मी खूप ओढला अगदी माझा चेहरा निस्तेज होईपर्यंत. आणि माझ्या कपाळावर घामाचे मोठे थेंब येईपर्यंत. मग त्यांना जोरात हसू आले-

मँडर्सः ते खूपच विलक्षण होते.

एँलविंगः माझ्या प्रिय मित्रा, ऑसवलडला फक्त ते स्वप्न पडले असावे!

ऑसवलडःनाही आई, ते निश्चितच स्वप्न नव्हते. कारण तुला आठवत नाही- नंतर तू आलीस आणि मला माझ्या खोलीत नेलेस- मला बरे वाटत नव्हते आणि तुला मी रडताना बघितले. पप्पा अशा खोड्या नेहमी करायचे.

मँडर्सः त्यांच्या तारूण्यात ते जीवनाचा भरपूर आनंद लुटायचे.

ऑसवलडःआणि असं असूनही ते किती यशस्वी झाले, त्यांच्या आयुष्यात त्यांनी एवढं चांगलं उपयुक्त काम केलं आणि तरीही ते किती लवकर गेले!

मँडर्सः होय, ऑसवलड एँलविंग- हे खूपच सामर्थ्यवान आणि उचित नाव तुला आनुवंशिकतेने प्राप्त झाले आहे. ठीक, आपण आशा करूया की ते तुला ते प्रेरणादायी ठरेल.

ऑसवलडःनिश्चितच मिळेल मला प्रेरणा.

मँडर्सः त्यांच्या सन्मानाप्रीत्यर्थ हा जो समारंभ होत आहे, त्यासाठी तू घरी आहेस ही फार चांगली गोष्ट आहे.

ऑसवलडः कमीत कमी मी एवढं तरी करू शकलो माझ्या वडिलांसाठी.

एँलविंगः आणि तो माझ्याजवळ खूप काळ राहणार आहे- ही सर्वात उत्तम गोष्ट आहे.

मँडर्सः होय, तू संपूर्ण हिवाळा घरीच घालवणार असे मी ऐकले आहे.

ऑसवलडः माझा मुक्काम अनिश्चित आहे सर- पण ओह! पण घरी राहणं किती छान असतं.

एँलविंगः (आनंदाने उजळून) होय, किती सत्य असते हे पोरा!

मँडर्सः (त्याच्याकडे सहानूभुतीने बघत) तू जगात फारच लवकर गेलास, ऑसवलड, नाही का?

ऑसवलडः होय, मला आश्चर्य वाटतं काही वेळा की मी फार लहान होतो तेव्हा.

एँलविंगः शुद्ध मूर्खपणा! मुळीच नाही. एखाद्या सुदृढ मुलाना ह्याशिवाय उत्तम काही नाही, विशेषतः जर तो खूप लहान असेल. त्याला घरी ठेवायलाच नको आणि आईवडिलांच्या अतिशय लाडाने तो बिघडायला नको.

मँडर्सः ती अतिशय विवाद्य समस्या आहे, मिसेस एँलविंग. लहान मुलाची रास्त जागा म्हणजे नेहमीच त्याच्या आईवडिलांचे घर असावे.

ऑसवलडः ह्याबाबतीत मी मिस्टर मँडर्सशी सहमत आहे.

मँडर्सः फक्त तुम्ही तुमच्या मुलाकडे बघा- त्याच्या उपस्थितीत आपण बोलू शकत नाही ह्याला काहीच कारण नाही. काय परिणाम झाला आहे त्याच्यावर ह्याचा? तो सव्वीस सत्तावीस वर्षांचा झाला आहे- सर्वसामान्य घर म्हणजे काय असते ह्याची त्याला काही कल्पना आहे का?

एँलविंगः माफ करा मला, पॅस्टर, तेथे तुम्ही पूर्णपणे चूक केलेली आहे.

मॅडर्स: खरंच? मला वाटलं होतं तुझं खुपसं आयुष्य कलावंतांच्या वर्तुळातच गेलं असावं.

ऑसवल्ड: होय, निश्चितच.

मॅडर्स: पण मला वाटतं की त्या पैकी बहुतेकांजवळ कुटुंब आणि घर बनवायला पुरेशी साधनं नसावीत.

ऑसवल्ड: हे खरं आहे की बऱ्याच जणांकडे लग्न करण्याची ऐपत नसते.

मॅडर्स: ठीक, तेच ते मी म्हणतोय.

ऑसवल्ड: पण त्यांना स्वतःची घरं आहेत, आणि हे धडधडीत सत्य आहे की त्यांना आल्हाददायक आणि व्यवस्थित आनंदी वातावरण असलेली घरे आहेत.

(मिसेस एलविंग एकाग्र चित्ताने लक्ष देते, मानेने हो म्हणते पण काहीच बोलत नाही.)

मॅडर्स: पण मी अविवाहीत पुरुषांच्या जीवनाबद्दल बोलतच नाही. घर म्हणजे मला म्हणायचं आहे की जेथे त्या पुरुषाची पत्नी आणि मुलं राहतात ते कुटुंबाचं घर.

ऑसवल्ड: होय, त्याच्या मुलांबरोबर आणि त्याच्या मुलांच्या आईबरोबर.

मॅडर्स: (धक्का बसून, दोन्ही हात जोडतो) क्षमा कर देवा!

ऑसवल्ड: काय--?

मॅडर्स: मुलांच्या आईबरोबर जीवन जगणं!

ऑसवल्ड: होय. मग काय त्याने तिला घराबाहेर घालवावं?

मॅडर्स: पण तू निषिद्ध गोष्टींबद्दल बोलतोयस! निर्भिड, रूढीबाह्यमुक्त प्रेमाबद्दल!

ऑसवल्ड: ही माणसं जशा पद्धतीने जीवन जगतात त्यात मला रूढीबाह्य असं काहीच आणि कधीच दिसलं नाही.

मॅडर्स: पण हे कसं शक्य आहे की—सभ्य तरूण पुरुष किंवा स्त्रिया अशा पद्धतीचं जगणं स्विकारू शकतील—जगाच्या नजरेसमोर?

ऑसवल्ड: पण मग ते काय करू शकणार? गरीब बिचारे तरूण कलाकार—गरीब बिचारी तरूण मुलगी—आणि विवाह म्हणजे खर्चिक बाब. काय करू शकतात ते?

मॅडर्स: ते काय करू शकतात? मी सांगतो तुम्हाला, मि. एलविंग, काय करावे ते—अगदी सुरुवातीपासूनच त्यांनी दोघांत अंतर ठेवायलाच हवं—हेच त्यांनी करायलाच हवं!

ऑसवल्ड: तुमचा हा उपदेश उष्ण रक्ताच्या तरूणांना जे प्रामात पडलेले आहेत त्यांना पटायचा नाही.

एलविंग: नाही, जवळ जवळ नाहीच!

मॅडर्स: (आग्रहाने) आणि अधिकारी वर्ग हे कसं सहन करतो! दिवसाच्या प्रकाशात त्यांना जायची कशी परवानगी देतो? (मिसेस ऍलविंगला) मग तुमच्या मुलाविषयी मला काळजी वाटावी ह्यात गैर काय आहे? ज्या वर्तुळात बेधडकपणे प्रदर्शन करतो आणि त्यांचा आदर केला जातो--!

ऑसवलडः मला तुम्हाला काहीतरी सांगू द्या, पास्टर, अशा तथाकथित घरी मी नेहमीच माझे सारे रविवार खर्च करीत असे.

मॅडर्सः प्रत्येक रविवारी न टाळता?

ऑसवलडः होय, विश्रांती आणि विरंगुळ्याचा दिवस—आणि तरीही विषाद देणारा एकही शब्द माझ्या कानावर कधीही आला नाही, किंवा ज्याला अनैतिक म्हणता येईल असं काहीही बघितलं नाही. नाही, तुम्हाला ठाऊक आहे केव्हा आणि कोठे ह्या कलाकारांच्या वर्तुळात मी अनैतिकता कोठे बघितली?

मॅडर्सः नाही. थॅक गॉड. मीही नाही.

ऑसवलडः ठीक, मग तुम्हाला मला एक सांगू द्या. जेव्हा तुमचे आदर्श पती व पिता तिथे कल्याणाकरीता दृष्टीक्षेप करायला आले तेव्हा आम्हाला नवीन शिकायला मिळालं. आम्हाला ज्यांची कधी स्वप्न पडली नसतील अशा गोष्टी व जागा त्यांनी आम्हाला सांगितल्या.

मॅडर्सः काय? जेव्हा प्रतिष्ठित लोक घराकडून इकडे येतात--?

ऑसवलडः हेच प्रतिष्ठित गृहस्थ जेव्हा परत घरी येतात तेव्हा देशाबाहेर व्यभिचार भरमसाठ वाढला आहे असे बोलताना तुम्ही कधी ऐकलेले नाही का?

मॅडर्सः होय, संशयच नाही.

एँलविंगः मी सुद्धा.

ऑसवलडः ठीक, त्यांच्या शब्दावर तुम्ही विश्वास ठेवू शकता. त्यापैकी बहुतेक जण तज्ज्ञ आहेत. (कपाळाला हात लावतो.) ओह, त्या जीवनाच्या सुंदर स्वातंत्र्याला—त्या लोकांनी प्रदुषित बनवावं!

ऍलर्विंग: तू असं प्रक्षोभित होणं योग्य नाही. ते तुझ्यासाठी बरं नव्हे.

ऑसवलड: नाही, तुझं बरोबर आहे, मम्मी. हे माझ्या प्रकृतीसाठी योग्य नव्हे. कारण मी खूप थकलो आहे. जेवणापूर्वी मी थोडसं बाहेर जाऊन येतो. माफ करा मला, पॅस्टर, मला ठाऊक आहे तुम्ही माझा दृष्टीकोन समजून घेऊ शकत नाही, पण मी ह्याच दृष्टीने बघतो—)उजव्या हाताच्या दुसऱ्या दाराने बाहेर जातो.)

ऍलर्विंग: माझा गरीब बिचारा पोरगा-!

मॅडर्स: तुम्ही तसे म्हणू शकता. कुठपर्यंत तो भरकटेल! (मिसेस ऍलर्विंग त्याच्याकडे बघते, पण काहीच बोलत नाही. येरझारा घालीत) त्याने स्वतःला उधळ्या मुलगा म्हणवून घेतले आहे. अरेरे! अरेरे! (ऍलर्विंग त्याच्याकडे अविरत बघत राहते)

ऍलर्विंग: ऑसवलडने जे काही म्हटले त्यात त्याचा प्रत्येक शब्द बरोबर होता.

मॅडर्स: बरोबर? बरोबर! ह्या अशा नीतीतत्त्वासह?

ऍलर्विंग: ह्या अशा माझ्या एकांतात अखेरीस मी ह्याच निष्कर्षाप्रत आले आहे. पण ह्यावर बोलायचे मला कधीच धैर्य झाले नाही. ठीक, माझा मुलगा माझ्या वतीने बोलेल.

मॅडर्स: तुम्ही अशा बाई आहात की ज्यांच्यावर दया करणं भाग आहे. आता मला तुमच्याशी गंभीरपणे बोलायलाच हवं. आणि आता मी तुमचा बिझनेस मॅनेजर आणि तुमचा सल्लागार आणि तुमच्या पतीचा जुना मित्र म्हणून मी तुमच्यासमोर उभा नाही—पण एक धर्मोपदेशक म्हणून आहे, जो सर्वात जास्त दिशाभूल झालेल्या क्षणी तुमच्यासमोर उभा होता.

ऍलर्विंग: आणल आता माझ्या धर्मोपदेशकाला मला काय सांगायचे आहे?

मॅडर्स: मी आधी फक्त तुमच्या स्मृतींना थोडसं चाळवणार आहे. त्यासाठी हा क्षण अनुरूप आहे. उद्या तुमच्या पतीची दहावी पुण्यतिथी आहे—त्या स्मारकाचे उद्या अनावरण आहे. उद्या त्या जनसमुदायापुढे मला भाषण द्यायचं आहे. पण आज मला फक्त तुमच्याशीच बोलायचं आहे.

ऍलर्विंग: खूप छान, पॅस्टर मॅडर्स, बोला.

मॅडर्स: तुम्हाला आठवतंय, एका वर्षाच्या आत तुम्ही एका अत्यंत खोल विवराच्या काठावर उभ्या होत्या. तुम्ही तुमच्या पतीचा आणल घराचा त्याग केला होता? होय, मलसेस ऍलर्विंग पतीपासून पळून, पळून त्यांनी वलनंत्या केल्यावरही तुम्ही परत यायला तयार नव्हत्या.

ऍलर्विंग: त्या पहिल्या वर्षात मी किती पराकाष्ठेची दुःखी होते हे तुम्ही वलसरलेले आहात का?

मॅडर्स: ह्या जगात सुखाची तीव्र इच्छा करण्यासाठी बंडखोर वृत्ती असावी लागते. आपला मानव जातीचा काय अधिकार आहे सुखावर? नाही, आपल्याला फक्त आपली कर्तव्ये करायला हवीत, मलसेस ऍलर्विंग. एके काळी तुम्ही निवड केलेल्या माणसाबरोबर उभं राहणं तुमचं कर्तव्य आहे, ज्याच्याशी तुम्ही पवित्र बंधनात बांधल्या गेलेल्या होत्या.

ऍलर्विंग: तुम्हाला पुरेसं ठाऊक आहे त्या दिवसात ऍलर्विंग कसल्या प्रकारचं जीवन जगत होते ते—त्यांच्या अपराधात किती अतिरेक झाला होता ते.

मॅडर्स: मला पूर्णपणे चांगलंच ठाऊक आहे की त्यांच्या बाबतीतल्या अफवा किती दूर पसरल्या होत्या ते. त्यांच्या तारूण्यातील जीवन त्यांनी कसं घालवलं ह्याचा अखेर मला पुरावा मिळाला. त्यांच्या बाबतीत तो वृत्तांत खरा होता.

पण पत्नीने तिच्या पतीचं न्यायाधीश होणं गरजेचं नाही. त्या महान शक्तीमान क्रॉसने तुमच्यावर जे लादलं ते तुम्ही विनम्रतेने सहन करायला हवं होतं. पण त्याऐवजी तुम्ही बंडखोरपणे तो क्रॉस झुगारला, चाचपडणाऱ्या आत्म्याला वाऱ्यावर सोडलं, ज्याला तुम्ही मदत करायला हवी होती, पण नाही, तुम्ही तुमचं नाव, कीर्ती धोक्यात घातली—शिवाय इतरांचंही धोक्यात घातलं.

ऍलविंग: इतर लोकांचं? फक्त एकाचं, मला वाटतं तुम्हाला ते कळलं असावं.

मॅडर्स: हे अगदी विलक्षण होतं की तुम्ही बेपर्वाईने माझ्या आश्रयाला आलात.

ऍलविंग: आमच्या धर्मोपदेशकाच्या? अगदी जिवलग जुन्या मित्राच्या?

मॅडर्स: त्यामुळेच. होय, त्या वेळी मी मनाला कणखर बनवून आवर घातला ह्याबद्दल देवाचे आभार मानायला हवेत. तुमच्या दुष्ट हेतूपासून तुम्हाला परावृत्त केले, आणि उदार अंतःकरणाने मी तुम्हाला पुन्हा कर्तव्य पथाकडे, तुमच्या घरी तुमच्या कायदेशीर नवऱ्याकडे सोपविले.

ऍलविंग: होय, पॅस्टर मॅडर्स, ते तुम्ही खूप छान काम केलंत.

मॅडर्स: पण त्या वेळी मी ईश्वरीय शक्तीच्या हातातील दुबळं साधन होतो. आणि मग मी तुम्हाला तुमच्या कर्तव्याकडे व आज्ञाधारकतेकडे मन वळवायला लावले- त्या वेळेपासून तुमच्यावर मोठी कृपा झाली, तुमच्या पूर्ण जीवनात? मी भाकित केल्याप्रमाणे झालं नाही का? दुराचरणापासून ऍलविंग दूर झाला की नाही. ते तुमच्या बरोबर निष्कलंक जीवन जगले नाहीत का अखेरपर्यंत? समाजाचे ते हितकर्ते झाले नाहीत का? त्यांच्या अंगीकृत कार्यात तुम्ही हळूहळू सहभाग घेतला नाही का? मिसेस ऍलविंग

हे श्रेय मी तुम्हाला देतो. आता तुमच्या जीवनातील नंतरची झालेली मोठी चूक माझ्या लक्षात आलीय.

ऍलविंग: काय तुम्हाला म्हणायचंय?

मॅडर्स: जसं तुम्ही पत्नी म्हणून तुमचं कर्तव्य चुकवलंत तसंच आई म्हणून सुद्धा.

ऍलविंग: ओह!

मॅडर्स: तुम्ही तुमच्या आयुष्यभर स्वेच्छेच्या नैतिकदृष्ट्या हानिकारक आधिपत्याखालीच राहत आलेल्या आहात. तुमच्या मनाचा पूर्ण कल अवज्ञा आणि अनिर्बंधतेकडेच राहिला. मर्यादित कसं रहायचं असतं हे तुम्हाला कधीही समजलं नाही. प्रत्येक गोष्ट जी तुम्हाला तुमच्या जीवनात गैरसोईची वाटली ती तुम्ही निष्काळजीपणे आणि बेजबाबदारपणे बाजूला फेकून दिली, एखाद्या ओझ्यासारखं निवडून. पत्नी म्हणून पतीबरोबर राहण्यात तुम्हाला आनंद वाटला नाही, म्हणून दिले नवऱ्याला सोडून. आई म्हणून राहणे तुम्हाला त्रासदायक वाटले म्हणून दिले मुलाला परक्या माणसात सोडून.

ऍलविंग: होय, ते खरं आहे. मी केलं तसं.

मॅडर्स: आणि त्याच कारणामुळे तुम्ही त्याला परक्या झालात.

ऍलविंग: नाही, नाही मी त्याला परकी नाही झाले!

मॅडर्स: होय आहात तुम्ही. होता तुम्ही! परत आलेला मुलगा कशा प्रकारचा तुम्हाला मिळालेला आहे? चांगला विचार करा मिसेस ऍलविंग. नवऱ्यासाठी तुम्ही भयंकर अनुचित होता- त्यांचं स्मारक तुम्ही तसे मान्य करता आता तुम्ही मुलाच्या बाबतीतही तसेच करीत आहात हे मान्य

करायला हवे तुम्ही. चुकीच्या मार्गापासून त्याला परावृत्त करण्याची अजूनही वेळ गेलेली नाही. तुमचा मार्ग बदला आणि अजूनही तुम्हाला त्यात काही सुधारणा घडवता आली तर घडवा (तर्जनी वर करीत) तुम्हाला खरे सांगतो मिसिस ऍलविंग तुम्ही निरातिशय अपराधी बाई आहात! तुम्हाला हे सांगणं हे माझं कर्तव्यच आहे. (शांतता)

ऍलविंग: (हळू व संयमाने) तुम्ही आत्ता बोलला आहात, पॅस्टर मॅडर्स, आणि उद्या माझ्या पतीच्या स्मरणार्थ तुम्हाला जाहीर व्याख्यान द्यावे लागणार आहे. मी उद्या बोलणार नाही. पण आत्ता मी तुमच्याशी मोकळेपणाने बोलणार आहे, जसे तुम्ही माझ्याशी बोललेले आहात.

मॅडर्स: अर्थातच, तुमच्या वर्तणुकीबद्दल तुम्हाला क्षमा मागायची असणार.

ऍलविंग: नाही. मी फक्त तुम्हाला एक गोष्ट सांगेन.

मॅडर्स: ठीक--?

ऍलविंग: जे काही सारं तुम्ही सांगत आहात—माझ्याबाबतीत, माझ्या नवऱ्याच्या आणि आमच्या जीवनाच्या बाबतीत—कर्तव्याच्या मार्गावर मला परत आणल्यावर—पण ह्या साऱ्यापैकी प्रत्यक्ष निरिक्षणातलं तुम्हाला काहीच ठाऊक नाही. त्या क्षणापासून जे तुम्ही माझे जिवलग मित्र होता, नंतर तुम्ही माझ्या घरात एक पाऊलही ठेवलं नाही.

मॅडर्स: त्यानंतर तुम्ही आणि तुमच्या नवऱ्याने तात्काळ शहर सोडले.

ऍलविंग: होय, माझे पती जिवंत असताना तुम्ही कधीही आम्हाला भेटायला आला नाहीत. तुमच्यावर सोपविलेल्या जबाबदारीमुळे तुम्हाला येथे यावे लागले मला भेटायला—जेव्हापासून तुम्ही अनाथाश्रमाच्या कामाची जबाबदारी घेतली.

मॅडर्स: (सौम्यपणे आणि अडखळत) जर ते दूषण असेल, तर मी तुला विनंती करेन की हे मनातच....

ऍलविंग: तुमच्या अधिकाराविषयीचा आदर, होय आणि मी, काहीही झालं तरी मी एक पळून गेलेली बायको. कुणीही अशा बेपर्वा बाईची का काळजी करेल बरं?

मॅडर्स: डियर मिसेस ऍलविंग ती निंद्य अतिशयोक्ती आहे—

ऍलविंग: होय, होय नक्कीच, मग विसरा ते. मला फक्त एवढचं म्हणायचं होतं की माझ्या वैवाहिक जीवनावरील न्यायनिवाडा, तुम्ही शिळोप्याच्या हलक्या दर्जाच्या गप्पांवर आधारून लावला.

मॅडर्स: मान्य आहे. बरं मग?

ऍलविंग: पण आता मिस्टर मॅडर्स सत्य काय आहे ते मी तुम्हाला सांगेन! मी स्वतः शपथ घेतलेली होती की एके दिवशी तुम्हाला ते कळेल—फक्त तुम्हाला.

मॅडर्स: आणि काय आहे ते सत्य?

ऍलविंग: सत्य हे आहे की माझ्या नवरा बदफैली होता अगदी संपूर्ण जीवनभर मरेपर्यंत.

मॅडर्स: (खुर्ची शोधण्यासाठी चाचपडत) काय म्हणालात तुम्ही?

ऍलविंग: लग्नाच्या एकोणीस वर्षांनंतरही काहीही झाले तरी ते पूर्वी होते तसेच व्यभिचारी होते त्यांच्या इच्छेप्रमाणे.

मॅडर्स: आणि जीवनात स्थिर होण्यापूर्वीच्या त्यांच्या अनियमितपणाला, उडाणटप्पूपणाला तुम्ही बदफैलीपणा म्हणता?

ऍलर्विंग: आढचे डॉ. हेच शडुड वऱडरतऱत.

डॅडर्स: डलऱ सडडत नऱही तुडचं हे असं.

ऍलर्विंग: तुडहऱलऱ ते सडडून घुडऱडकी आवशुडकतऱ नऱही.

डॅडर्स: हुडऱडुळे डऱङ्गं डुकं डरडरऱडलऱ लऱडलं. तुडहऱलऱ डुहणऱडकं डी तुडकं संपूरुण वऱवऱहऱक डीवन—सऱरी ती अनेक वरुषे डी तुडुही तुडकुडऱ नवऱडऱडरुडर ँकतुरऱत कऱडलीत—डुहणडे कऱहीही नसून डुरकुकुन डरी हुरी.

ऍलर्विंग: अडदी डरुडर, आतऱ तुडहऱलऱ सडडलं.

डॅडर्स: हे अवऱशुवसनीड आहे डऱङुडऱसऱठी. डलऱ हे आकलन हुुकु शकत नऱही. कऱहीक अरुथडुध हुुकु शकत नऱही! डण हे कसं शकुड आहे--? हे सऱरं कऱही असं लडून कसं रऱहऱलं?

ऍलर्विंग: ती डऱङुगी डऱवसऱनुडऱवस कऱललेली अवऱरत धडडड हुरी. ँसवल्डकुडऱ डनुडऱनंतर तरी तुडऱंकुडऱत थुडी कऱ हुुरीनऱ सुधऱरणऱ हुुरील असं डलऱ वऱटलं हुुरतं—डण ते डऱर कऱळ टऱकलं नऱही. आणऱ डड डलऱ डुनुहऱ डुसऱडऱडऱ, अडदी डीवन डृतुडुशी डुडडऱ करऱवऱ तसऱ, करऱवऱ लऱडलऱ, डेणेकरून कुणऱलऱही कळू नडे की हुडऱ डुलऱकऱ डऱड कसऱ आहे डुहणून! आणऱ तुडहऱलऱ ठऱऊक आहे की डुसऱडऱंकुडऱ डनं कशी डऱकऱवी ही कलऱ ँलर्वऱंगलऱ—कऱंगलीक अवडत हुरी. कुणऱलऱही तुडऱंकुडऱडदुल कऱंगलुडऱशऱवऱड कऱही वऱडूक शकत नवुहते. ते अशऱ लुकऱडडैकी हुुरते डुडऱंकुडऱ डीवनऱकऱ तुडऱंकुडऱ डुरतऱषुठेवर कऱहीक डरऱणऱड हुुरत नसतु. डण अखेरीस, डऱ. डॅडर्स, तुडहऱलऱ सऱरी डुगुषु कळऱडलऱक हवी की—हुडऱ सरुवऱडडैकऱही घुणऱसुडड अशी डुगुषु घडली.

मॅडर्स: तुम्ही आत्तापर्यंत सांगितलं आहे त्यापेक्षाही घृणास्पद?

एँलर्विंग: मी त्यांचं सारं सहन केलं. बाहेरच्या जगात त्यांच्या जीवनात ते काय करीत होते ते सारं गुपित मला ठाऊक होतं. पण त्या रोगाचा संसर्ग जेव्हा ह्या चार भिंतीत आला—

मॅडर्स: --अशक्य! येथे?

एँलर्विंग: होय, येथे आमच्या स्वतःच्या घरात. त्या तिथे (जवळच्या उजव्या बाजूच्या दरवाजाकडे बोट दाखवित) त्या भोजनगृहात, तेथेच मला आधी ते कळलं. मला तेथून आत काहीतरी आणायचं होतं, आणि दरवाजा अर्धवट उघडा होता. रोपांकरीता बागेतून पाणी आणताना मोलकरणीला बघितलं.

मॅडर्स: आणि--?

एँलर्विंग: काही क्षणानंतर तिच्या पाठोपाठ येताना मी एँलर्विंगला बघितलं—)तुटक हसत) माझ्या मोलकरणीची धक्कादायक आणि हास्यास्पद कुजबुज मी ऐकू शकत होते—ती कुजबुजत होती, “मला जाऊ द्या, कॅप्टन एँलर्विंग, सोडा ना मला?”

मॅडर्स: किती अनुचित पाचकळपणा केला त्यांनी? पण पाचकळपणाशिवाय त्यात काहीही नसावं, मिसेस एँलर्विंग, विश्वास ठेवा माझ्यावर, तसं शक्य नसावं.

एँलर्विंग: मला लवकरचं कळलं कशावर विश्वास ठेवावा ते. त्या मुलीबरोबर त्यांचे चाळे सुरूच होते, आणि त्या संबंधाचे परिणाम—मि. मॅडर्स.

मॅडर्स: (जणू काही स्तंभित होत) अशा गोष्टी ह्या घरात! ह्या घरात?

ऍलर्विंग: मी खूप खूप सहन केलं ह्या घरात. त्यांना सायंकाळी आणि रात्री बाहेर न जाऊ देण्यासाठी मला त्यांच्या खोलीत त्यांची मैत्रीण म्हणून त्यांच्या रूममध्ये त्यांच्याबरोबर मद्यपान करून त्यांनी गुप्तपणे हैदोस घालण्यात त्यांची संगत करावी लागली. मला तेथे ँकटं बसावं लागे, त्यांच्या ग्लासांना किणकिण करून त्यांच्या सोबत मद्य पिऊन त्यांचे अक्षील, आचरट बोलणं ँकावं लागे. त्यांना बेडपर्यंत ओढत नेण्यात मला झगडावे लागे.

मँडर्स: (थरथर कापत) ते सारे तुम्ही सहन करू शकलात?

ऍलर्विंग: मला माझा लहान मुलगा होता आणि त्याच्यासाठी मला सारं काही सहन करावं लागलं. पण माझ्या अपमानाचा कळस झाला, जेव्हा माझी स्वतःची मोलकरीणच, नंतर मी स्वतःच शपथ घेतली: ह्याचा शेवट व्हायला हवा. म्हणून मी घराचा ताबा घेतला- पूर्ण ताबा- त्यांच्यावर आणि त्यांच्या विरूद्ध. त्यांना माझ्या विरूद्ध जायची हिंमत झाली नाही. म्हणून मी मग ऑसवलडला घरापासून दूर पाठविले. तो त्यावेळी जेमतेम सात वर्षांचा असेल, आणि त्याने काही गोष्टींचे निरीक्षण करायला सुरूवात केली होती आणि इतर लहान मुले विचारतात तसे प्रश्न विचारायला सुरूवात केली होती. ते मी सहन करू शकत नव्हते. त्यावेळी मला असे वाटले की ह्या घरातल्या दुषारी वातावरणात त्याने फक्त श्वास घेतला तरी त्याला विषबाधा होईल. ह्या कारणामुळे मी त्याला बाहेर पाठविले. आणि आता तुम्हाला कळू शकले असावे की त्याचे वडील जिवंत असेपर्यंत त्याने ह्या घरात कधीच पाऊल टाकले नाही. ह्याची मला काय किंमत मोजावी लागली हे कुणालाच समजले नाही.

मँडर्स: किती कसोटीचं जीवन जगलात तुम्ही?

ऍलर्विंग: मला माझे काम नसते तर हे कसे संपवायचे हे मला कळू शकले नसते. आणि मी काम केलेले आहे, मी सांगू शकते तुम्हाला. खरोखरच, मी कार्य केले असे मी म्हणू शकते. इस्टेटीच्या किमतीची, सारी वाढ, साऱ्या सुधारणा, ज्याचे सारे श्रेय माझ्या पतीराजांना मिळे. तुम्हाला वाटतं का की ह्या साऱ्या गोष्टी करण्याचं सामर्थ्य त्यांच्यात होतं? ते, जे सोफ्यावर दिवसभर लोळत सरकारी दैनंदिन्या वाचीत पडत! नाही, त्याचप्रमाणे मी तुम्हाला सांगू शकते हे सुद्धा: की जेव्हा त्यांना छान वेळ मिळायचा तेव्हा मीच त्यांना प्रवृत्त करायचे. जेव्हा ते पुन्हा वाईट गोष्टी करायचे तेव्हा मीच सारा बोजा उचलून त्यांना दुर्दैवी आणि वाईट गोष्टींपासून सावरायचे, त्यांची चिडचिड आणि विपन्नावस्था सहन करायचे.

मॅडर्स: आणि ह्या माणसासाठी तुम्ही स्मारक उभारताहात.

ऍलर्विंग: तुम्ही पहा वाईट अपराधी भावनांची शक्ती.

मॅडर्स: वाईट अपराधी भावना? काय म्हणायचंय तुम्हाला?

ऍलर्विंग: मला नेहमीच हे अशक्य वाटायचं. पण सत्य हे केव्हा ना केव्हा बाहेर येतं आणि ते आपल्याला स्वीकारायला हवं. म्हणून ह्या अनाथाश्रमाने साऱ्या अफवा निर्जीव करून टाकल्या आणि प्रत्येक संशय दूर केला.

मॅडर्स: त्यात तुम्ही तुमचं ध्येय गाठण्यात निश्चितच चुकला नाहीत मिसेस ऍलर्विंग.

ऍलर्विंग: आणि शिवाय मला, दुसरं एक कारण होतं. मी असा निग्रह केला होता, ऑसवल्डने- माझ्या स्वतःच्या मुलाने- काहीही झाले तरी त्याच्या वडिलांकडून काहीही वारसा घ्यायला नको.

मॅडर्स: मग ऍलर्विंगच्या पैशाबरोबर-?

एँलविंग: होय. ती रक्कम मी वर्षानुवर्षांपासून अनाथआश्रमासाठी साठविली- अगदी तंतोतंत आकडेमोड करून- जी रक्कम लेफ्टनंट एँलविंगने त्यांच्या काळात मिळविली होती.

मँडर्स: मला समजलं नाही-

एँलविंग: मी खूप कष्ट करून ते पैसे मिळविले होते. ते पैसे ऑसवल्डच्या हाती लागू नये असे मी ठरविले. माझ्या मुलाला सारं काही माझ्याकडूनच मिळायला हवं- सारं काही. (ऑसवल्ड एँलविंग दुसऱ्या उजव्या हाताच्या दाराने आत येतो, त्याने त्याची हॅट व एव्हरकोट हॉलमध्येच काढून ठेवलेला आहे. मिसिस एँलविंग त्याच्याकडे जात) तू परत आलास पोरा!

ऑसवल्ड: ह्या संततधार पडणाऱ्या पावसात बाहेर एखादा माणूस काय करेल बरे? पण मी ऐकलं आहे की जेवण तयार आहे, ही छान बातमी आहे! (रेजिना सैपाकघरातून येते, तिच्या हातात पार्सल आहे.)

रेजिना: हे पार्सल नुकतंच तुमच्यासाठी आलंय, मॅम. (तिच्या हातात पार्सल देते.)

एँलविंग: (मि.मँडर्सकडे दृष्टीक्षेप टाकीत) उद्याच्या कार्यक्रमाचे हे सन्मानार्थ गौरवगीत असावे.

मँडर्स: हूं!

रेजिना: आणि जेवण तयार आहे.

एँलविंग: खूपच छान. आम्ही लगेचच येतो. (पार्सल उघडायला सुरुवात करते)

रेजिना: (ऑसवल्डला) मि.एँलविंग तुम्ही कोणती वाईन घ्याल, पांढरी की तांबडी?

ऑसवल्ड: दोन्ही, मि. इंगस्ट्रँड!

रेजिना: दोन्ही- ठीक आहे, मि.एँलविंग! (ती भोजनगृहात जाते.)

ऑसवल्ड: (तोसुद्धा भोजनगृहात जातो. दार अर्धवट उघडे आहे.)

एँलविंग: (जिने पार्सल उघडले आहे) मला वाटलंच होतं, हे गीत आलं आहे, पॅस्टर मँडर्स.

मँडर्स: (हात जोडत) व्याख्यान देण्याचे मला आता धैर्य कसे होणार?

एँलविंग: ओह, कोणत्याही प्रकारे तुम्ही ते पार पाडाल.

मँडर्स: (हळू, जेणेकरून भोजनगृहात कुणी ऐकू शकणार नाही) होय, कुठल्याही लोकापवादाला चिथावणी द्यायला नको.

एँलविंग: नाही. आणि ही दीर्घ, भयानक (शांतपणे व खंबीरपणे) कॉमेडी उद्या संपेल. परवापासून, माझा मृत नवरा ह्या घरात कधीच राहिला नाही असे मला वाटेल. इथे फक्त माझा मुलगा व मी राहिन दुसरे कुणीच नाही. (भोजनगृहातून खुर्ची पडल्याचा आवाज येतो, आणि त्याच वेळी ऐकू येते)

रेजिना: (कर्कश कुजबुजत) ऑसवल्ड वेडे तर नाहीत ना तुम्ही? जाऊ द्या मला!

एँलविंग: (घाबरत) ओह-! (ती अर्धवट उघड्या दाराकडे टक लावून बघते, ऑसवल्डच्या खोकण्याचा व गुणगुणण्याचा आवाज ऐकू येतो. नंतर बाटलीचे बूच उघडण्याचा आवाज येतो.)

मँडर्स: (घाबरून) पण काय झाले, मिसेस एँलविंग? काय होतं ते?

एँलविंग: (घोगऱ्या आवाजात) भुते. ती दोघं बागेतून- पुन्हा परत आलीत.

मँडर्स: तुम्हाला म्हणायचंय-! रेजिना-? तीच का ती?

एँलविंग: होय, जा वातावरण थोडं स्वच्छ होत आहे. (ती भोजनगृहाचे दार बंद करते आणि हॉलच्या दरवाज्याकडे जाऊन हाक मारते) रेजिना!

रेजिना: (बाहेरून) होय, मॅम.

एँलविंग: खाली लाँड्रीत जा, आणि फुलांचे हार बनविण्यात मदत कर.

रेजिना: येस मिसेस एँलविंग (रेजिना गेल्याची खात्री करून घेतल्यावर ती दार बंद करते.)

मॅडर्स: तो आपलं आडून ऐकू शकेल असं मला वाटत नाही.

एँलविंग: नाही दरवाजा बंद आहे. शिवाय तो लवकरच बाहेर जातोय.

मॅडर्स: मी अजूनही अस्वस्थ आहे. मला हेही कळले नाही मी अन्नाचे घास कसे गिळले ते.

एँलविंग: (अस्वस्थता दाबत येरझाऱ्या घालते) मलाही तसेच वाटते. पण आता काय काय करायला हवे?

मॅडर्स: होय, काय करायला हवे, माझ्यावर विश्वास ठेवा, अशा गोष्टींच्या बाबतीत मी पूर्णपणे अननुभवी आहे.

एँलविंग: अजून काही काळजी करण्यासारखं झालं नाही त्याची खात्री आहे मला.

मॅडर्स: देव करो आणि तसं न होवो. तथापि हे असं वागणं बरं नव्हे.

एँलविंग: ऑसवल्डचा हा एक रिकामटेकडा छंद होता, तुम्ही विश्वास ठेवू शकता ह्यावर.

मॅडर्स: ठीक, मी म्हणालो होतो त्याप्रमाणे मला खरोखरच असा अनुभव नाही, पण मला निश्चितच असे वाटते की-

ऍलविंग: तिनं ह्या घराबाहेर जायलाच हवं, आणि तेही ताबडतोब. हे सूर्यप्रकाशाइतके स्वच्छ आहे.

मॅडर्स: होय, तिनं जायलाच हवं.

ऍलविंग: पण कुठे? हे काही बरोबर होणार नाही-

मॅडर्स: कुठे म्हणजे? खचितच तिच्या वडिलांच्या घरी.

ऍलविंग: कुणाकडे, म्हणालात तुम्ही?

मॅडर्स: तिच्या- पण मग, इंगस्ट्रँड हा काही तिचा- अरे देवा, मिसेस ऍलविंग हे अशक्य आहे! तुमच्याकडून काही तरी चूक झाली असली पाहिजे.

ऍलविंग: दुर्दैवाने माझ्याकडून थोडीशीही चूक झाल्याची शक्यता नाही. जोहनाने माझ्याजवळ सारे काही कबूल केले आहे. आणि ऍलविंग ते नाकारू शकत नव्हते. म्हणून ही गोष्ट दडपून टाकण्याशिवाय गत्यंतर नव्हते.

मॅडर्स: होय, तीच गोष्ट अनिवार्य होती.

ऍलविंग: त्या मुलीने ताबडतोब नोकरी सोडली, आणि तिने तिचं तोंड बंद ठेवावं म्हणून तिला मोठी रक्कम दिली गेली तेव्हा. नंतर ती शहरात आली तेव्हा बाकी सर्व तिने सावरले. तिने इंगस्ट्रँडशी असलेली ओळख पुन्हा सुरू केली. तिच्याजवळ किती पैसा होता ह्याची तिने त्याला कल्पना दिली. तेथे उन्हाळ्यात एक नाव घेऊन कुणी परदेशी आला होता अशी एक गोष्ट तिने त्याला सांगितली. म्हणून तिने इंगस्ट्रँडशी घाईने लग्न केले- ठीक तुम्हीच तर त्यांचे लग्न लावून दिले.

मॅडर्स: पण मला समजत नाही कसे-? मला स्पष्टपणे आठवते की तो लग्नाच्या तयारीने माझ्याकडे आला होता. तो तेव्हा अत्यंत दुःखी व पश्चात्ताप दग्ध

होता व स्वतःच्या व तिच्या वर्तणुकीबद्दल त्याने स्वतःलाच पुष्कळ दोष दिला.

ऍलविंगः होय, खचितच. त्याला दोष स्वतःवर घेणं भाग होतं.

मॅडर्सः पण किती ढोंगी माणूस! आणि तेही माझ्याशी! जेकब इंगस्ट्रॅडचे हे कृत्य आहे ह्यावर माझा विश्वासच बसला नसता. मला फार राग आला आहे त्याचा. आता भेटला म्हणजे चांगला खडसावणार आहे त्याला. लग्नाचा असा व्यभिचार—सारं पैशाकरीता. किती पैसे होते त्या मुलीजवळ?

ऍलविंगः तीनशे डॉलर्स.

मॅडर्सः होय, कल्पना करा. क्षुल्लक तीनशे डॉलर्ससाठी नैतिक अधःपतित बाईशी त्याने विवाह करावा!

ऍलविंगः मग माझ्याविषयी काय मत आहे तुमचं, ज्या बाईने स्वतः नैतिक अधःपतित माणसाशी लग्न केलं?

मॅडर्सः अरे देवा, काय म्हणताहात तुम्ही? नैतिक अधःपतित माणूस!

ऍलविंगः जेव्हा इंगस्ट्रॅडने जोहानाशी लग्न करायचे ठरविले, त्यापेक्षा मी बोहोल्यावर चढले तेव्हा माझा पती निर्मळ होता असे तुम्हाला वाटते का?

मॅडर्सः पण ह्या दोन्ही गोष्टीत दुनियाचा फरक आहे.

ऍलविंगः काहीच फरक नाही किमती व्यतिरिक्त. एकीकडे अपुरे दरिद्री तीनशे डॉलर्स आणि दुसरीकडे संबंध जहागीर.

मॅडर्स: अशा पूर्णपणे भिन्न असलेल्या गोष्टींची तुम्ही तुलना करता कशी? काहीही झाले तरी तुमच्या हृदयाचा आणि नातेवाईकांचा सल्ला घ्यायला हवा होता.

ऍलविंग: (त्याच्याकडे न बघता) मला वाटलं होतं तेव्हा माझं हृदय कुठे हरवलं होतं हे तुम्हाला कळलं असावं.

मॅडर्स: (शब्द मागे घेत) मला तसे माहित असते तर तुमच्या नवऱ्याच्या घरी मी रोज आलो नसतो.

ऍलविंग: काहीही झाले तरी, एक गोष्ट स्पष्ट आहे. मी खरोखर माझं स्वतःचं म्हणणं कधीच ऐकून घेतलं नव्हतं.

मॅडर्स: ठीक, तुमच्या जवळच्या नातेवाईकांना तुम्ही विचारले होते. तुमची आई-दोन आल्या!

ऍलविंग: होय, खरं आहे ते. त्या तिघींनी माझ्या विक्रीचा हिशेब लावून ठेवला होता. ओह, त्यांनी केलेली आकडेमोड किती विस्मयकारक होती, ती ऑफर नाकारणे म्हणजे निखालस मूर्खपणा होता. जर माझ्या आईने येथे येऊन बघितले असते तर मी किती वैभवात आहे हे तिला कळले असते.

मॅडर्स: परिणामाबद्दल कुणीही जबाबदार राहू शकत नसतं. निदान ही एक गोष्ट तरी स्पष्ट आहे की तुमचा विवाह हा कायदा आणि सुव्यवस्थेनुसार पूर्णपणे यशस्वी होता.

ऍलविंग: (खिडकीच्या जवळून) ओह, तो शाश्वत कायदा आणि सुव्यवस्था! मी नेहमीच विचार करते की पृथ्वीवरील दुःखाचे मूळ कारण हेच आहे.

मॅडर्स: मिसेस ऍलविंग, हे तुमचे दुराचाराचे बोलणे आहे.

एँलविंग: होय, असेल कदाचित, पण मी आता ह्या गोष्टींना काहीही महत्त्व देत नाही.
मी माझ्या स्वातंत्र्यासाठी झगडणार.

मॅडर्स: काय म्हणायचे आहे तुम्हाला?

एँलविंग: (खिडकीच्या तावदानावर बोटाने वाजवित) माझ्या नवऱ्याच्या जीवनाविषयी मी कधीच लपवायला नको होते. पण त्या वेळी मला काहीही करायचे धाडस नव्हते. केवळ ऑसवलडसाठीच नव्हे तर मी माझ्या स्वतःसाठी हे केले. किती भित्री होते मी.

मॅडर्स: भित्री?

एँलविंग: काय चालले होते ह्याविषयी लोकांना जर कळले असते, तर त्यांनी असं म्हटलं असतं : “गरीब बिचारा तो बहकून गेला ह्यात नवल कसले, त्याची बायकोच त्याला सोडून पळून गेली.”

मॅडर्स: आणि त्यांना तसे म्हणायला कारण होते.

एँलविंग: (त्याच्याकडे रोखून बघत) मी जर जशी होते तशी वागले असते तर मी ऑसवलडला सरळ सांगितले असते, की बाळा, ऐक तुझे वडिल व्यभिचारी जीवन जगले—

मॅडर्स: अरे देवा--!

एँलविंग: मग मी त्याला सांगायलाच हवे होते, शब्दन् शब्द जे तुम्हाला आत्ता मी सांगितले.

मॅडर्स: अगदी क्रूरपणे तुम्ही मला धक्का दिलात, मिसेस एँलविंग.

ऍलविंग: मला ठाऊक आहे ते. होय, मला पूर्णपणे जाणीव आहे त्याची. या विचाराने मला स्वतःलाच भिती वाटली. (खिडकीकडून इकडे येत) मी खूप भित्री आहे.

मॅडर्स: तुम्ही नैतिकदृष्ट्या बंधनकारक असलेले तुमचे कर्तव्य पार पाडले ह्याला तुम्ही भित्रीपणा म्हणता? तुम्ही विसरलात का? बालकाने आईवडिलांवर प्रेम करायला हवं, त्यांचा आदर करायला हवा.

ऍलविंग: असं संदिग्ध बोलू नका! का आपण असं विचारू शकत नाही का की, ऑसवल्डने कॅप्टन ऍलविंगवर प्रेम करावं का त्यांचा आदर करावा का?

मॅडर्स: तुमच्या सारख्या आईच्या हृदयात असा आवाज नाही का की जो तुमच्या मुलाचे आदर्श विध्वंस होण्यापासून प्रतिबंध करील?

ऍलविंग: होय, पण सत्याविषयी काय--?

मॅडर्स: होय, पण आदर्शांविषयी काय--?

ऍलविंग: ओह, आदर्श, आदर्श! जर मी आत्ता आहे तशी भित्री नसते तर!

मॅडर्स: आदर्शाना तुच्छ लेखू नका, मिसेस ऍलविंग, ते निर्दयपणे सूड घेतील. ऑसवल्डचेच उदाहरण घ्या. दुर्दैवाने त्याच्या समोर फारच कमी ध्येये दिसतात, पण मी बघू शकतो की त्याचे वडिल त्याच्यासमोर आदर्श म्हणून उभे ठाकले आहेत.

ऍलविंग: होय, खरे आहे ते.

मॅडर्स: आणि हे संस्कार तुम्ही त्याच्यावर बिंबवले व स्वतः जोपासले, तुमच्या पत्रांमधून.

ऍलव्ङः होय, मला वाटलं ते माझं कर्तव्य आणल दायलत्व होतं—म्हणून वर्षानुवर्षे मी माझ्या स्वतःच्या मुलाशी खोटं बोलत गेली. ओह, कलती भलत्री, कलती भलत्री आहे मी!

मॅडर्सः तुम्ही तुमच्या मुलाच्या कल्पनेत ँक सुंदर प्रतिमा तयार केली. त्याला आता तुम्ही कमी लेखता कामा नये.

ऍलव्ङः हं, पण कुणी सांगावं ही गोष्ट कितपत आनंददायक आहे ते? पण रेजलनाशी लुडबुड मी चालू देणार नाही. ह्या गरीब बलचाऱ्या पुरीच्या जीवनाची वाताहात मी होऊ देणार नाही.

मॅडर्सः नाही; अरे देवा, ते फार भयंकर होईल!

ऍलव्ङः जर मला ठाऊक असते की तो उत्साही आहे आणल ही गोष्ट त्याला सुख देऊ शकते—

मॅडर्सः होय? मग काय?

ऍलव्ङः पण ते शक्य नाही. रेजलना तशा प्रकारची मुलगी नाहीच मुळी.

मॅडर्सः ठीक, काय मग? मला कळले नाही काय म्हणायचय तुम्हाला ते?

ऍलव्ङः मी जर तशी दयाशील भलत्री नसते, तर मी त्याला म्हणाले असते, “लग्न कर तलच्याशी, कलंवा तुला हवे तसे जग—पण तलच्याशी प्रामाणलक रहा.”

मॅडर्सः अरे देवा, तुम्ही त्यांना वलवाह करू देणार? काहीतरी भयंकर आहे--! कधीही न ँकलेले.

ऍलवुंग: कधीही न ँकलेले, म्हणालात तुम्ही? नुवुवुजपणे पॅस्टर मॅडर्स, तुम्ही असं ँकलं नाही का की ज्यांचे घनलष्ठ नातेसंबंध आहेत अशी कलतीतरी वलवलहित जोडपी आहेत.

मॅडर्स: मला खरोखरच कळलं नाही तुम्हाला काय म्हणायचंय ते?

ऍलवुंग: ओ होय, तुम्हाला नलशुवलतच कळलंय ते.

मॅडर्स: ठीक, तुम्हाला म्हणायचंय की अशा गोष्टींची शक्यता आहे? होय, दुर्दैवाने कौटुंबलक जीवन जलतके नलर्मळ असायला हवे तेव्हढे ते नेहमी असतेच असे नाही, ते खरे आहे. पण तुम्ही ज्याचा नलर्देश करीत आहात ते ँकलवगत नाही. नलदान नलर्णायकपणे तरी नाही. पण येथे त्याँवजी—तुम्ही आई असून तुमच्या स्वतःच्या मुलाला स्वेच्छेने--!

ऍलवुंग: पण माझी इच्छा नाही. काहीही झाले तरी मी ह्याला प्रोत्साहन देणार नाही—हेच काय ते मला सांगायचे आहे.

मॅडर्स: नाही, कारण तुम्हा भलत्र्या आहात- जसे तुम्ही वुक्त केले. पण जर तुम्ही भलत्र्या नसत्या--! अरे परमेश्वरा, देवा! हा धक्कादायक संबंध!

ऍलवुंग: असं म्हणतात की आपली नलष्पती अशा प्रकारच्या संबंधातूनच झालेली आहे. आणि अशा जगाची योजना कुणी केली, पॅस्टर मॅडर्स?

मॅडर्स: अशा प्रकारच्या प्रश्नांवर तुमच्याशी चर्चा करणे मला नम्रपणे नाकारायलाच पाहिजे, मलसेस ऍलवुंग; कारण तुमची मनःस्थलती काही योग्य नाही. पण तुम्ही काही वलधीनलषेध न बाळगता स्वतःला भलत्रे--!

ऍलर्विंग: मला काय म्हणायचे आहे ते मला तुम्हाला सांगू द्या. मी भित्री आणि भेकड आहे कारण की मी भुतांनी पछाडली गेली आहे. आणि त्यांच्यापासून मी माझी सुटका करून घेऊ शकत नाही.

मॅडर्स: काय म्हणालात तुम्ही? तुम्हाला पछाडले आहे कशाने?

ऍलर्विंग: भुतांनी! जेव्हा रेजिना आणि ऑसवल्डला मी बोलताना ऐकले, तेव्हा माझ्यासमोर भुतेच उभी राहिली होती जणू काही. पण बहुधा मी असा विचार करते पॅस्टर मॅडर्स, की आपण सारीच भुते आहोत. हे फक्त आपण आपल्या आई आणि वडिलांकडून अनुवांशिकतेने प्राप्त करून घेतलेले आहे जे आपल्यात भ्रमण करताहेत. ह्या सर्व मृत कल्पना आणि निर्जीव जुनाट श्रद्धा आणि असेच काही आहे. त्यांना काही चैतन्य नाही, पण ते आपल्याला बिलगून असतात, आणि त्यांच्यापासून आपल्याला कधीच मुक्तता नाही. जेव्हा मी एखादे वर्तमानपत्र घेते तेव्हा मला असे दिसते की ती भुते ओळींमध्ये वावरत असावीत. सर्व देशभर ही भुते असावीत, समुद्राच्या वाळूच्या कणांसारखी असंख्य आणि मग आपण एक आणि सारे, त्या प्रकाशाला दुर्दैवाने घाबरतो.

मॅडर्स: अहा, येथे आहे तुमच्या वाचनाला आलेली फळे. सुंदर फळे असेच मी म्हणेन. ओह, ही घृणास्पद, हानिकारक, अनिर्बंध पुस्तके.

ऍलर्विंग: तुम्ही चुकता आहात माय डियर पॅस्टर मॅडर्स. ते तुम्हीच स्वतः होता ना की ज्यांनी मला हा विचार करायला प्रवृत्त केले; आणि त्याबद्दल मी तुमचे मनःपूर्वक आभार मानते.

मॅडर्स: मी!

एँलविंग: होय- जेव्हा तुम्ही मला ह्या जोखडाखाली, ज्याला तुम्ही कर्तव्य आणि दायित्व म्हणता, जेव्हा तुम्हाला तुमच्या मताने केलेले योग्य असे वाटले होते तेव्हा ह्या काहीशा किळसवाण्या गोष्टींविरुद्ध मला बंड करावेसे वाटले. तेव्हा मी तुमच्या तत्त्वप्रणालीच्या शिवणीकडे बघायला सुरुवात केली. मला फक्त एका गाठीत दोष शोधायचा होता; परंतु जेव्हा मी ती गाठ उकलली तेव्हा सगळे धागे उकलले गेले आणि मला समजले की ते मशिनने शिवलेले होते.

मँडर्स: (मृदूपणे व भावनापूर्ण) आणि तेच का माझ्या कठीण जीवन संग्रामाचे अंतिम फल?

एँलविंग: त्याला तुमचा तिरस्करणीय पराभव म्हणा.

मँडर्स: तो माझा सर्वात मोठा विजय होता हेलन, -माझ्यावर माझ्या स्वतःवर विजय.

एँलविंग: ते आपल्या दोघांसाठी लांछनास्पद होते.

मँडर्स: ते मी विमनस्कपणे म्हणत तुला सांगितले, “बाई, तू तुझ्या कायदेशीर नवऱ्याकडे घरी जा”, जेव्हा तू मला आक्रंदन करीत विनंती केली होती, “ही मी आहे, घ्या मला!” तो काय गुन्हा होता?

एँलविंग: होय, मला वाटते तसे.

मँडर्स: आपण दोघे एकमेकांना ओळखू शकलो नाहीत.

एँलविंग: निदान, आता तरी!

मँडर्स: नाही, कदापि नाही, माझ्या सुप्त मनात तू दुसऱ्याची पत्नी आहेस ह्याशिवाय दुसरा विचारच आला नाही कधी.

एँलविंग: ओह—खरंच?

मँडर्स: हेलन-!

एँलविंग: कुणीही किती सहजगत्या विसरते.

मँडर्स: नाही. मी होतो तसाच आहे.

एँलविंग: (आकस्मिक स्वर बदलत) होय, होय, ठीक- जुन्या दिवसांबद्दल बोलणे आता आपण थांबवू या. बोर्डर्स आणि कमिट्यांमध्ये तुम्ही अगदी कानापासून डोक्यापर्यंत बुडून गेलेला आहात, आणि मी लढाई लढते आहे माझ्या अंतर्गत आणि बाहेरील भुतांशी.

मँडर्स: निदान मी बाहेरच्यांवर नियंत्रण ठेवण्यास तुम्हाला मदत करू शकतो. तुमच्याकडून आज जे भयंकर ऐकले तेव्हापासून एखाद्या असहाय्य मुलीला तुमच्या घरात राहू द्यायला माझी सद्सद्विवेक बुद्धी परवानगी देणार नाही.

एँलविंग: तुम्हाला असं वाटत नाही का की तिच्यासाठी आपण काहीतरी योजना करावी? म्हणजे मला असं म्हणायचं आहे की तिचं योग्य लग्न लावून द्यावं?

मँडर्स: निःसंशय. हे तिच्यासाठी इष्टच असेल. रेजिना आता वयात आली आहे- म्हणजे मला असं म्हणायचं आहे-लग्नासाठी उपवर.

एँलविंग: रेजिना लवकरच प्रौढ झाली.

मँडर्स: होय, मला वाटलं तसं. जेव्हा मी तिची ख्रिस्ती चर्चचा सभासद करून घेण्यासाठी तयारी केली तेव्हा मला कल्पना आली होती की तिच्यात शारीरिक दृष्ट्या लक्षणीय वाढ झाली आहे. पण दरम्यानच्या काळात तिने

घरी तिच्या वडिलांच्या नजरेखाली असायला हवे होते- ओह पण इंगस्ट्रँड कसा- माझ्यापासून तो सत्य कसा लपवू शकला-(हॉलवरील दारावार थाप ऐकू येते.)

ऍलविंग: कोण असू शकेल? आत या!

इंगस्ट्रँड: (रविवारी घालण्याच्या कपड्यात, दारात उभा असलेला इंगस्ट्रँड दिसतो) मी तुमची क्षमा मागतो, अतिशय विनम्रपणे, पण-

मॅडर्स: अहा! हं-

ऍलविंग: ओह, तुम्ही का इंगस्ट्रँड!

इंगस्ट्रँड: जवळपास मला कुणीच नोकरमाणूस दिसले नाही म्हणून मी दरवाजा ठोठावण्याचे धाडस केले.

ऍलविंग: ओह, छान. आत या. तुम्हाला माझ्याशी बोलायचे आहे का?

इंगस्ट्रँड: (आत येत) नाही. मी तुमचा उपकृत आहे, मॅम, मला आदरणीय धर्मगुरूंशी एकदोन शब्द बोलायचे आहेत.

मॅडर्स: (येरझाऱ्या घालीत) खरंच? तुम्हाला माझ्याशी बोलायचंय, नाही का?

इंगस्ट्रँड: होय, मला कृतज्ञता वाटेल, त्याला शेवट नाही.

मॅडर्स: (त्याच्यासमोर उभे राहत) ठीक, मी विचारू शकतो का तुला काय हवे ते?

इंगस्ट्रँड: बघा, असे आहे पॅस्टर, आम्हाला आमचा मोबदला आजच मिळाला, त्याबद्दल खूप खूप आभारी आहोत तुमचे, मॅम- आणि आता हे सारे संपले आहे. आणि म्हणून मी असा विचार केला होता की आम्ही साऱ्या प्रामाणिक

कारागिरांनी एकत्रित काम केले सर्वकाळी, म्हणून आज सायंकाळी आपण एकत्र प्रार्थना केली तर फार बरे होईल.

मॅडर्स: प्रार्थना? खाली अनाथाश्रमात?

इंगस्ट्रँड: होय, पण पॅस्टर मॅडर्स सहमत नसतील तर-

मॅडर्स: होय, मला पटते- पण- हं-

इंगस्ट्रँड: तेथे दररोज सायंकाळी प्रार्थना करण्याची मला सवय आहे.

एँलविंग: तुम्हाला आहे?

इंगस्ट्रँड: होय, प्रत्येक वेळी. थोडीशी नैतिक उन्नती व्हावी म्हणून. मी एक साधा गरीब माणूस आहे. आणि मला देवाने फारच थोडी देणगी दिली आहे. तेव्हा मी विचार केला आदरणीय मि.मॅडर्स येथे आहेत तेव्हा-

मॅडर्स: आता बघ, इंगस्ट्रँड, आधी मला एक प्रश्न विचारायचा आहे तुला. प्रार्थना करण्याइतके तुझे मन स्वच्छ शुद्ध आहे का? तुझी सद्सद्विवेकबुद्धी स्वच्छ व निर्मळ आहे का?

इंगस्ट्रँड: अरे देवा कृपा कर आमच्यावर, आदरणीय! आपण सद्सद्विवेकबुद्धी बदल न बोललेलंच योग्य.

मॅडर्स: ओह, पण अगदी बरोबर ह्या बाबतीतच बोलणार आहोत आपण. ठीक काय उत्तर आहे तुमचं?

इंगस्ट्रँड: का- माणसाची सद्सद्विवेक बुद्धी अधून मधून पुरेशी वाईट असू शकते.

मॅडर्स: ओह, तू ते कबूल करतोस तर. कदाचित तू तुझं हृदय मोकळं करशील- आणि सांग मला रेजिनाबद्दलचं खरं खुरं सत्य?

एँलिवंग: (वेगाने) मि.मॅडर्स-

मॅडर्स: (धीर देत) माझ्यावर सोपवा कृपया-

इंगस्ट्रँड: रेजिनाबद्दल! अरे देवा- काय घाबरविले तुम्ही मला! (मिसेस एँलविंगकडे बघतो) रेजिनाला काही झाले तर नाही ना?

मॅडर्स: काही झाले नाही अशी आपण आशा करूया. पण मला म्हणायचंय, तुझ्या आणि रेजिनाच्या बाबतीत काय सत्य आहे? तिला तू तिचा बाप समजतोस? ठीक?

इंगस्ट्रँड: (संदिग्धपणे) ठीक-हं-आदरणीय पॅस्टर ना माझ्याबद्दल आणि गरीब बिचाऱ्या जोहनाबद्दल ठाऊक आहेच.

मॅडर्स: चल आता, उडवाउडवीची उत्तरे नकोत मला आणखी! तुमच्या दिवंगत पत्नीने मिसेस एँलविंगची नोकरी सोडून जाण्यापूर्वी सारं काही सांगितलंय.

इंगस्ट्रँड: पण हे अपेक्षित-! तिने असं केलं, खरोखर?

मॅडर्स: म्हणजे तुझं गुपित बाहेर पडलं तर, इंगस्ट्रँड.

इंगस्ट्रँड: बायबलच्या पुस्तकावर हात ठेवल्यानंतरही-?

मॅडर्स: तिने बायबलची शपथ घेतली होती?

इंगस्ट्रँड: नाही, तिने फक्त शपथ घेतली, पण गंभीरपणे.

मॅडर्स: आणि ह्या संबंध वर्षांत तुम्ही हे सत्य माझ्यापासून लपविले. माझ्यापासून, ज्याने तुझ्यावर निरंकुश विश्वास ठेवला.

इंगस्ट्रॅड: होय मी ते नाकारू शकत नाही.

मॅडर्स: तुमच्याकडून मी अशी अपेक्षा करावी, इंगस्ट्रॅड? माझ्या अखत्यारित असलेल्या शब्दाने किंवा कृतीने साऱ्याच बाबतीत मी तुम्हाला मदत करायला सदोदित तयार होतो ना? उत्तर द्या मला! होतो ना?

इंगस्ट्रॅड: कितीतरी वेळा मला समस्यांनी घेरले होते, पण जर आदरणीय पॅस्टर मॅडर्स नसते तर-!

मॅडर्स: आणि तुम्ही त्या बदल्यात मला हे बक्षिस देताहात? चर्चच्या रजिस्टरमध्ये मला तुम्ही खोटी माहिती भरायला लावली, आणि वर्षानुवर्षे साऱ्या काही गोष्टी गुपित ठेवल्यात, सत्याच्या दृष्टीने आपल्या दोघांच्या आदराच्या! तुमचं वर्तन अगदी अक्षम्य राहिलं इंगस्ट्रॅड- व आजपासून तुमचा नी माझा संबंध संपला!

इंगस्ट्रॅड: (उसासा टाकून) होय, मला वाटते त्यावर काहीच उपाय नाही.

मॅडर्स: तुम्ही तुमचं समर्थन कसं करू शकणार?

इंगस्ट्रॅड: पण ती सर्व लज्जा सोडून सर्वांना कधी सांगत फिरली असती ह्याविषयी? पॅस्टर गरीब बिचाऱ्या जोनावर जे वाईट प्रसंग आले त्या अवस्थेत आपण आहात-?

मॅडर्स: मी-!

इंगस्ट्रूडः अरे देवा तसा- अगदी तसाच अर्थ नाही माझ्या बोलण्याचा. पण आदरणीय पॅस्टरकडून जगापुढे शरम वाटावी असे काही कृत्य घडले तर? आम्ही पुरुषांनी स्त्रियांना इतका कठोर न्याय द्यायला नको, आदरणीय पॅस्टर!

मॅडर्सः मी तसे करीतच नाही. मी तुझी निर्भत्सना करतो.

इंगस्ट्रूडः आदरणीय पॅस्टर मॅडर्सना मी एक छोटासा प्रश्न विचारायचं धाडस करायची परवानगी मिळेल का?

मॅडर्सः होय, जर तुझी इच्छा असेल.

इंगस्ट्रूडः एखाद्या माणसाने पतिताचा उद्धार करणे योग्य व उचित नाही का?

मॅडर्सः अगदी खात्रीने.

इंगस्ट्रूडः आणि पवित्र शब्द पाळायला तो माणूस बांधील नसतो का?

मॅडर्सः का, खचितच तो असतो, पण-

इंगस्ट्रूडः ज्यावेळी जोनाचा त्या इंग्लिश माणसाकडून अधःपात झाला- किंवा तो अमेरिकन किंवा रशियन किंवा कुणी जो होता- ठीक, नंतर ती शहरात आली. गरीब बिचारी जोना, तिने मला आधीच एकदा किंवा दोनदा नाकारलं होतं, तिचं लक्ष फक्त देखण्या माणसांकडेच असायचं- आणि मी तर असा वाकड्या पायाचा. आदरणीय पॅस्टर, जरा आठवा, मी नृत्यगृहात जाण्याचे कसे धाडस केले तेव्हा खलाशी लोक दारू पिऊन सैतानासारखे वागत होते तेव्हा मी त्यांना नव्या जीवनाला कशी सुरुवात करायची ह्याविषयी थोडीशी ताकीद दिली होती-

एँलविंगः (खिडकीजवळून) हं-

मॅडर्स: होय, मला ठाऊक आहे, इंगस्ट्रँड, त्या मवाल्यांनी, गुंडांनी तुम्हाला खाली फेकलं. तुम्ही मला हे पूर्वीच सांगितलेलं आहे. तुझं शारीरिक दौर्बल्य हेच तुझ्या गौरवाचे चिन्ह आहे.

इंगस्ट्रँड: त्या बाबतीत मी काही गर्वाने फुगून जात नाही, आदरणीय पॅस्टर. पण मला तुम्हाला सांगायचंय ते हे की तिने डोळ्यात पाणी आणून दात ओठ खात पापाची कबुली दिली, ते ऐकून पॅस्टर माझ्या हृदयाचे तुकडे तुकडे होत होते.

मॅडर्स: हे सगळं खरं का इंगस्ट्रँड, बरं! मग काय?

इंगस्ट्रँड: म्हणून मी तिला म्हणालो, “तो अमेरिकन अमर्याद सागरावर स्वच्छंदाने विहरत आहे, आणि जोना तुझ्या बाबतीत म्हणायचे झाले तर तू अत्यंत भयंकर पाप केले आहेस व एक पतिता झाली आहेस पण जेकब इंगस्ट्रँड, मी म्हणतो तो त्याच्या पायावर छानपणे उभा आहे.” —बघा तुम्ही आदरणीय पॅस्टर, मी अलंकारिक सारखे बोलत होतो.

मॅडर्स: मला पूर्णपणे समजले. पुढे बोला.

इंगस्ट्रँड: ठीक, अशा रितीने मी तिची मान उंचावली आणि तिच्याशी प्रतिष्ठितपणे विवाह केला. जेणेकरून लोकांना कळायला नको की ती त्या परदेशी व्यक्तीबरोबर किती बहकून गेली होती.

मॅडर्स: हे तुझं वागणं पूर्णपणे प्रशंसापात्र आहे. मी फक्त हे मान्य करू शकत नाही की नैतिक दृष्ट्या तू पैसे स्विकारण्यासाठी खालच्या पातळीवर गेलास.

इंगस्ट्रँड: पैसे? मी? एक छदामही नाही.

मॅडर्स: (मिसेस ऍलविंगकडे बघत) पण-

इंगस्ट्रॅड: ओह, होय- जस्ट ए मिनिट, आत्ता मला आठवलं. जोनाजवळ थोडेसे पैसे होते, अगदी बरोबर. पण मला त्याच्याशी काहीही घेणं देणं नव्हतं. शी s s! तो वार्डट मार्गाचा पैसा आहे, पापाचा मोबदला आहे तो. ते घाणेरडं सोनं-किंवा नोटा, किंवा काय जे असेल ते. आपण त्या अमेरिकनाच्या तोंडावर भिरकावू. पण तो तर गेला, खूप लांब वादळी सागरावर, महाराज.

मॅडर्स: असे होते का ते माय डियर इंगस्ट्रॅड?

इंगस्ट्रॅड: अगदी बरोबर...म्हणून मग मी आणि जोनाने निश्चय केला की तो पैसा मुलीच्या संगोपनासाठी खर्च करायचा. आणि पैसा त्यासाठीच खर्च झाला. मी पै न् पैचा खराखुरा हिशोब तुम्हाला देऊ शकेन.

मॅडर्स: पण ह्या गोष्टींमुळे भरपूर प्रमाणात बदल झालाय.

इंगस्ट्रॅड: अशा मार्गाने त्याची परिणती झाली, महाशय. माझ्या दुबळ्या सामर्थ्यानुसार मी रेजिनाचा प्रामाणिक बाप म्हणवून घेण्याचं धाडस करतो कारण नैतिकदृष्ट्या मी एक दुबळा माणूस आहे.

मॅडर्स: ठीक, ठीक. माझ्या चांगल्या मित्रा—

इंगस्ट्रॅड: मी असं म्हणेन की त्या मुलीला मी वाढवलं आणि माझ्या गरीब बिचाऱ्या प्रिय जोनाची काळजी घेतली आणि बायबलात सांगितल्याप्रमाणे मी माझं घर चालवलं. पण माझ्या डोक्यात कधीच असा विचार आला नाही महाराज की तुमच्याकडे यावं आणि जे काही मी केलं त्याबद्दल प्रौढी मिरवावी. नाही सर, जेव्हा जेकब इंगस्ट्रॅड बाबतीत अशी काही गोष्ट घडली तर तो चूप बसतो. अशा भयंकर गोष्टी नेहमीच घडतात असे मी म्हणायचं धाडस करणार नाही. नाही, जेव्हा मी पॅस्टर मॅडर्सकडे येतो तेव्हा मी फक्त

पापांबद्दल व नैतिक अपराधांबद्दल बोलत असतो. मी पुन्हा म्हणेन की माणसाची सदसद्विवेकबुद्धी असायला हवी तेवढी निर्मळ रहात नाही.

मॅडर्स: तुझा हात दे मला, जेकब इंगस्ट्रॅंड.

इंगस्ट्रॅंड:ओह, अरे देवा! सन्माननीय—

मॅडर्स: चल नसता बाऊ करू नकोस (त्याचा हात दाबीत) आता कसं!

इंगस्ट्रॅंड:आणि जर मी तुमची क्षमा मागण्याचं धारिष्ट्य केलं तर—

मॅडर्स: तुम्ही? त्या उलट मीच तुमची क्षमा मागायला हवी—

इंगस्ट्रॅंड:अरे देवा, नाही सर!

मॅडर्स: होय, निःसंशय. आणि मी हे सारं माझ्या अंतःकरणापासून करतोय. तुमच्याबद्दल केलेल्या गैरसमजाबद्दल मला माफ करा. माझी फक्त अशी इच्छा आहे की मला मनापासून झालेल्या खेदाचा तुम्हाला पुरावा द्यावा. तुम्हाला माझ्या सदिच्छा.

इंगस्ट्रॅंड:तुम्हाला आवडेल ते, पॅस्टर?

मॅडर्स: त्याने माझ्या आनंदाला पारावार नसेल.

इंगस्ट्रॅंड:ठीक तर मग.आता दाट शक्यता आहे. मी येथे थोडासा पैसा वाचविला आहे, मी विचार करतोय की खलाशांसाठी शहरात निवासस्थान स्थापन करावे.

मॅडर्स: तुम्ही?

इंगस्ट्रॅंड:होय, एका दृष्टीने पाहता ते एक प्रकारचे आश्रयस्थान सुद्धा असेल. समुद्रपर्यटन करणाऱ्या लोकांना किनाऱ्यावर अनेक भुरळ पाडणाऱ्या गोष्टी

असतात. पण ह्या माझ्या निवासस्थानात माणसाला पितृतुल्य काळजी घेतली जातेय असे वाटावे, असा मी विचार करीत होतो.

मॅडर्स: ह्याबाबतीत तुमचे काय म्हणणे आहे, मिसेस ऍलविंग?

इंगस्ट्रॅंड: ह्याची सुरुवात करण्यासाठी माझ्याजवळ फारसं काही नाही, देवाला ठाऊक आहे, पण जर मी ह्यासाठी मदतीचा हात शोधू शकलो तर—

मॅडर्स: होय, होय. आपण ही गोष्ट अधिक लक्षपूर्वक हाताळू. मला तुमची योजना पूर्णपणे मान्य आहे. पण आता तुम्ही माझ्या आधी तिकडे जा, सर्वकाही तयारी करा. मेणबत्या लावा. आनंदोत्सवाचे वातावरण तयार करा, आणि मग आपण बोधकारक गोष्टींच्या चर्चेत तासभर घालवू, माझ्या चांगल्या मित्रा; कारण तुमची मनःस्थिती आता चांगल्या अवस्थेत आहे.

इंगस्ट्रॅंड: होय, मला खरोखर तसे वाटते. तर गुडबाय मिसेस ऍलविंग आणि प्रत्येक गोष्टीबद्दल आभारी आहे. आणि माझ्याकरीता रेजिनाची चांगली काळजी घ्या—)डोळ्यातले अश्रू पुसतो) गरीब बिचाऱ्या जोनाचं पार! ठीक, ही एक विलक्षण गोष्ट आहे आता—पण आता जणूकाही ती माझ्या हृदयाचा भाग बनून वाढत आहे. हे तेवढेच खरे. (वाकून नमस्कार करतो व हॉलमधून बाहेर जातो.)

मॅडर्स: ठीक, आता तुम्ही ह्या माणसाबद्दल काय म्हणाल, मिसेस ऍलविंग? हे तर आपल्याला त्याच्यापासून वेगळंच चित्र बघायला मिळालं.

ऍलविंग: होय, पूर्णपणे अगदी खरोखर.

मॅडर्स: तुम्ही बघताच की किती काटेकोरपणे सावध राहून आपल्या माणसाची पारख करावी लागते. पण एखाद्याची चूक शोधून काढण्यात किती मौज असते नाही? तुम्हाला नाही वाटत असं?

ऍलर्विंग: होय आणल तुम्ही नेहमी पोरकट माणूसच रहलल, मॅडर्स.

मॅडर्स: मी?

ऍलर्विंग: (तलचे दोन्ही हलत ती त्याच्या खलंढ्यलवर ठेवते) आणल मी म्हणते की मलझल असल वलचलर आहे की तुमच्या गळ्यलभोवती हलत टलकलवेत आणल तुमचं चुंबन घ्यलवं.

मॅडर्स: (घलईने मलगे सरकत) नलही, नलही! कलय हल आवेग!

ऍलर्विंग: (स्मित करीत) ओह, भलऊ नकल नल मलल.

मॅडर्स: (टेबललजवळ) कलही वेळल तुम्ही तुमच्या भलवनल स्वतः बेफलम रलतीने व्यक्त करता. आतल मलल सलरी कलगदपत्रे ँकत्र गोलळल करून बॅगेत ठेवलयलल हवीत. (तसे करीत) अस्सं. आणल आतल सध्यलपुरते तरी गुडबलय. ऑसवलड येईल तेव्हल त्यावर नजर ठेवल. मी ते नंतर परत बघेन.

(तो त्याची हॅट घेतो व हॉलच्या दरवलज्यलने बलहेर जलतो. मलसेस ऍलर्विंग उसलसल टलकते व खलडकी बलहेर बघते. खोलीतल्यल वस्तू नीट ठेवते व स्वयंपलकघरलत जलण्यलसलठी वळते. दरलतच आश्चर्यलने ती थलंबते.)

ऍलर्विंग: ऑसवलड, तू इथेच अजून टेबललजवळ?

ऑसवलड:(भोजनगृहलतून) मी मलझी सलगलर संपवीत होतो.

ऍलर्विंग: मलल वलटले होते तू थोडसं बलहेर फलरलयलल गेलेलल होतास.

ऑसवलड:ह्यल अशल वलतलवरणलत? (कलचेच्या गलसलंची कलणकलण. मलसेस ऍलर्विंग दर उघडे ठेवते व खलडकीजवळ कोचलवर वलणण्यलचे सलमलन घेऊन बसते) आतलल गेलेत ते मल. मॅडर्सच होते नल?

एँलर्विंग:होय, ते अनाथाश्रमाकडे गेलेत.

ऑसवलड:हम् (ग्लास आणि बुचाचा पुन्हा आवाज येतो)

एँलर्विंग: (चिंताक्रांत कटाक्ष टाकीत) ऑसवलड, पोर, फार पिऊ नकोस, ते फार कडक मद्य आहे.

ऑसवलड:थंडी विरूद्ध ते छान आहे.

एँलर्विंग: तू अंमळसा इथे येणार नाहीस का, माझ्याकडे?

ऑसवलड:पण मी तेथे धूम्रपान करू शकत नाही ना.

एँलर्विंग: आता एखादी सिगार तू ओढू शकतोस.

ऑसवलड:ओह, ठीक. मग मी येतो आत. फक्त एक छोटासा थेंब (तो त्याची सिगार ओढत आत प्रवेश करतो. दरवाजा बंद करतो. थोड्याशा शांततेनंतर) पॅस्टर कोठे गेलेत?

एँलर्विंग: मी सांगितले तुला. ते अनाथाश्रमाकडे गेलेत खाली.

ऑसवलड:ओह, होय. तू सांगितलेस खरे.

एँलर्विंग: तू इतका वेळ टेबलाजवळ बसता कामा नये, ऑसवलड.

ऑसवलड:(सिगार पाठीमागे धरत) पण मला तर इथे खूपच आल्हाददायक दिसतं, आई. (तिला थोपटीत लडिवाळपणे) फक्त एक विचार कर, मी घरी यावं तुझ्या टेबलाजवळ बसावं, आईच्या खोलीत बसावं आणि आईच्या हातचं स्वादिष्ट, रुचकर जेवण खावं.

एँलर्विंग: माय डियर, डियर बॉय!

ऑसवलडः(काहीशा अधीरतेने, सिगार पीत येरझारा घालीत) आणि काय करू शकतो मी स्वतः येथे? येथे मला काहीच सफलता मिळू शकत नाही—

एँलविंगः काहीच मिळू शकत नाही? ऑसवलड ह्या अवघ्या काळोखात? अखंड दिवस सूर्याचा मिणमिणता प्रकाशही नाही? ओह, हे--! काम करणे शक्यच नाही.

एँलविंगः तुझं घरी येणं हे पूर्णपणे शहाणपणाचं नव्हतं?

ऑसवलडःओ, होय आई, मला यावं लागलं.

एँलविंगः कारण की तू घरी असण्याचा आनंद मी दहावेळा सोडून दिला, तर त्याचा अर्थ तुला—

ऑसवलडः(टेबलाजवळ उभा राहतो) आता मला सांग आई—मी घरी असल्यामुळे तुला खरोखर आनंद होतो का?

एँलविंगः काय प्रश्न विचारतोस?

ऑसवलडः(वर्तमानपत्र चुरगाळीत) मला असा विचार करायला हवा होता मी येथे असणं काय आणि नसणं काय ह्याचं तुला फारसं काही वाटत नसावं.

एँलविंगः असं म्हणण्यासारखं असं कसं तुझं हृदय, ऑसवलड?

ऑसवलडःपण माझ्याशिवाय पूर्वी इतके दिवस तू राहू शकलीसच ना आई?

एँलविंगः होय, राहू शकले मी तुझ्याशिवाय. ते खरे आहे.

(शांतता. हळूहळू संधिप्रकाश पडू लागतो. ऑसवलड इकडून तिकडे येरझारा घालतो. त्याने त्याची सिगार बाजूला ठेवली आहे)

ऑसवलडः(एँलर्विंगजवळ थांबतो) आई, मी तुझ्याजवळ सोफ्यावर बसू का?

एँलर्विंगः (त्याला जागा देत) होय, बस माझ्या बाळा.

ऑसवलडः(बसतो) असं काहीतरी आहे की मी तुला सांगायलाच हवं आई.

एँलर्विंगः (चिंताग्रस्तपणे) काय ते?

ऑसवलडः(शून्य दृष्टीने आसमंतात बघत) कारण मी हे फार काळ आता सहन करू शकत नाही.

एँलर्विंगः सहन होत नाही? काय ते?

ऑसवलडः(पूर्वीप्रमाणेच) मला तुला लिहिणे शक्य झाले नाही, आणि आता मी घरी आलो तेव्हापासून—

एँलर्विंगः (त्याचे बाहू पकडीत) ऑसवलड, काय होते आहे?

ऑसवलडःसंपूर्ण कालचा दिवस आणि आज मी ते विचार दूर ठेवण्याचा प्रयत्न केला पण त्याचा काहीही उपयोग झाला नाही.

एँलर्विंगः (उभी रहात) आता तू मला सर्व काही सांगायलाच हवं ऑसवलड!

ऑसवलडः(तिला पुन्हा सोफ्यावर बसवीत) शांत बैस, आणि मग मी तुला सांगण्याचा प्रयत्न करीन—प्रवास करून आल्यानंतर मी त्या थकव्याबद्दल तक्रार करीत आलो आहे.

एँलर्विंगः होय, त्याचं काय?

ऑसवलडःहोय, पण त्याचं मला काही वाटत नाही; पण हा सर्वसामान्य थकवा नव्हे—

ऍलर्विंग: (उठू लागते) ँसवलड, तू आजारी नाहीस, ँसवलड?

ँसवलड:(तिला पुन्हा खाली ओढीत) शांत बैस, आई. ह्या बाबतीत तू शांतता धर. मी तसा आजारी नाही ँक तर. सर्वसामान्यपणे त्याला आजारी म्हणता येणार नाही. (दोन्ही हातांनी डोके धरतो) मला मानसिक थकवा आला आहे—कोलमडून पडलं आहे माझं मन—पार उद्ध्वस्त झालंय—मी आता पुन्हा कधीच काम करू शकणार नाही. (स्वतःच्या हातांनी चेहरा झाकून घेतो, तिच्या कुशीत डोके लपवितो आणि दुःखावेगाने त्याच्या हुंदक्यांचा बांध फुटतो.)

ऍलर्विंग: (निस्तेज, आणि थर थर कापत) ँसवलड! माझ्याकडे बघ! नाही, नाही, हे खोटं आहे.

ँसवलड:(वर बघतो त्याच्या डोळ्यातल्या निराशेने) पुन्हा कधीही काम करणे अशक्यच होणं! कधीच नाही- कधीच नाही! हे जिवंतपणी मृत्यूगत जगणं! आई, तू अशा काहीतरी भयंकर गोष्टींची कल्पना करू शकतेस?

ऍलर्विंग: माझ्या गरीब बाळा! हे प्रचंड दुःख तुझ्यावर कसं कोसळलं?

ँसवलड:(पुन्हा उठून बसत) त्याचं तर मला आकलन होत नाही. मी कधीच व्यसनासक्त जीवन जगलो नाही- कुठल्याही संदर्भात कधीच नाही. तुला माझ्यावर विश्वास ठेवावाच लागेल आई! मी कधीच काही तसं केलं नाही.

ऍलर्विंग: तू तसं काही केलं नाही ह्याची मला पूर्ण खात्री आहे, ँसवलड.

ँसवलड:आणि तरीही हे भयानक दुर्दैव माझ्यावर कोसळले!

ऍलर्विंग: ओह पण बाळा सारं काही ठीक होईल. मानसिक थकव्यापेक्षा हे अधिक काही नाही, विश्वास ठेव माझ्यावर.

ऑसवलडः(खिन्न अंतःकरणाने) मलाही आधी तसंच वाटलं होतं, पण ते तसं नाही.

एँलविंगः मग सांग मला सारे अगदी सुरूवातीपासून

ऑसवलडःहोय, मला सांगायचेच आहे.

एँलविंगः पहिल्यांदा तुझ्या केव्हा लक्षात आले हे असे?

ऑसवलडःमी मागच्या वेळी जेव्हा घराला भेट देऊन पुन्हा पॅरीसला गेलो तेव्हा लगेचच! माझ्या डोक्यात तीव्र वेदना व्हायला लागल्याचे मला जाणवले- विशेषतः डोक्याच्या मागल्या बाजूस मला वाटले, घट्ट लोखंडी कडी माझ्या मानेभोवती आणि वरच्या बाजूस आवळली जात आहे असे मला वाटत होते-

एँलविंगः पुढे बोल.

ऑसवलडःअगदी पहिल्यांदा मला असे वाटले की हे सर्वसामान्य डोकेदुखीपेक्षा अधिक काही नसावे. जसा जसा मी वयाने वाढत गेलो तसे तसे ते दुःख अधिक पीडा देऊ लागले-

एँलविंगः होय, होय-

ऑसवलडःपण ते तसे नव्हते. असे मला लवकरच लक्षात आले, मी आता काहीही काम करू शकणार नाही. मी एका मोठ्या नवीन चित्रावर काम करायचे ठरवले पण माझ्यातली शक्तीच ओसरली, सारं त्राण संपून मी अतिशय क्षीण झालो, मी कुठल्याच विचारांवर माझं लक्ष केंद्रित करू शकत नव्हतो. सर्व गोष्टी माझ्याभोवती फिरायच्या व मला गरगरल्यासारखे वाटायचे, भोवऱ्यात सापडल्यागत वाटायचे. फार भयंकर स्थिती होती माझी! शेवटी मी डॉक्टरला बोलावणे पाठवले- मग खरे काय ते मला कळले.

ऍलर्विंग: काय म्हणायचेय तुला?

ऑसवलड:तो पॅरीसमधील पहिल्या प्रतीचा डॉक्टर होता. मी त्याला माझी सारी लक्षणे सांगितली, मग त्याने माझ्यावर प्रश्नांची सरबत्ती केली ज्याचा माझ्याशी काहीही संबंध नव्हता. त्यांचा उद्देश मला कळलाच नाही.

ऍलर्विंग: म्हणून-?

ऑसवलड:शेवटी ते म्हणाले, “तुझ्या जन्मापासूनच तुझे शरीर किडलेले आहे.” त्याने त्याला व्हरमोर्डलू असा शब्द वापरला.

ऍलर्विंग: (श्वास रोखत) त्याचा काय अर्थ होतो?

ऑसवलड:मलाही कळला नाही त्याचा अर्थ आणि मी त्यांना पूर्णपणे त्याचा अर्थ स्पष्ट करून सांगण्याची विनंती केली- तेव्हा तो कुटिल थेरडा (त्याच्या मुठी आवळित) म्हणाला- ओह-!

ऍलर्विंग: काय-?

ऑसवलड:तो म्हणाला, “वडिलांच्या पापांची मुलांना शिक्षा होते.”

ऍलर्विंग: (हळूहळू उठत) वडिलांची पापे-!

ऑसवलड:जवळजवळ मी त्याच्या तोंडात भडकावण्याच्या बेतातच होतो-

ऍलर्विंग: (खोलीत येरझाऱ्या घालित) वडिलांची पापे-

ऑसवलड:(दुःखाने स्मित करित) होय, तू कल्पना करू शकतेस? खचितच मी त्याला खात्रीपूर्वक सांगितले की हे पूर्णपणे अशक्य आहे. तेव्हा त्याने या गोष्टींकडे

लक्ष दिले नाही असे तुला वाटते? पण तो त्याच गोष्टीला चिकटून राहिला.
आणि जेव्हा तुझी आलेली पत्रे उघडून त्यातील वडिलांविषयीचे उतारे मी
त्याला वाचून दाखविले तेव्हा-

ऍलविंग: पण मग तरी-?

ऑसवल्ड: मग मात्र त्याने मान्य केले की तो चुकत होता म्हणून! पण मला जेव्हा
अनाकलनीय सत्य कळले, माझ्या मित्रांबरोबर मी जे आनंदी जीवन जगलो
तसे मी रहायला नको होते! तो माझा अपराध होता. म्हणून साऱ्या गोष्टीत
माझीच चूक होती.

ऍलविंग: नाही नाही, ऑसवल्ड त्यावर तू विश्वास ठेवायलाच नको.

ऑसवल्ड: त्याचं दुसरं स्पष्टीकरण देताच येणार नाही, तो म्हणाला. तो त्यातला
अतिशय वाईट भाग होता. माझं संपूर्ण आयुष्य उध्वस्त झालं- माझ्या
निष्काळजीपणामुळे! मला त्याचा विचार करायचे धाडस झाले नाही- मी
तो विचार करायला समर्थ नव्हतोच. ओह, जर मी माझे जीवन पुन्हा जगू
शकलो असतो- आणि मी जे काही केलं ते मला पुसून टाकता आलं असतं!
(तो सोफ्यात तोंड खुपसतो.)

ऍलविंग: (अगतिक होऊन दुःखाने हात चोळित इकडे तिकडे येरझाऱ्या घालते आणि
स्वतःशीच अंतर्गत युद्ध करते. नंतर काही क्षणात)

ऑसवल्ड: (हाताच्या कोपरांचा आधार घेत वर बघतो) जर हे फक्त आनुवंशिकतेने
मिळाले असेल- तर त्यासाठी कुणीही जबाबदार नव्हते! पण हे! लज्जास्पद
रितीने, अविचाराने, बेपर्वाईने एखाद्याच्या सुखावर- एखाद्याच्या,
आरोग्यावर सर्व काही गोष्टींवर- एखाद्याच्या भवितव्यावर, जीवनावर-!

एँलविंग: नाही, नाही, माझ्या प्रिय वत्सा, हे शक्य नाही! (त्याच्यावर वाकत) तुला वाटतं तेवढ्या या गोष्टी वाईट नाहीत.

ऑसवल्ड:ओह, तुला ठाऊक नाही- (उसळी घेत) आणि ह्या साऱ्या तुझ्या दुःखाला कारणीभूत होणं, आई! अनेक वेळा मी बहुधा इच्छा करतो आणि आशा करतो की वस्तुतः तू माझी फारशी काळजी घेतली नाहीस.

एँलविंग: मी, ऑसवल्ड? माझ्या एकुलत्या एक मुला! जगात सर्वस्व तूच आहे मला! ज्याविषयी मी काळजी घ्यावी!

ऑसवल्ड:(तिचे दोन्ही हात पकडून चुंबन घेतो) होय, होय, मला कळले आता. जेव्हा मी घरी असतो तेव्हा मला ते चांगलेच कळते. आणि त्यामुळेच माझ्यावर दडपण येते. असो, आता तुला सारं काही कळलयं. आज आपण ह्या विषयासंबंधी काहीही बोलायचं नाही. मला त्यावर फार काळ विचार करणं शक्य नाही. (खोलीत फिरत) मला काहीतरी पेय दे आई!

एँलविंग: प्यायला? कुठलं पेय तुला आवडेल?

ऑसवल्ड:ओह, काहीही. तुझ्याजवळ घरात थोडी थंड पंच असेलच.

एँलविंग: ओह, पण ऑसवल्ड डियर-!

ऑसवल्ड:नाकारू नकोस मला ते, आई, माझ्यावर दया कर! मला ह्या कुरतडणाऱ्या विचारांना त्यात बुडवायचे आहे. (रोपवाटिकेत जातो.) किती किती अंधार आहे येथे? (एँलविंग उजवीकडे असलेली घंटेची दोरी ओढते.) आणि हा अविरत पडणारा पाऊस! तो आठवडान् आठवडा चालेल, महिनाभर सुद्धा.

कधीही सूर्याचं ओझरतं दर्शनही होत नाही! जेव्हा जेव्हा मी घरी आलो तेव्हा एकदाही सूर्याचं दर्शन घडल्याचं मला आठवत नाही!

ऍलविंग: ऑसवल्ड, माझ्यापासून दूर जाण्याचा विचार करतो आहेस वाटतं.

ऑसवल्ड:हं (दीर्घ उसासा टाकीत) मी कसलाच विचार करीत नाही. मी कसलाच विचार करू शकत नाही. (हळू आवाजात) मी सोडून दिले आहे ते.

रेजिना: (भोजनगृहातून) तुम्ही घंटी वाजवली का बाई?

ऍलविंग: होय, दिवा आण आपल्यासाठी येथे.

रेजिना: होय, मॅम लगेचच आणते. आधीच लावून तयार आहे.

ऍलविंग: (ऑसवल्डकडे जात) ऑसवल्ड, मला मोकळेपणाने सांग. मजजवळून काहीही लपवून ठेवू नकोस.

ऑसवल्ड:नाही आई. तुला मी पुष्कळ सांगितले असे मला वाटते! (रेजिना दिवा आणते व टेबलाजवळ ठेवते.)

ऍलविंग: होय. आणि रेजिना एक छोटीशी शॅम्पेनची बाटली घेऊन ये.

रेजिना: होय ठीक आहे, मॅम. (ती जाते.)

ऑसवल्ड:(ऍलविंगच्या गळ्याभोवती हात टाकीत) हेच मला हवे होते. मला ठाऊक होते, आई तिच्या मुलाला अशी तहानलेली राहू देऊ शकणार नाही.

ऍलविंग: माझ्या गरीब प्रिय पोरा ऑसवल्ड, मी तुला कुठलीही गोष्ट कशी नाकारू शकेन?

ऑसवल्ड:(उत्कंठेने) हे खरे, आई तू म्हणतेस ते?

एँलविंग: म्हणजे काय?

ऑसवल्ड: की मला तू काहीही नाकारू शकत नाहीस?

एँलविंग: माझ्या लाडक्या वत्सा- ऑसवल्ड.

ऑसवल्ड: शूँस (रेजिना दोन ग्लास आणि शॅम्पेनची बाटली आणून टेबलावर मांडते.)

रेजिना: मी उघडू का बूच?

ऑसवल्ड: नाही. थँक यू! मीच उघडतो. (रेजिना पुन्हा जाते.)

एँलविंग: (टेबलाजवळ बसत) मी तुला नाकारू शकत नाही, असे तू मला विचारतोस तर त्याचा अर्थ काय?

ऑसवल्ड: (बाटली उघडण्यात मग्न) आधी आपण एखाद दुसरा ग्लास घेऊया! (बूच उघडण्याचा आवाज येतो. तो एका ग्लासात मद्य ओततो आणि दुसरा ग्लास भरण्याच्या बेतात असताना)

एँलविंग: (दुसऱ्या ग्लासावर हात ठेवीत) थँक्स, माझ्यासाठी नकोय.

ऑसवल्ड: ओह! तुला नको? मग माझ्यासाठीच भरतो (तो ग्लास रिकामा करतो, पुन्हा भरतो, पुन्हा रिकामा करतो. मग तो टेबलाजवळ बसतो.)

एँलविंग: (अपेक्षेने) ठीक?

ऑसवल्ड: (तिच्याकडे न बघता) मला सांग- मला वाटते जेवणाच्या वेळी तू आणि पॅस्टर मँडर्स एवढे विचित्र आणि स्तब्ध का दिसत होता?

एँलविंग: तुझ्या ते लक्षात आले का?

ऑसवलड: होय. हं. (थोडी शांतता) मला सांग रेजिनाबद्दल तुला काय वाटते?

एँलविंग: मला काय वाटते?

ऑसवलड: होय, ती किती छान आहे?

एँलविंग: माय डियर ऑसवलड, तू तिला ओळखत नाही जेवढी मी-

ऑसवलड: ठीक, मग?

एँलविंग: रेजिना, दुदैवाने तिच्याच घरी पुष्कळ दिवस होती. तिला मी लवकर आणायला हवे होते.

ऑसवलड: होय, किती सुंदर आणि देखणी नाही का दिसायला ती, आई? (तो त्याचा ग्लास भरतो.)

एँलविंग: रेजिनामध्ये खूप गंभीर दोष आहेत.

ऑसवलड: होय, पण त्याचे काय? (पुन्हा पितो.)

एँलविंग: मला ती खूप आवडते, तथापि माझ्यावर तिची जबाबदारी आहे. तिला कुठल्याही प्रकारची इजा किंवा दुःख झालेले मला आवडणार नाही.

ऑसवलड: (एकदम उठत) आई, रेजिनाजवळच माझा मोक्ष आहे.

एँलविंग: (उठून उभी राहत) म्हणजे काय तुझ्या म्हणण्याचा अर्थ?

ऑसवलड: माझ्या मनाला होणाऱ्या यातना मी एकटा सहन करू शकत नाही.

एँलविंग: तुला ते सहन करायला तुझी आई सहभागी होऊ शकणार नाही का?

ऑसवलड: होय, तोच विचार मी केला होता, आणि म्हणून मी तुझ्याकडे घरी परत आलो. पण त्याचा काही उपयोग होईल असं मला वाटत नाही. मला तसे दिसते, तुला नाही? मी माझं जीवन मुकाट्याने सोसू शकत नाही येथे.

एँलविंग: ऑसवलड!

ऑसवलड: आई, मला वेगळ्या प्रकारचे जीवन जगायलाच हवे. म्हणूनच मला तुझ्यापासून दूर जायला हवे. ते तू बघावे असे मला वाटत नाही.

एँलविंग: माझ्या दुःखी बाळा! पण ऑसवलड जोपर्यंत तू असा दुःखी आहेस-

ऑसवलड: पण हा फक्त आजार राहिला असता, तर मी तुझ्याजवळच असायला हवे होते, कारण तूच फक्त ह्या संबंध दुनियेत एकमेव आणि उत्तम स्नेही आहेस माझी.

एँलविंग: होय, खरोखर मीच, ऑसवलड. नाही का?

ऑसवलड: (अस्वस्थपणे चालत) पण ह्या साऱ्या यातना, वेदना, सतत सलत राहणारा तीव्र खेद आणि ती भयान भीती. ओह ती हिडीस भीती!

एँलविंग: (त्याच्या मागेमागे जात) भयानक भीती? कोणती भीती? काय म्हणायचंय तुला?

ऑसवलड: ओह, तू मला अधिक काही विचारायलाच नको. मला ठाऊक नाही. मी ते शब्दात वर्णन करूच शकत नाही.

एँलविंग: (उजव्या बाजूस जाऊन घंटी वाजविते)

ऑसवलड: काय हवंय तुला?

ऀलवुंग: मलल डलडल डुलडल सुखुी दलसलडलल हवल- हेक ते डे डलल हवे. तुडलने सतत खलनुनडणे वलकलर करुीत डसलडलल नकु. (रेडलनललल, डी दलरलत उडुी आहे) आणखुी शडुेन, डुीठी डुुण डलटलुी. (रेडलनल डलते.)

ऑसवलड:आई!

ऀलवुंग: आडुहल लुकलंनल डेथे नुीट रलहतल डेत नलहुी डरुी असे वलटते कल तुलल?

ऑसवलड:तुी दलसलडलल कलतुी सुरेख आहे? तलकल डलंधल कलतुी सुंदर आहे! उतुतड डुरकुतुीके डलवंत कलतुर!

ऀलवुंग: (टेडललडलशुी डसत) खललुी डस ऑसवलड! आणल आडण ँकतुर शलंतडणे डुलु डल!

ऑसवलड:(डसत) डुी डुीठुडल धुैरुडलने सलंगतुी तुलल ठलऊक नलहुी, आई, रेडलनलसुडत डलडुडलकडून डी कुक डुललुी आहे तुी डलल दुरुसुत करलडलल हवुी.

ऀलवुंग: तु?

ऑसवलड:कुलवल थुीडुडलशल अवलवेकलने- असं तु डुहुणु शकतेस. डुुणुडणे नलषुडलड, खरुखर, डेवुहल डुी डलगकुडल वेळुी डरुी हुीतुी.

ऀलवुंग: हुीड?

ऑसवलड:तुी डलल डुुीसवलषडुी नेहडुी वलकलरलडकुी. डुी तललल ँक नल दुीन अनुेक गुीषुी सलंगलतलुडल. ँके दलवशुी डुी तललल वलकलरलुडलके आठवते, तुलल तेथे डलवेसे वलटते कल?

ऀलवुंग: डरं डग?

ऑसवलड: तिचा चेहरा लाजेने उजळलेला दिसला, आणि मग ती म्हणाली, “होय, मला साऱ्या काही गोष्टी आवडतील.” “ओह, ठीक आहे,” मी उत्तरलो.

एँलविंग: आणि मग?

ऑसवलड: खचितच त्या साऱ्या गोष्टी मी पूर्णपणे विसरून गेलो, परवा मी तिला विचारले, इतके दिवस घरी माझं राहणं तिला आवडतं का?

एँलविंग: होय?

ऑसवलड: तिने माझ्याकडे एक विचित्र दृष्टीक्षेप टाकला, आणि तिने विचारले, “पण माझ्या पॅरीसच्या यात्रेचे काय?”

एँलविंग: तिची ट्रीप?

ऑसवलड: आणि नंतर मला कळून आले की तिने त्या साऱ्या गोष्टी खूपच गंभीरपणे घेतलेल्या होत्या, संपूर्ण वेळ ती तोच विचार करित आली होती, आणि तिने फ्रेंच शिकायलाही सुरुवात केली होती-

एँलविंग: अस्सं! म्हणूनच-

ऑसवलड: आई जेव्हा मी अशी तेजस, मुग्ध, उज्वल मुलगी डोळ्यांसमोर उभी असलेली बघितली- पण जेव्हा ती माझ्या समोर उभी होती तेव्हा जणूकाही तिने हात पसरविले होते व ती मला तिच्या बाहुपाशात घेण्याच्या तयारीत होती.

एँलविंग: ऑसवलड!

ऑसवलड:-मग माझ्या डोक्यात प्रकाश पडला की माझी मुक्ती तिच्यात आहे, कारण जीवनाचा परिपूर्ण आनंद मी तिच्यात बघितला-

एँलविंग: (दचकते) जीवनाचा पूर्णानंद-? त्याच्यात मुक्ती आहे?

रेजिना: (भोजनगृहातून शॅपेनच्या बाटलीसह आत येत) उशीर झाल्याबद्दल क्षमा असावी! मला खाली तळघरात जावे लागले होते. (टेबलावर बाटली ठेवते.)

ऑसवलड:आणखी एक पेला आण, रेजिना.

रेजिना: (ती आश्चर्याने त्याच्याकडे बघते) पण मिसेस एँलविंगचा पेला तेथे आहे ना?

ऑसवलड:एक तुझ्यासाठी आण रेजिना (ती दचकते व एक लाजरा कटाक्ष एँलविंगकडे टाकते.)

रेजिना: (दचकते आणि काकू करीत) ही तुमची इच्छा आहे का मिसेस एँलविंग?

एँलविंग: पेला आण रेजिना. (रेजिना भोजनगृहाकडे जाते)

ऑसवलड:(तिच्याकडे बघत) तू तिच्याकडे बघितलंस का? किती खंबीरपणे आणि चपळतेने चालतेय ते?

एँलविंग: ऑसवलड, हे घडू शकणार नाही-!

ऑसवलड:एक गोष्ट ठरली आहे. तू बघू शकत नाहीस का ते? नाही म्हणण्यात काही अर्थ नाही. (रेजिना रिकामा पेला घेऊन येते जो तिने हातातच धरला आहे.)

ऑसवलड:बैस रेजिना. (रेजिना जिज्ञासुपणे एँलविंगकडे बघते)

ऍलर्विंग: खाली बैस. (रेजिना भोजनगृहाच्या दाराजवळच्या खुर्चीवर बसते. अजूनही तिच्या हातात तो रिकामा पेला आहे.) ऑसवलड, काय म्हणत होतास तू जीवनाच्या आनंदाबाबत?

ऑसवलड:ओह, तो जीवनाचा आनंद, आई तुला त्याबाबत येथे घरी समजणार नाही. येथे मला तो कधीच मिळणार नाही.

ऍलर्विंग: अगदी माझ्याजवळ असतानासुद्धा नाही?

ऑसवलड:नाही, जरी मी घरी असलो तरी. पण तुला ते कसं कळणार?

ऍलर्विंग: होय, होय, मला वाटते मला तो बहुधा कळायला लागलाय आता.

ऑसवलड:तो आणि कामाचा आनंद मुळातच ह्या गोष्टी खरोखर समान आहेत.

ऍलर्विंग: कदाचित तुझं म्हणणं खरोखर बरोबर असेल. सांग मला त्याविषयी अधिक ऑसवलड.

ऑसवलड:माझ्या म्हणण्याचा अर्थ असा की येथील लोकांना असंच शिकवलं जातं की काम म्हणजे तुम्ही केलेल्या पापाबद्दलचा शाप आणि शिक्षा आहे, जीवन म्हणजे दुःख आहे व त्यातून जितक्या लवकर बाहेर पडता येईल तेवढे चांगले.

ऍलर्विंग: हे दुःखमय जग आहे व ते आपण तसे जाणूनबुजून करतो.

ऑसवलड:पण त्या लोकांचा ह्यावर विश्वास नाही. तेथे अशा तत्वप्रणालीवर कुणीही कधीही विश्वास ठेवीत नाही. तेथे केवळ ह्या जगात जगायला मिळते ह्यातच अद्भुत परमानंद आहे असे ते मानतात. आई, तू एक लक्षात घेतलेस का की प्रत्येक चित्र जी मी रेखाटली आहेत ती जीवनाच्या आनंदात समाविष्ट झालेली आहेत? नेहमी सातत्याने, जीवनाच्या आनंदात, प्रकाश

आणि सूर्यप्रकाश, तेजस्वी हवा आणि आनंदाने उजळलेले चेहरे म्हणून मला तुझ्या सहवासात घरी राहण्यात भीती वाटते.

ऍलविंग: भीती? माझ्या सहवासात तुला कसली भीती वाटते?

ऑसवल्ड:जे काही सामर्थ्यवान, अलौकीक माझ्यात आहे त्या साऱ्यांचे येथे अधःपतन होईल अशी मला भीती वाटते.

ऍलविंग: (त्याच्याकडे निश्चलपणे बघत) असं होईल असं तुला वाटतं?

ऑसवल्ड:माझी खात्री आहे तशी. तू तिथल्यासारखंच जीवन येथे जगलीस तरीही त्या जीवनासारखे तेच.

ऍलविंग: (जी एकाग्रतेने ऐकत आली आहे, उठते, विचारांनी तिचे डोळे मोठे झालेत आणि म्हणते) आता मला कळून आले की हे सारे एकत्रित कसे घडत आले ते.

ऑसवल्ड:काय दिसतंय तुला?

ऍलविंग: अगदी पहिल्यांदाच मला कळले. आणि आता मी बोलू शकते.

ऑसवल्ड:(उठत) आई, मला तू काय म्हणतेस ते कळत नाही.

रेजिना: (ती सुद्धा उठलेली आहे) कदाचित मला जायलाच हवं, नाही?

ऍलविंग: नाही, थांब येथेच. आता मी बोलू शकते. आता माझ्या मुला, तुला हे सारे सत्य कळायलाच हवे.—आणि मग तू निवड करू शकतोस ऑसवल्ड!

रेजिना!

ऑसवल्ड:शू s s पॅस्टर—

मॅडर्स: (हॉलच्या दरवाज्यातून येतो) ठीक, आमचा वेळ खरोखरच एकत्रित राहून अतिशय आनंदात गेला.

ऑसवल्ड: आमचा सुद्धा.

मॅडर्स: इंगस्ट्रॅंडला 'सेलर्सहोम' बनवायला मदतीची गरज आहे. रेजिनाने परत जाऊन त्याला मदत करायला हवी.

रेजिना: नाही, थॅक यू सर.

मॅडर्स: (तिला नुकतेच बघून) काय-? तू येथे-? हातात ग्लास घेऊन?

रेजिना: (घाईने पेला खाली ठेवीत) क्षमा असावी!

ऑसवल्ड: रेजिना माझ्यासोबत येणार आहे, मि. मॅडर्स!

मॅडर्स: येणारेय! तुझ्यासोबत?

ऑसवल्ड: होय, माझी पत्नी म्हणून—जर तिची तशी इच्छा असल्यास.

मॅडर्स: दया करा देवा-!

रेजिना: हे माझे कृत्य नाही, मि. मॅडर्स.

ऑसवल्ड: किंवा मी जर येथे राहिलो तर तीसुद्धा येथेच राहिल.

रेजिना: (नाखुषीने) येथे?

मॅडर्स: तुम्ही मला स्तंभित केले, मिसेस ऍलविंग.

ऍलविंग: ना ही गोष्ट ते करू शकत, ना दुसरी. आता मी स्पष्टपणे बोलू शकते.

मॅडर्स: पण तुम्ही ते खात्रीने करू शकत नाही! नाही, नाही, नाही!

ऍलविंग: होय, मी बोलू ही शकते आणि ते करू ही शकते. आणि कुणाच्याही आदर्शाला तडा न जाऊ देता.

ऑसवल्ड: आई अशी कुठली गोष्ट तू माझ्यापासून लपवून ठेवतेस?

रेजिना: (ऐकत) मिसेस ऍलविंग! लोक बाहेर आरडाओरडा करताहेत, ऐका! (ती बाहेर जाते व कुंजात बघते)

ऑसवल्ड: (डाव्या बाजूच्या खिडकीकडे जात) काय चाललय? आकाशात कसला प्रकाश दिसतोय?

रेजिना: (ओरडते) अनाथाश्रमाला आग लागलीय!

ऍलविंग: (खिडकीकडे जात) आग लागली?

मॅडर्स: आग लागली? अशक्य, मी नुकताच तेथे काही वेळापूर्वी होतो.

ऑसवल्ड: माझी हॅट कोठे आहे? जाऊ द्या, काही हरकत नाही—माझ्या वडिलांचे अनाथाश्रम--! (तो बागेच्या दरवाज्यातून पळत जातो.)

ऍलविंग: माझी शाल आण रेजिना. सगळा परिसर ज्वालांनी भरलाय!

मॅडर्स: पण किती भयंकर! मिसेस ऍलविंग हा देवाचा न्याय आहे, ह्या पापी घरावर तो अग्निवर्षाव म्हणजे न्याय आहे.

ऍलविंग: खचितच होय, रेजिना चल ये. (ती आणि रेजिना हॉलच्या दरवाज्यातून घाईने बाहेर जातात.)

मॅडर्स: (हात चोळीत) आणि आम्ही विमा उतरवलेला नाही. विमा! (तो त्यांच्या मागे जातो.)

अंक तिसरा

(पूर्वीचीच रूम. सगळी दारे उघडी आहेत. दिवा अजूनही टेबलावर जळतोय.
दाराबाहेर अंधार आहे. डाव्या बाजूस मागच्या बाजूला आगीचा डोंब
उसळलेला दिसतो.)

ऍलविंग: (तिच्या डोक्यावर शाल आहे. पुष्प कुंजात उभी राहून बाहेर बघतेय.
रेजिना- तिच्याही अंगाभोवती शाल असून ती किंचित मागे उभी आहे.)
सारे जळून गेले! अगदी तळापर्यंत.

रेजिना: आणि अजूनही तळघर जळतेय.

ऍलविंग: ऑसवल्ड अजून परत का आला नाही घरी? आता काहीही वाचविणे शक्य
नाही.

रेजिना: मी त्यांची हॅट घेऊन त्यांच्याकडे खाली जावं का?

ऍलविंग: त्याची हॅटसुद्धा त्याने बरोबर नेली नाही का?

रेजिना: (हॉलकडे बोट दाखवित) नाही, ती तेथे टांगलेली दिसतेय.

एँलविंग: असूदे. त्याने लवकरच परत यायला हवे येथे. मी स्वतः जाईन तेथे आणि त्याच्याकडे बघीन. (ती बागेच्या बाहेर जाते.)

मँडर्स: (हॉलमधून आत येतात) मिसेस एँलविंग येथे नाहीत का?

रेजिना: त्या नुकत्याच खाली बागेत गेल्यात.

मँडर्स: माझ्या आयुष्यात मी अशी भयंकर रात्र बघितली नाही कधी.

रेजिना: होय सर, हे महाभयंकर संकट नाही का, पॅस्टर?

मँडर्स: ओह, त्याविषयी काहीच बोलू नकोस! मी तो विचारसुद्धा करू शकत नाही.

रेजिना: पण हे कसं घडू शकलं?

मँडर्स: मला विचारू नकोस तू. कु. इंगस्ट्रँड! मला कसं कळणार? तू सुद्धा-? तुझ्या बापाने केलेले पुरेसे नाही का?

रेजिना: त्यांच्याविषयी काय?

मँडर्स: त्यांनी मला विमनस्क केले.

इंगस्ट्रँड: (समोरच्या हॉलमधून येत) मि.मँडर्स-!

मँडर्स: (भीतीने गांगरून) इथेही माझ्या मागे आलात काय?

इंगस्ट्रँड: होय, भीतीने गाळणच उडाली असती माझी, पण मला--! ओह, देवा! काय म्हणतोय मी? पण अतिशय भयंकर गोष्ट ही! महाशय.

मँडर्स: (येरझाऱ्या घालीत) भयंकर, भयंकर!

रेजिना: काय झालं?

इंगस्ट्रँड: त्या प्रार्थना सभेमुळेच घडलं हे सारं. (खालच्या आवाजात) आता आपण ह्या म्हाताऱ्या पक्ष्याला फासात पकडू (मोठ्याने) जी चूक माझ्याकडून घडायला हवी होती ती पॅस्टर मँडर्सकडून घडली.

मँडर्स: पण मी खात्रीपूर्वक सांगतो तुम्हाला, इंगस्ट्रँड-

इंगस्ट्रँड: पण तुमच्याशिवाय मेणबत्ती खाली पडू द्यायला कुणीच नव्हतं.

मँडर्स: (थांबत) होय असं तुम्ही म्हणता खरे. पण मला हे आठवत नाही की माझ्या हातात मेणबत्ती होती की नाही ते.

इंगस्ट्रँड: पण महाशय मी तुम्हाला मेणबत्ती उचलताना, ती बोटानी विझवून तिची वात काढताना आणि जळत्या वातीचे टोक लाकडाच्या ढलप्यात फेकताना अगदी स्पष्टपणे बघितलं.

मँडर्स: आणि मी हे करताना तुम्ही उभे राहून बघत होता?

इंगस्ट्रँड: अगदी उघड स्पष्टपणे, मी पाहिलं.

मँडर्स: हे पूर्णपणे माझ्या आकलनाच्या पलिकडे आहे. शिवाय मेणबत्ती बोटानी विझवण्याची मला सवय नाही.

इंगस्ट्रँड: होय, पण खूपच निष्काळजीपणाने हे काम केल्याचे मला दिसते. पण महाशय ह्यामुळे खूपच नुकसान झाल्याची शक्यता असावी?

मँडर्स: (अस्वस्थपणे, पुढेमागे फिरत) ओह, काही विचारू नका मला.

इंगस्ट्रँड: (त्याच्या बरोबर चालत) आणि त्याचा विमाही काढलेला नव्हता तुम्ही, नाही का?

मॅडर्स: (फिरणं चालू ठेवीत) नाही, नाही, नाही- तुम्ही तसं ऐकलं होतं का?

इंगस्ट्रँड: (त्यांच्या मागे फिरणं चालू ठेवीत) विमा काढला नाही! आणि मग सरळ जाऊन संबंध वास्तूला आग लावली! देवा, देवा, काय हे दुर्दैव!

मॅडर्स: (कपाळावरील घाम पुसत) होय, तुम्ही अगदी बरोबर म्हणालात, इंगस्ट्रँड!

इंगस्ट्रँड: एखाद्या परोपकारी संस्थेबाबत असं घडावं? विचार करा ज्या संस्थेने शहराची, देशाची सेवा केली असती. माझी अशी अपेक्षा आहे की वर्तमानपत्रे तुमच्याशी नरमाईने वागणारच नाहीत महाशय.

मॅडर्स: नाही, त्याबाबतीतच मी आत्ता विचार करतोय. ह्या संपूर्ण जबाबदारीचा हा अतिशय वाईट भाग आहे. हा सर्व आत्मघातकी प्रहार आणि दूषणे-! ओह असा विचारही माझ्या मनाचा थरकाप उडवून देतो.

एँलविंग: (बागेतून आत येत) मी त्याला त्या निखाऱ्यांपासून दूर खेचू शकत नाही.

मॅडर्स: ओह, तुम्ही परत आलात, मिसेस एँलविंग?

एँलविंग: म्हणजे आता उद्धाटनाच्या भाषणापासून तुमचा बचाव झाला तर, पॅस्टर मॅडर्स.

मॅडर्स: ओह, मला खूपच आनंद झाला असता—

एँलविंग: (सौम्य आवाजात) जे झाले ते चांगले झाले. त्या अनाथाश्रमाने कुणाचेही भले केले नसते.

मॅडर्स: अगदी बरोबर बोललात तुम्ही, तसं तुम्हाला वाटतं?

एँलविंग: तुम्हाला तसं वाटतं?

मॅडर्स: खूप मोठे दुर्भाग्य म्हणावे लागेल ह्याला.

ऍलविंग: आपण ह्या व्यवहाराबाबत बोलू या. तुम्हाला पॅस्टर मॅडर्सशी काही काम आहे का इंगस्ट्रँड?

इंगस्ट्रँड: (हॉलच्या दाराजवळ) होय, खरं तर आहे.

ऍलविंग: मग तोपर्यंत बसा खाली!

इंगस्ट्रँड: मला वाटते मी उभा असलेलाच बरा!

ऍलविंग: (मॅडर्सना) मला वाटतं बोटीने परत जाणार असाल तुम्ही?

मॅडर्स: होय, तासाभरात निघतो.

ऍलविंग: कृपा करून तुम्ही ते सारे पेपर्स तुमच्या बरोबर परत घेऊन जाल का? ह्या गोष्टीबाबत आता मला दुसरं काहीही ऐकायचं नाही. विचार करण्यासारख्या आता दुसऱ्या गोष्टी माझ्याकडे आहेत.

मॅडर्स: मिसेस ऍलविंग-

ऍलविंग: लवकरच मी तुम्हाला मुखत्यार पत्र पाठवीन म्हणजे तुम्ही सर्व गोष्टी तुमच्या मताप्रमाणे तुम्ही निकालात काढू शकाल.

मॅडर्स: त्या सर्व गोष्टींची काळजी घेण्यात मला संतोषच होईल. खचितच मला देणग्यांच्या शर्तीमध्ये आमूलाग्र, पूर्ण बदल करावा लागेल.

ऍलविंग: खचितच ते करावंच लागेल!

मॅडर्स: मला वाटतं, सर्वात आधी सॉल्विक प्रॉपर्टी चर्चच्या स्वाधीन करण्याची व्यवस्था करावी. ती जमीन निरूपयोगी व मोडकळीस आलेली म्हणून

मानता येणार नाही, ह्या ना त्या कारणासाठी त्याचा उपयोग होईलच. आणि बँकेत ठेवलेल्या भांडवलाच्या रकमेवरील व्याजाची रक्कम गावातल्या सेवाभावी संस्थांना देऊन टाकू.

ऍलविंग: तुम्हाला जसं आवडेल तसं करा. ह्या सर्व गोष्टींबाबत माझ्या मनात पूर्ण अनास्था निर्माण झाली आहे.

इंगस्ट्रँड: माझ्या 'खलाशांच्या निवासस्थानाबद्दल' सुद्धा विचार व्हावा, पॅस्टर?

मॅडर्स: होय, नक्कीच, ती शक्यता आहे. ठीक त्याबद्दल नीट वास्तुपुस्त व्हायला हवी.

इंगस्ट्रँड: ओह, नरकात जावो ती वास्तुपुस्त- अरे देवा!

मॅडर्स: (निःश्वास सोडीत) आणि मग दुर्दैवाने हे प्रकरण हाताळण्यासाठी मला किती दिवस द्यावे लागतील- लोकमतानुसार मला ह्यातून निवृत्तही व्हावे लागेल. आग लागण्याच्या कारणाची अधिकृत चौकशी होऊन त्याच्या परिणामावरच हे पूर्णपणे अवलंबून आहे.

ऍलविंग: कशाबद्दल बोलताहात तुम्ही?

मॅडर्स: आणि निकाल कसा लागेल ह्याचे आजच भाकित करणे शक्य नाही.

इंगस्ट्रँड: (त्यांच्याकडे जात) ओह, होय ते तसे आहे! कारण जेकब इंगस्ट्रँड अगदी तुमच्या बाजूला आहे.

मॅडर्स: होय, पण-?

इंगस्ट्रँड: (आवाज खाली घेत) आणि जेकब इंगस्ट्रँड हा असा माणूस नाही की जो थोर हितकर्त्याला अडचणींच्या वेळी सोडून जाईल.

मॅडर्स: होय पण माझ्या प्रिय मित्रा- कसं-?

इंगस्ट्रँड: जेकब इंगस्ट्रँड तुमचा मुक्तीदूत आहे असं म्हणायला काहीच हरकत नाही.

मॅडर्स: नाही, नाही मी ते खरोखरच स्वीकारू शकत नाही.

इंगस्ट्रँड: काहीही झाले तरी तोच मार्ग आहे. दुसऱ्याचं पाप स्वतःच्या माथ्यावर घेणारे लोक ह्यापूर्वी होते असं मी ऐकलं आहे,

मॅडर्स: जेकब! (त्याचा हात पकडतो) तुम्ही खरोखरच एक असामान्य व्यक्ती आहात. तुमच्या खलाशांच्या निवासस्थानासाठी मी मदत करीन. त्याबाबतीत तुम्ही माझ्यावर अवलंबून राहू शकता. (जेकब आभार मानण्याचे प्रयत्न करतो, पण त्याचे भावनांवर नियंत्रण रहात नाही.)

मॅडर्स: (प्रवासी बॅग खांद्यावर टांगतो) चला आता आपण निघू या. आपण दोघे मिळून प्रवास करू.

इंगस्ट्रँड: (भोजनगृहाच्या दाराजवळ, रेजिनास हळूच) चल ग पोरी, तू सुद्धा माझ्यासोबत यायला हवं. फुलासारखी राहशील तू सुरक्षित.

रेजिना: अरे देवा! (मानेला हिसका देत ती हॉलमध्ये जाते आणि मॅडर्सची छत्री आणि ओव्हरकोट आणते)

मॅडर्स: गुडबाय मिसेस ऍलविंग! ह्या घरात पुन्हा सुव्यवस्थितपणा, कायदेशीरपणा नांदो!

ऍलविंग: गुडबाय, मि. मॅडर्स! (ती वर रोपवाटिकेत जाते, तेवढ्यात ती ऑसवल्डला बागेच्या दारातून येताना बघते)

इंगस्ट्रॅड: (तेव्हा रेजिना आणि तो मॅडर्सला कोट घालायला मदत करीत असतात.)
गुडबाय, माझ्या बेटा. तुला काही त्रास झाला तर तुला ठाऊक आहेच जेकब
इंगस्ट्रॅडला कोठे शोधून काढायचे ते. (हळू आवाजात) लिटल हार्बर स्ट्रीट,
हं--! (मिसेस ऍलविंग आणि ऑसवल्डला) आणि माझं घर हे दर्यावर्दींसाठी
असणार आणि ते कॅप्टन ऍलविंगचे निवासस्थान म्हणून ओळखले जाईल.
आणि माझ्या स्वतःच्या युक्तीप्रमाणे चालविण्यात यशस्वी होईन, मी
धाडसाने वचन देतो की मी कॅप्टन साहेबांच्या स्मृतीस पात्र ठरेन.

मॅडर्स: (दारात) हं- हं-!—चल जाऊया माझ्या प्रिय मित्रा, इंगस्ट्रॅड! गुडबाय! (ते
आणि इंगस्ट्रॅड हॉलच्या दारातून बाहेर जातात.)

ऑसवल्ड: (टेबलाकडे जात) कोणत्या निवासस्थानाबद्दल ते बोलत होते?

ऍलविंग: ते आणि इंगस्ट्रॅड कुठल्या तरी प्रकारचे निवासस्थान उभारणार आहे.

ऑसवल्ड: इथल्याप्रमाणेच तेही जळून खाक होईल!

ऍलविंग: का असं म्हणतोस तू?

ऑसवल्ड: सारे जळून खाक होईल. माझ्या वडिलांच्या स्मृतीची एकही खूण उरणार
नाही. येथे मीसुद्धा जळतच आहे! (रेजिना घाबरते व त्याच्याकडे बघते)

ऍलविंग: ऑसवल्ड, माझ्या गरीब पोरा, तू इतके दिवस तेथे रहायला नकोच होते.

ऑसवल्ड: माझ्या अंदाजाने तू बरोबर आहेस.

ऍलविंग: तुझा चेहरा मला पुसू दे, ऑसवल्ड तू पूर्णपणे ओला झाला आहेस. (ती
तिच्या हातरूमालाने त्याचा चेहरा कोरडा करते.)

ऑसवल्ड: (उदासीनतेने समोर टक लावून बघत) थॅक यू, आई!

एँलविंग: तू थकला नाहीस का ऑसवल्ड? कदाचित तुला झोपायचे असेल.

ऑसवल्ड: (खिन्नतेने) नाही, नाही—नाही झोपायचं मला! मी कधीच झोपत नसतो.
झोपायचं सोंग करतो फक्त. (उदासवाणेपणी) ते लवकरच येईल.

एँलविंग: (त्याच्याकडे दुःखाने बघत) होय तू खरोखरच आजारी आहेस माझ्या बाळा.

रेजिना: (उत्कंठतेने) मि. एँलविंग आजारी आहेत?

ऑसवल्ड: (अधिरतेने) ओह, दारे बंद करा सारी!

एँलविंग: दारं बंद कर रेजिना. (रेजिना दारे बंद करते व हॉलच्या दाराजवळ उभी राहते. मिसेस एँलविंग शाल काढते. रेजिना तसेच करते. मिसेस एँलविंग खुर्ची ओढून ऑसवल्डजवळ बसते)

एँलविंग: बघ म्हटलं नव्हतं मी! मी तुझ्याजवळ बसते.

ऑसवल्ड: होय, बैस तू. आणि रेजिनाने सुद्धा येथेच थांबायला हवे. मला रेजिना नेहमीच माझ्याजवळ असायला हवी. तू मला मदत करायला हवीस रेजिना. कारणार नाहीस का तू मला मदत?

रेजिना: मला काहीच समजत नाही—

एँलविंग: मदत?

ऑसवल्ड: होय, जेव्हा गरज पडेल तेव्हा.

एँलविंग: मदत करायला तुला तुझी आई नाही का, ऑसवल्ड?

ऑसवलडः(स्मित करतो) नाही आई, मला हवी असलेली मदत तू कधीच करू शकणार नाहीस. (हळूवार हसत) तू? हा s हा s हा! (तिच्याकडे तीव्रतेने बघत) काही झाले तरी तुझा जास्त हक्क आहे. (उतावीळपणे) रेजिना, तू अशी संकोचाने का वागतेस माझ्याशी? ऑसवलड नावाने का हाक मारीत नाहीस तू मला?

रेजिना: (हळूच) मिसेस ऍलविंगना ते आवडेल असे वाटत नाही मला.

ऍलविंग: तुला लवकरच प्रत्येक हक्क मिळेल—म्हणून तू येथे आमच्याजवळ बसणार नाही का? (काही क्षणानंतर रेजिना सलज्जतेने आणि संकोचत टेबलाच्या दुसऱ्या बाजूस बसते.) माझ्या दुःखी बाळा, तुझ्या मनावरचं सारं ओझं मी दूर करते—

ऑसवलडःतू, आई?

ऍलविंग: --साऱ्या मानसिक यातना आणि पश्चात्ताप ज्याला तू म्हणतोस.

ऑसवलडःआणि तुला वाटतं, ते तू करू शकशील असं?

ऍलविंग: होय, आता मी ते करू शकते, ऑसवलड. थोड्यावेळापूर्वी तू जीवनाच्या आनंदाबद्दल बोलत होतास ना? माझ्या संबंध जीवनावर त्या शब्दांनी नवीन प्रकाश पाडला आहे!

ऑसवलडः(डोके हलवीत) मला हे काहीच कळत नाही.

ऍलविंग: तू तुझ्या वडिलांना जाणून घ्यायला हवे, जेव्हा ते तरुण लेफ्टनंट होते. त्यावेळी त्यांना जीवनाचा आनंद मिळायचा अगदी तुडूंब!

ऑसवलडःहोय, ठाऊक आहे मला.

ऍलर्विंग: त्यांच्याकडे बघताना आनंद वाटायचा. विपुल सामर्थ्य आणि चैतन्याने ओतप्रोत भरलेले होते.

ऑसवल्ड:बरं, मग?

ऍलर्विंग: मग ह्या तरूणाला, जीवनाचा पूर्ण आनंद असणाऱ्या तरूणाला--कारण त्या काळात ते तरूणच होते. अशा त्या आनंदी वृत्तीच्या तरूणाला जिथे जगण्याचा आनंद नव्हता अशा शुष्क जीवन जगणाऱ्यांच्या शहरात त्यांना रहावे लागले-फक्त नैतिक दिवाळखोरीत. त्यांना काही उद्दीष्टच नव्हते जीवनात. हृदय आणि आत्मा ओतून करता येईल असे कामच नव्हते. जीवनाच्या आनंदाविषयी थोडेतरी तारतम्य असेल असा एकही मित्र त्यांना नव्हता—कुणीच नाही भरकटलेले आणि दारूड्यांशिवाय.

ऑसवल्ड:आई--!

ऍलर्विंग: म्हणून अपरिहार्य तेच घडले शेवटी!

ऑसवल्ड:अपरिहार्य?

ऍलर्विंग: तू स्वतःच ह्या सायंकाळी मला सांगितले होतेस की जर मी घरी राहिलो असतो तर माझे काय झाले असते?

ऑसवल्ड:तुझ्या म्हणण्याचा अर्थ असा की माझे वडिल सुद्धा—

ऍलर्विंग: तुझ्या वडिलात जो संत्रस्त करून टाकणारा जीवनानंद त्याला मुक्तद्वार गवसले नाही आणि मी त्यांच्याघरी तसं तेज आणू शकले नाही.

ऑसवल्ड:तू सुद्धा?

एँलविंग: कर्तव्य काय हे त्यांनी मला शिकविले होते, ज्यावर मी दुराग्रहाने विश्वास ठेवला. त्यांच्या कर्तव्यात हद्द दाखविली गेली होती-त्यांच्या आणि माझ्याही कर्तव्यात. आणि मला वाटते मीच त्यांचे घर त्या तुझ्या गरीब बापाला असह्य केले, ऑसवलड!

ऑसवलड: ह्याबद्दल तू मला कधीच का लिहिले नाही?

एँलविंग: अशा प्रकारची गोष्ट मी पूर्वी कधीच पाहिली नव्हती. तू त्यांचा मुलगा, आणि तुझ्याजवळ अशा गोष्टी सांगावसं मला वाटलं नाही.

ऑसवलड: आणि मग तू ते कसं बघितलंस?

एँलविंग: (हळूच) मी एकच गोष्ट बघितली होती, ती ही की तुझ्या जन्मापूर्वीच तुझे वडिल उद्ध्वस्त झालेले होते.

ऑसवलड: (गुदमरल्या आवाजात रडतो. तो उभा राहतो आणि खिडकीकडे जातो)

एँलविंग: आणि मग दिवसानुदिवस माझ्या मनात एकच विचार यायचा की जेवढा माझ्या मुलाचा ह्या घरावर हक्क आहे तेवढाच रेजिनाचा पण आहे.

ऑसवलड: (एकदम मागे वळत) रेजिना--!

रेजिना: (थरथरत उभी रहात, श्वास रोखून) मी--?

एँलविंग: होय, कळलयं तुम्हाला, दोघांनाही ते.

ऑसवलड: रेजिना!

रेजिना: (स्वतःशीच) असं, अशी होती का ती?

एँलविंग: तुझ्या आईजवळ पुष्कळ चांगले गुण होते, रेजिना.

रेजिना: होय, ती तसल्या प्रकारची होती तर, तरी सुद्धा. मी काही वेळा तसला विचार करायचे, मग मिसेस ऍलविंग, मला येथून ताबडतोब जायची संमती मिळेल का?

एलविंग: तुझी खरोखरच तशी इच्छा आहे का, रेजिना?

रेजिना: होय, खचितच माझी तशी इच्छा आहे.

एलविंग: खचितच तुला आवडेल तसं तू करू शकतेस; पण

ऑसवल्ड:(रेजिनाकडे जात) सोडून जातेस आता? पण तुझं घर हे आहे.

रेजिना: अरे देवा, मिसेस ऍलविंग-होय. मला वाटतं मी तुम्हाला आता ऑसवल्ड म्हणू शकते. पण मी तुम्हाला सांगू शकते की अशी मी कधीच अपेक्षा केली नव्हती.

एलविंग: रेजिना मी आजवर तुझ्याशी प्रामाणिक व स्पष्टवक्तेपणा ठेवला नाही.

रेजिना: नाही, तुम्ही खरोखर तसे केले नाही. जर मला असे ठाऊक असते की ऑसवल्ड दुखणेकरी आहे, का—आणि आता सुद्धा आमच्या दोघात चिंताजनक काही घडू शकत नाही. आता मला त्या खेड्यात राहून दुखणेकरी लोकांची शुश्रूषा करण्यात झिजायचे नाही.

ऑसवल्ड:तुझ्या अगदी जवळचा जो असेल त्याच्यासाठी सुद्धा नव्हे का?

रेजिना: नाही, तरीही ते शक्य नाही. एका गरीब बिचाऱ्या मुलीला फक्त तिचे तारुण्य लाभले आहे. तिने त्याचा उत्तम उपयोग करून घ्यायला हवा— नाहीतर तिला काही कळायच्या आत ती नाताळात अनवाणी भटकताना तिला आढळून यायचे. आणि माझ्यासुद्धा अंतर्मनात जीवनानंद जागा आहे, मिसेस ऍलविंग.

ऍलविंग: दुदैवाने आहे तो तुला. पण उगाचच अंधारात उडी घेऊ नकोस, रेजिना.

रेजिना: ओह, जे काही व्हायचे असेल ते होऊ द्या. जर ऑसवलडने त्याच्या वडिलांचे गुण घेतले असतील तर मीही माझ्या आईचे गुण घेतले असावेत असे मला वाटते.—मी एक विचारू का तुम्हाला मॅम, पॅस्टर मॅडर्सना हे सर्व ठाऊक आहे? माझ्या विषयी?

ऍलविंग: पॅस्टर मॅडर्सना प्रत्येक गोष्ट ठाऊक आहे.

रेजिना: (अंगावर शाल घेण्यात गुंतलेली) तर मग ठीकच आहे. मला ह्या बोटीने जायची घाई करायलाच हवी. पॅस्टर मॅडर्स अशा प्रकारच्या व्यवहारात चांगलेच वाकबगार आहेत; आणि मला निश्चितपणे वाटते की त्या सुताराकडे असलेल्या पैशात माझाही थोडासा हिस्सा आहे.

ऍलविंग: त्याबाबतीत असलेल्या स्वागताला तू पूर्णपणे योग्य आहेस, रेजिना.

रेजिना: (तिच्याकडे कठोरपणे बघत) एखाद्या सद्गृहस्थाच्या कन्येप्रमाणे तुम्ही माझं पालनपोषण करायला हवं होतं; ते योग्य झाले असते. (मान हलवित) पण जाऊ द्या ते खड्ख्यात—त्याने काय फरक पडला असता म्हणा. (कडवटपणे न उघडलेल्या बाटल्यांकडे बघत) काही दिवसांनंतर सद्गृहस्थांच्या सहवासात मलाही शॅपेन प्यायला मिळेल.

ऍलविंग: तुला घराची निकड असल्यास तू माझ्याकडे येऊ शकतेस, रेजिना.

रेजिना: नाही, थॅक यू मॅम. पॅस्टर मॅडर्स माझी काळजी घेतील, ठाऊक आहे मला. आणि घडू नये ते वाईटातलं वाईट काही घडलं तर मला एक घर ठाऊक आहे जेथे मी हक्काने राहू शकते.

ऍलविंग: कुठे?

रेजिना: “ऍलविंग होडड”

ऍलविंग: रेजिना—आतल डी डघत आहे—तू तुड्डडल वलनलशलकडे डलत आहेस.

रेजिना: ओह! कलहीतरलक, गुडडलड! (ती नडसुकलर करून हॉलडधून डलहेर डलते)

ऑसवलड: (खलडकीशी उडलल रलहतो आणल डलहेर डघतो) गेली कल ती?

ऍलविंग: होडड.

ऑसवलड: (सुवतःशीक कुडडुडत) डलल वलततं हल अवलकलरीडणल आहे—सरल कलही.

ऍलविंग: (तुडलकुडलडलगे डलऊन तुडलकुडल दोनही खलंडुडलंवर हलत ठेवलत) ऑसवलड, डलडुडल ललडकुडल डलळल, हल तुलल डुठल धकुडल डसलेलल आहे कल?

ऑसवलड: (तलकुडलकडे तडंड वळवत) हे सरं डलडुडल वडलललवलषुडल, असं तुलल डुहणलडकडुड कल?

ऍलविंग: होडड, तुडुडल वडलललवलषुडलक. डलल डुडलती वलतते की हुडलकल डुठल धकुडल डसलेलल असेल.

ऑसवलड: असल वलकलर कल करतेस तू? खकलतक डलडुडलसलठी हे डुठे आशुवरुड आहे; डण खरोखर तुडलने डलल कलही डरक डडत नलही.

ऍलविंग: (हलत डलगे घेत) कलही डरक डडत नलही? तुडे वडलल खूड खूड दुखणेकरी होते!

ऑसवलड: सलहडकक तुडलंकुडलवलषुडल डलल सहलनुडुडती वलतू शकते, इतर कुणलडदुडलही वलतलवी तशी; डण—

एँलविंग: त्यापेक्षा जास्त नाही- तुझ्या स्वतःच्या वडिलांसाठी तरी!

ऑसवल्ड:(अधिरतेने) ओह, “वडील”, “वडील”! बापाविषयी मला काहीही आणि कधीही ठाऊक नव्हते. मला त्यांनी एकदा आजारी पाडले होते. ह्यापेक्षा मला त्यांची काहीच आठवण नाही.

एँलविंग: हे खूपच भयंकर वाटतंय तुला. एखाद्या मुलाने आपल्या वडिलांवर प्रेम करायलाच हवं, काहीही झालं तरीही, नाही?

ऑसवल्ड:मुलाने आभार मानावेत असे कृत्यच वडिलांनी मुलासाठी केले नसल्यास? त्यांची मुळीच ओळख नसतानाही? तू त्या अंधःश्रद्धेला कवटाळून बसली आहेस, दुसऱ्याबाबतीत संस्कारसंपन्न असूनही?

एँलविंग: ही अंधःश्रद्धा असू शकते--?

ऑसवल्ड:होय, अगदी खात्रीने आई. जगात जे समज आहेत, त्यापैकी तो एक आहे, आणि म्हणून—

एँलविंग: (थरथरत) भूते!

ऑसवल्ड:(तक्तपोशीवरून चालत) होय, तू त्यांना भूते म्हणू शकतेस.

एँलविंग: (आक्रोशत) ऑसवल्ड, तुझे माझ्यावरही प्रेम नाही तर!

ऑसवल्ड:निदान मी तुला ओळखतो तरी—

एँलविंग: होय, तू मला ओळखतोस हे ठाऊक आहे मला, पण एवढेच सारे!

ऑसवलडःआणि खचित्तच, तुला मी किती आवडतो ह्याचीही मला कल्पना आहे आणि त्याबद्दल मी कृतज्ञ आहे. आणि आता मी आजारी असताना किती मदत करतेस तू मला.

एँलविंगः होय, करू शकते मी मदत, करू शकत नाही का? ह्या आजारानेच तुला माझ्याकडे घरी येण्याची सक्ती केली. त्या आजाराची मी आभारी आहे. कारण मी स्पष्टपणे बघतेय की तू माझा नाहीस. मला तुला आणि तुला मी जिंकायला हवे.

ऑसवलडः(अधिरतेने) होय, होय, होय! ही सर्व बोलण्याची एक पद्धती आहे, झाले. मी एक आजारी माणूस आहे हे तू विसरू नकोस आई. मी इतर लोकांची काळजीच करू शकत नाही; मी माझा स्वतःचा विचार करणं हेच पुरेसं आहे.

एँलविंगः (खालच्या आवाजात) मी सहनशील राहीन आणि संयम ठेवीन.

ऑसवलडःआणि आनंदी सुद्धा आई!

एँलविंगः होय, माझ्या बाळा तू पूर्णपणे बरोबर बोललास. (त्याच्याजवळ जात) आता मी तुला पश्चात्ताप आणि आत्मनिंदेपासून मुक्त करते.

ऑसवलडःहोय, तू केले तसे. पण मला भीतीपासून कोण मुक्त करेल?

एँलविंगः कोणती भीती?

ऑसवलडः(खोलीत पलिकडे जात) रेजिनाने ते केले असते.

एँलविंगः मला कळत नाही, कशाची भीती म्हणतोस तू—आणि रेजिना?

ऑसवलड:खूप उशीर झाला का आई?

एँलविंग: पहाट झाली आहे. (बाहेर रोपवाटिकेकडे बघत) सूर्याचा प्रकाश पर्वतांवर पडतोय, स्वच्छ होत आहे, ऑसवलड थोड्याच अवधीत तू सूर्य बघशील.

ऑसवलड:मला आनंद होत आहे. त्यात अजूनही मी काही गोष्टींची वाट बघत आहे ज्या मला आनंद देतील.

एँलविंग: मला खात्री आहे तसंच होईल.

ऑसवलड:मी काही काम करू शकलो नाही तरी—

एँलविंग: होय, माझ्या बाळा, तू पुन्हा पूर्ववत काम करू शकतोस हे तुला दिसेलच. कारण आता चिंताजनक व खिन्न करणाऱ्या विचारात तुला गढावे लागणार नाही.

ऑसवलड:होय, मला आनंद होतोय की ह्या सर्व आभासापासून तू मला मुक्त करण्यात समर्थ ठरलीस. अजून एका गोष्टीपासून मला मुक्तता मिळाली- (सोफ्यावर बसतो) आपण थोडंसं बोलू या आई-

एँलविंग: होय, बोलूया आपण. (सोफ्याजवळ आरामखुर्ची ओढते आणि त्याच्या जवळ बसते.)

ऑसवलड:दरम्यानच्या काळात सूर्य उगवेल तेव्हा तुला सारं काही कळेल, मग मला पुन्हा कधीच भीती वाटणार नाही.

एँलविंग: कशाविषयी मला सारे ठाऊक होईल?

ऑसवलड:(तिचं बोलणं न ऐकता) आई, आज संध्याकाळीच तू असं म्हणाली होतीस ना, की मी मागितल्यावर तू देऊ शकणार नाही अशी एकही वस्तू ह्या जगात नाही म्हणून?

ऍलर्विंग: होय, मी खरोखर म्हणाले तसे!

ऑसवलड:आणि तू आपला शब्द पाळशील, होय ना, आई?

ऍलर्विंग: त्याबद्दल तू माझ्यावर अवलंबू राहू शकतोस. तू माझा एक आणि एकुलता मुलगा आहेस. मला तुझ्याशिवाय जगण्यासारखं ह्या जगात काहीच नाही.

ऑसवलड:ठीक आहे, तर मग, आता ऐक माझं- तुझ्याजवळ खंबीर आणि संवेदनाक्षम मन आहे, हे मला ठाऊक आहे. मी तुला आता जे सांगणार आहे ते तू शांतपणे ऐकून घ्यावेस. तसं तू मला वचन देतेस का, आई?

ऍलर्विंग: होय, होय, मी वचन देते. तू फक्त बोल!

ऑसवलड:ठीक, तुला साऱ्या थकव्याबद्दल ठाऊक असायला हवे— आणि माझी काम करण्याबद्दलची असमर्थता- हे सारं काही आजारपण नाही.

ऍलर्विंग: मग हे आजारपण कसलं आहे?

ऑसवलड:माझं आजारपण आनुवंशिक आहे! (कपाळाला हात लावतो व हळुवारपणे बोलतो) ते इथे बसलेले आहे.

ऍलर्विंग: (जवळजवळ निःशब्दपणे) ऑसवलड! नाही, नाही!

ऑसवलड:ओरडू नकोस, मी ते सहन करू शकत नाही. होय, ते इथे बसलेले आहे आणि वाट बघतेय! आणि कोणत्याही दिवशी कोणत्याही क्षणी त्याचा स्फोट होईल.

ऍलर्विंग: ओह किती भयंकर—!

ऑसवलडः शांत रहा, शांत! म्हणून ती गोष्ट आता माझ्या सोबत आहे.

एँलविंगः (ताडकन उभी राहत) हे खरे नाही ऑसवलड! हे अशक्य आहे! हे होऊच शकत नाही!

ऑसवलडः खाली मला एक अटॅक आधीच येऊन गेला आहे. तो लवकरच गेला पण जेव्हा मला आढळून आले की मी कोणत्या दुर्दशेत होतो, मग ह्या अस्वस्थतेने मला जखडून ठेवले, थंडीतापासारख्या यातना देणारे, आणि म्हणून त्याबरोबरच मी घरी तुझ्याकडे घाईघाईने आलो.

एँलविंगः असं, ती भीती होती तर!

ऑसवलडः होय, मी तुला सांगू शकत नाही किती तीव्र वेदना आहे ही. ओह, हा जर सर्वसाधारण नाशवंत आजार असता! कारण मी मृत्यूला भीत नाही. पण जोवर शक्य आहे तोवर जगावेसे वाटते.

एँलविंगः होय, होय, ऑसवलड, तू जगायलाच हवे!

ऑसवलडः पण हे शब्दातीत किळसवाणे आहे. पुन्हा एक लहान मूल होणे! कुणीतरी भरवायला हवे असे! ओह, काहीच सांगता येत नाही.

एँलविंगः त्या बाळाची शुश्रूषा करायला त्याची आई तत्पर आहे.

ऑसवलडः (उसळी मारीत) नाही, कधीच नाही! तेच तर फक्त मला नको आहे. असा विचार करणेही मी सहन करू शकणार नाही कदाचित. मी वृद्ध व जीर्ण अवस्थेपर्यंत अशा परिस्थितीत राहणे मला- कदाचित तूच दरम्यानच्या काळात मरण पावशील आणि मला सोडूनही जाशील (मिसेस एँलविंगच्या खुर्चीत बसता) कारण डॉक्टर म्हणाले की ते अपरिहार्यपणे लगेचच

प्राणघातक सिद्ध होऊ शकत नाही. डॉक्टर म्हणाले की मेंदूचे हळूहळू मऊ होत जाणे- किंवा तसेच काहीतरी (उदासवाणे हसतो) मला वाटते हे स्पष्टीकरण छान आहे. ते नेहमी मला चेरीच्या रंगाच्या मखमलीचा विचार करायला लावते- कुरवाळायला काहीतरी मऊ आणि नाजूक वाटणारे.

ऍलविंग: (किंकाळी फोडते) ऑसवल्ड!

ऑसवल्ड:(उसळी मारतो व खोलीत येरझारा घालतो.) आणि आता तू रेजिनाला माझ्यापासून दूर नेलेस. जर ती मला प्राप्त झाली असती तर तिने मला नक्कीच मदतीचा हात दिला असता, मला ठाऊक आहे.

ऍलविंग: (त्याच्याकडे जात) म्हणजे काय तुला म्हणायचंय, माझ्या लडिवाळ्या? ह्या दुनियेत अशी कोणती मदत आहे की ती मी तुला करू शकत नाही?

ऑसवल्ड:पॅरीसला असताना जेव्हा मला अटॅक आला तेव्हा डॉक्टरांनी मला सांगितले की जेव्हा पुन्हा असा आला- आणि तो येणारच- मग अधिक आशाच राहणार नाही.

ऍलविंग: ते इतके निर्दयी होते का?

ऑसवल्ड:मी त्यांच्याकडे एक मागणी केली. मी त्यांना सांगितले की मला निश्चित अशी काहीतरी व्यवस्था करायची आहे. (मिस्कीलपणे हसत) आणि तसे मी केलेले आहे. (तो आतल्या खिशातून एक छोटीशी डबी काढतो.) आई, हे बघ.

ऍलविंग: काय आहे ते?

ऑसवल्ड:अफूच्या गोळ्या.

ऍलविंग: (त्याच्याकडे भीतीने धक्का बसत बघते) ऑसवल्ड, माझ्या बाळा-

ऑसवलडः त्यातल्या बारा गोळ्या मी जपून ठेवल्यात.

एँलविंगः (हिसकावून घेत) मला ती डबी दे ऑसवलड!

ऑसवलडः अजून तरी नाही, आई! (पुन्हा आतल्या खिशात लपवून ठेवीत)

एँलविंगः मी कधीच तुला त्या घेऊ देणार नाही.

ऑसवलडः मी त्या जपून ठेवीन. आता जर रेजिना येथे असती तर मी तिला माझी अवस्था सांगितली असती.- आणि अगदी शेवटी मला वाचविण्यासाठी तिला हात देण्याची विनवणी केली असती. आणि तिने ते केले असते. मला ठाऊक आहे तिने ते केले असते.

एँलविंगः कधीच नाही!

ऑसवलडः जेव्हा ही भयंकर गोष्ट भेडसावित माझ्याकडे आली होती, आणि तिने मला एखाद्या नवजात अर्भकाप्रमाणे दुर्बळ, व्यर्थ, असहाय—असाध्य रागाने पछाडलेला—

एँलविंगः रेजिनाने हे कधीच केलं नसतं!

ऑसवलडः रेजिनाने हे केले असते. रेजिना खूप उत्तम आणि खेळकर होती. माझ्यासारख्या निरूपयोगी माणसाची शुश्रूषा करताना खरंच थकून गेली असती.

एँलविंगः रेजिना येथे नाही त्याबद्दल देवाचे आभारच मानायला हवेत.

ऑसवलडः ठीक, तर मग तूच पुढे येऊन ह्यातून माझी सुटका करायला हवी, आई.

एँलविंगः मी! तुझ्या आईने!

ऑसवलडःतू नाही तर मग कोण करणार?

एँलविंगः मी, तुझ्या जन्मदात्या आईने?

ऑसवलडःमी काही तुझ्याकडे जीवन मागितले नाही. आणि कुठल्याप्रकारचा जन्म तू मला दिलास? मला नको आहे हे, मला नकोय असल्या प्रकारचं जीवन. परत घे तू ते.

एँलविंगः धावा! धावा! (धावत हॉलमध्ये जाते)

ऑसवलडः(तिच्याकडे जात) मला सोडून जाऊ नकोस! कुठे चाललीस तू?

एँलविंगः (हॉलमधून) डॉक्टरांना आणायला, ऑसवलड, मला जाऊ दे!

ऑसवलडः(बाहेरून) तू बाहेर जाणार नाहीस. आणि कुणालाही आत येऊ देऊ नकोस. (दरवाजा लॉक करण्याचा आवाज येतो)

एँलविंगः ऑसवलड—ऑसवलड—माझ्या बाळा!

ऑसवलडः(तिच्या मागोमाग जात) तुला माझ्यासाठी आईचं हृदय आहे का? हे शब्दातीत भयंकर नाही का?

एँलविंगः (एका क्षणाच्या स्तब्धतेनंतर स्वतःवर ताबा ठेवित) हा माझा हात घे!

ऑसवलडःदेणार आहेस तू?

एँलविंगः जर गरज पडली तर. पण मला वाटते त्याची आवश्यकता नसावी, नाही, नाही, त्याची काहीच गरज पडणार नाही, ते अशक्य आहे.

ऑसवलडःठीक, आपण तशी आशा करूया. आणि शक्य असेल तेवढा काळ आपण एकत्र राहू या. थॅक यू मदर. (ऍलविंग सोफ्याजवळ बसते. तो आरामखुर्चीत बसतो. उजाडत आहे. टेबलावर अजूनही दिवा जळतोय.)

ऍलविंगः (जागृतपणे, त्याच्याजवळ जात) आता तुला शांत वाटते का?

ऑसवलडःहोय.

ऍलविंगः किती भयंकर दुःस्वप्न पडत होते तुला. ऑसवलड, पण ते सारे स्वप्न होते. मोठा प्रक्षोभ होता. तुझ्यासाठी हे चांगलं नव्हतं. पण आता तुला दीर्घ विश्रांती मिळेल, घरी तुझ्या आईसोबत माझ्या बाळा. तुला जे काही हवं ते मिळेल, अगदी तू लहान बाळासारखा होतास.—आत्ता. अरिष्ट संपलंय. बघ तू किती झटपट गेले ते—मला ठाऊक आहे—आणि बघ ऑसवलड किती सुंदर दिवस उगवतोय! स्वच्छ सूर्यप्रकाश! आता तू तुझे घर बघू शकतोस. (ती टेबलाजवळ जाते आणि दिवा विझविते—सूर्योदय—पार्श्वभूमीवर हिमनदी आणि हिमशिखरे सकाळच्या सूर्यप्रकाशात झळकताहेत. बाहेरच्या देखाव्याकडे पाठ करून ऑसवलड निश्चलपणे आरामखुर्चीत बसलाय.)

ऑसवलडः(अवचितपणे) आई, मला सूर्य दे.

ऍलविंगः (टेबलाजवळ उभी, त्याच्याकडे आश्चर्याने बघत) काय म्हणालास तू?

ऑसवलडः(निरस कंटाळवाण्या सुरात पुनरावृत्ती करत) सूर्य, सूर्य.

ऍलविंगः (त्याच्याकडे जात) ऑसवलड, काय झाले तुला? (ऑसवलड खाली गळून पडतो. त्याची सारी गात्रे शिथिल होतात. त्याच्या चेहऱ्यावरील भाव लुप्त होऊन त्याचे डोळे शून्य आकाशात बघतात. मिसेस ऍलविंग भीतीमुळे कापतेय.) काय हे? (किंचाळत) ऑसवलड! काय झालं? (त्याच्याशेजारी

गुडघ्यावर पडते व त्याला हलविते.) ऑसवलड! ऑसवलड! माझ्याकडे बघ!
तू मला ओळखित नाहीस का?

ऑसवलड:(पूर्वीसारखाच जोम नसलेल्या आवाजात) सूर्य – सूर्य!

एँलविंग: (नैराश्याने उडी घेत, स्वतःच्या दोन्ही हातांनी केस ओरबाडत किंचाळते.)
मी हे सहन करू शकत नाही. (भीतीने अर्धांगवायूचा झटका आल्यागत
कुजबुजत) मी हे सहन करू शकत नाही. कदापि नाही, कुणी त्यांना अशा
स्थितीत ठेवलं? (त्याच्या छातीवरून हात फिरवित) येथे! (त्याच्यापासून
काही पावले मागे येते, तिची हाताची बोटे तिच्या केसात तिने खुपसली
आहेत, त्याच्याकडे टक लावून बघते, निःशब्द भीतीने)

ऑसवलड:(स्थिर बसतो पूर्वीप्रमाणे आणि म्हणतो) सूर्य – सूर्य!

---समाप्त---

ई साहित्य प्रतिष्ठान दहा वर्षांपूर्वी सुरू झालं. जगभरात ई पुस्तकांची संकल्पना रुजू लागत असतानाच मराठीतही ई पुस्तकं सुरू झाली. मराठीत अमॅझॉन सारखे प्रचंड इन्व्हेस्टमेंट करणारे खिलाडी उतरले. त्यांच्यासमोर ई साहित्य म्हणजे अगदीच लिंबुटिंबू. पण गेली दहा वर्षे आणि आजही गुगलवर “मराठी पुस्तक” किंवा “Marathi ebook” टाकले की ४ कोटी ९३ लाख नांवांमध्ये पहिले दुसरे नाव येते ते ई साहित्यचेच. ही करामत आहे आमच्या लेखकांची. वाचकांना सातत्याने दर्जेदार मनोरंजक उच्च प्रतीची पुस्तके “विनामूल्य” देणारे आमचे लेखक हेच या स्पर्धेचे विजेते आहेत.

मराठीत “साहित्यरत्नांच्या खाणी” निपजोत या ज्ञानोबांनी मागितलेल्या पसायदानाला ईश्वराने तेवढ्याच उदारतेने खाणींचा वर्षाव केला. मराठीचे दुर्दैव हे की या खाणींतली रत्ने बाहेर आणणे आणि त्यांचे पैलू पडल्यावर त्यांना शोकेस करणे आणि जागतिक वाचकांसमोर ते पेश करणे यात आपण कमी पडलो. इथे उत्तम साहित्यासाठी भुकेलेले वाचक आणि उत्तम वाचकांच्या प्रतिक्षेतले साहित्यिक यांच्यात ब्रिज बनणे आवश्यक आहे. विशेषतः डॉ. नितीन मोरे यांसारखे साहित्यिक ज्यांना लिहिण्यात आनंद आहे पण त्यापुढील जटील प्रक्रियेत पडण्यात रस नाही अशांसाठी. विदेशांत मोठे लेखक एजंट नेमतात आणि ते बाकी सर्व व्यवहार पहातात. मराठीत ही सोय नाही.

ई साहित्य प्रतिष्ठान ही काही अनुभवी प्रोफेशनल प्रकाशन संस्था नव्हे. पण गेल्या दहा वर्षांत आमच्या हे लक्षात आले की मराठीत रत्नांच्या खाणी आहेत आणि त्यांत उतरून हात काळे करून माती गाळ उपसत राहून जर चिवटपणे काम करत राहिले तर एकाहून एक भारी रत्ने गवसणार आहेत. एखाद्या मोठ्या धनिकाने,

पंडितांच्या सहाय्याने, दरबारी आश्रयासह जर हे काम हाती घेतले तर मराठी भाषेतले साहित्य जागतिक पटलावर आपला ठसा नक्की उमटवेल.

डॉ. नितीन मोरे यांची बारा अप्रकाशित पुस्तके प्रकाशात आणण्याचा मान ई साहित्यला मिळाला. शंभू गणपुले यांची नऊ, डॉ. वसंत बागुल यांची बारा, शुभांगी पासेबंद यांची सात, अविनाश नगरकर यांची पाच अशा अनेकांच्या पुस्तकांना वाचकांपर्यंत नेण्याचे भाग्य ई साहित्यला लाभले. असे अनेक “स्वांतःसुखाय” लिहीणारे उत्तमोत्तम लेखक कवी या मराठीच्या “साहित्यरत्नांचिया खाणीं” मध्ये आहेत. अशोक कोठारे यांनी महाभारताच्या मूळ संहितेचे मराठी भाषांतर सुरू केले आहे. सौरभ वागळे, ओंकार झाजे, पंकज घारे, विनायक पोतदार, दिप्ती काबाडे, भूपेश कुंभार, सोनाली सामंत, केतकी शहा असे अनेक नवीन लेखक सातत्यपूर्ण लेखन करत आहेत. ई साहित्यकडे हौशी लेखकांची कमी कधीच नव्हती. पण आता हौसेच्या वरच्या पायरीवरचे, लेखनाकडे गंभीरपणे पहाणारे आणि आपल्या लेखनाला पैलू पाडण्याकडे लक्ष देणारे लेखक आता येत आहेत. त्यांच्या साहित्याच्या प्रकाशाला उजाळा मिळो. वाचकांना आनंद मिळो. मराठीची भरभराट होवो. जगातील सर्वोत्कृष्ट साहित्यिक प्रसवणारी भाषा म्हणून मराठीची ओळख जगाला होवो.

या सर्वात ई साहित्याचाही खारीचा वाटा असेल हा आनंद. आणि या यशात ई लेखकांचा सिंहाचा वाटा असेल याचा अभिमान.

आमेन

सुनील सामंत

अध्यक्ष

ई साहित्य प्रतिष्ठान

